

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η σημασία της Εταιρικής Περιβαλλοντικής Ευθύνης με γνώμονα το
θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ: Η επιρροή των κριτηρίων Περιβάλλοντος,
Κοινωνίας και Διακυβέρνησης (ESG) στην προώθηση βιώσιμων
πρακτικών - Μελέτη περίπτωσης του ομίλου «Ελληνικά Πετρέλαια»**

**The significance of Corporate Environmental Responsibility in the light of
the EU institutional framework: the influence of the Environment, Society
and Governance (ESG) criteria in the promotion of sustainable practices -
A case study of the "Hellenic Petroleum"**

Ευαγγελία Κασιμάλη
Α.Μ. 2122Μ043

Αθήνα, 2023

Τριμελής Επιτροπή

B. Καραγεώργου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (επιβλέπουσα)

M. Μενγκ – Παπαντώνη, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

X. Πλατιάς, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Ευαγγελία Καψιμάλη, 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΔΙΑΚΥΝΕΡΝΗΣΗ
Ειδικευση: «Δίκαιο και Πολιτική για το Περιβάλλον και την Ενέργεια»

Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιεί πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες σε περίπτωση που αποδειχθεί ότι η εργασία μου αποτελεί προϊόν λογοκλοπής ή προϊόν τρίτων.

19/12/2023

Η δηλούσα

Ευαγγελία Καψιμάλη

Περιεχόμενα

Περίληψη	7
Abstract	8
Εισαγωγή	9
Κεφάλαιο 1: Κατευθύνσεις του διεθνούς πλαισίου για την Εταιρική Περιβαλλοντική Ευθύνη	
1.1. Ορισμός των εννοιών	12
1.2α. Κατευθυντήριες Αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (UNGP)	15
1.2β. Η υπό διαπραγμάτευση συμφωνία των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις Επιχειρήσεις	17
1.3. Συμπεράσματα	21
Κεφάλαιο 2 : Θεσμικό Πλαίσιο της ΕΕ για την Εταιρική Περιβαλλοντική Ευθύνη και τα Κριτήρια ESG	
2.1α. Η εξέλιξη της Εταιρικής Περιβαλλοντικής Ευθύνης σε σχέση με το ευρωπαϊκό περιβαλλοντικό πλαίσιο	22
2.1β. Ο ρόλος της ενσωμάτωσης ως περιβαλλοντική αρχή στους τομείς της ενωσιακής πολιτικής	25
2.2α. Κριτήρια Περιβάλλοντος, Κοινωνίας και Διακυβέρνησης (ESG) και η ενσωμάτωσή τους στο ενωσιακό θεσμικό πλαίσιο	27
2.2β. Ανάλυση του βασικού ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου	32
i. Κανονισμός (ΕΕ) 2019/2088 για τις γνωστοποιήσεις αειφορίας στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών	33
ii. Οδηγία (ΕΕ) 2022/2464 περί δημοσίευσης μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών	35
2.3. Συμπεράσματα	39
Κεφάλαιο 3 : Θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ για την Ταξινόμηση βιώσιμων δραστηριοτήτων (“EU Taxonomy”) και την Εταιρική Δέουσα Επιμέλεια για τη βιωσιμότητα	
3.1. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2020/852 περί θέσπισης πλαισίου για τη διευκόλυνση των βιώσιμων επενδύσεων μέσω του “EU Taxonomy”	41
3.1α. Σκοπός του Κανονισμού - Τεχνικά κριτήρια επιδόσεων	41
3.1β. Πεδίο εφαρμογής	43
3.1γ. Κατ’ εξουσιοδότηση πράξεις	46
i. Κατ’ εξουσιοδότηση πράξη για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή σε αυτήν – “EU Taxonomy Climate Delegated Act”	47
ii. Κατ’ εξουσιοδότηση πράξη για τις γνωστοποιήσεις – “Disclosures Delegated Act”	48

iii. Συμπληρωματική κατ' εξουσιοδότηση πράξη για το κλίμα – “Complementary Climate Delegated Act”	49
3.2. Πρόταση Οδηγίας σχετικά με την Εταιρική Δέουσα Επιμέλεια όσον αφορά τη βιωσιμότητα και τροποποίηση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937 σχετικά με την προστασία των προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης	51
3.2α. Ορισμός βασικών εννοιών	51
3.2β. Πεδίο εφαρμογής	53
3.3. Αξιολόγηση αναλυθέντος νομοθετικού πλαισίου	56
Κεφάλαιο 4: Εταιρική Περιβαλλοντική Ευθύνη στην Ελλάδα - Μελέτη Περίπτωσης «Ελληνικά Πετρέλαια»	
4.1α. Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο και εναρμόνιση με τις Οδηγίες της ΕΕ	58
i. Ελληνικό Σύνταγμα	58
ii. Νόμος 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος	59
iii. ΠΔ 148/2009 και εναρμόνιση με την Οδηγία 2004/35/ΕΕ	60
iv. Εθνική νομοθεσία που θεσπίστηκε μεταξύ των ετών 2011 – 2014	61
v. Νόμος 4685/2020 και ενσωμάτωση των Οδηγιών 2018/844/ΕΕ και 2019/692/ΕΕ	62
vi. Νόμος 4936/2022 – «Εθνικός Κλιματικός Νόμος»	64
vii. Νόμος 4972/2022 περί Εταιρικής Διακυβέρνησης	65
4.1β. Αξιολόγηση εθνικού νομοθετικού πλαισίου	67
4.2. Μελέτη Περίπτωσης «Ελληνικά Πετρέλαια»	69
4.2α. Ιστορικά στοιχεία και δραστηριότητες	69
4.2β. «Οραμα 2025» : Η Στρατηγική του Ομίλου για την Εταιρική Περιβαλλοντική Ευθύνη	71
4.2γ. Επιδόσεις HELLENiQ ENERGY σχετικά με τα κριτήρια ESG	72
i. Περιβάλλον	73
ii. Κοινωνία	77
iii. Εταιρική Διακυβέρνηση	79
4.2δ. Αξιολόγηση – Συστάσεις	80
Συμπεράσματα	82
Βιβλιογραφία	85

Κατάλογος Σχημάτων

Σχήμα 1	23
Σχήμα 2	31
Σχήμα 3	72
Σχήμα 4	74
Σχήμα 5	74
Σχήμα 6	76
Σχήμα 7	76

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται την διερεύνηση του εξελισσόμενου ρόλου της Εταιρικής Περιβαλλοντικής Ευθύνης στο σύνθετο μωσαϊκό του θεσμικού πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής: ΕΕ) και του τρόπου με τον οποίο η ενσωμάτωση των κριτηρίων Περιβάλλοντος, Κοινωνίας και Διακυβέρνησης (ESG) προάγει τις βιώσιμες επιχειρηματικές πρακτικές. Προς αυτόν τον σκοπό η εργασία δομείται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο, ορίζονται οι έννοιες της Εταιρικής Περιβαλλοντικής Ευθύνης, της βιωσιμότητας και των κριτηρίων ESG και η σύνδεσή τους με το διεθνές ρυθμιστικό υπόβαθρο των Ηνωμένων Εθνών. Στο δεύτερο, αναλύονται τα σχετικά νομοθετικά μέσα της ΕΕ για την προώθηση των βιώσιμων πρακτικών μέσω των επιχειρήσεων. Στο τρίτο, εξετάζεται το νομοθετικό πλαίσιο της ΕΕ για την ταξινόμηση των βιώσιμων δραστηριοτήτων, με στόχο τη θέσπιση πλαισίου βιώσιμων επενδύσεων. Τέλος, στο τέταρτο, εξετάζεται το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με την εταιρική περιβαλλοντική ευθύνη και τη συμμόρφωσή του με το ενωσιακό, ενώ παρουσιάζεται μια μελέτη περίπτωσης του ομίλου «Ελληνικά Πετρέλαια», με σκοπό την ανάδειξη της εφαρμογής των παραπάνω πολιτικών στον τομέα της ενέργειας.

Λέξεις – Κλειδιά: Εταιρική Περιβαλλοντική Ευθύνη, ΕΕ, ESG, UNGPs, SFDR, CSRD, EU Taxonomy, Ελληνικά Πετρέλαια

Abstract

This thesis deals with the exploration of the evolving role of Corporate Environmental Responsibility in the complex mosaic of the European Union's (hereafter: EU) institutional framework and the way in which the integration of Environment, Society and Governance (ESG) criteria promotes sustainable business practices. In order to do so, the paper is structured in four chapters. The first one defines the concepts of Corporate Environmental Responsibility, sustainability and ESG criteria and their connection to the international regulatory background of the United Nations. The second one analyses the relevant EU legislative instruments and tools to promote sustainable practices through business. The third one examines the EU legislative framework for the classification of sustainable activities, with a view to establishing a framework for sustainable investment. Finally, the fourth one examines the Greek legislative framework on corporate environmental responsibility and its compliance with the EU one, while a case study of the Hellenic Petroleum Group is presented in order to highlight the implementation of these policies in the energy sector.

Keywords: Corporate Environmental Responsibility, EU, ESG, UNGPs, SFDR, CSRD, EU Taxonomy, Hellenic Petroleum

Εισαγωγή

Το ζήτημα της εταιρικής περιβαλλοντικής ευθύνης αποτελεί τα τελευταία χρόνια ένα από τα σημαντικότερα θέματα, καθώς το περιβαλλοντικό αποτύπωμα μιας επιχείρησης έχει σημαντικό αντίκτυπο στην πορεία και την ανάπτυξη του περιβάλλοντος. Αναγνωρίζεται πλέον η ανάγκη για διαχείριση των περιβαλλοντικών πόρων με σοβαρότητα και στρατηγική μακροπρόθεσμης προοπτικής. Για τον λόγο αυτό, ολοένα και εντείνεται η απαίτηση για διαφάνεια και λογοδοσία των επιχειρήσεων σχετικά με τις περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις.¹

Η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και διακυβερνητικών κριτηρίων (ESG) στη λήψη αποφάσεων κερδίζει αναμφίβολα έδαφος στον επιχειρηματικό κόσμο. Η απόδειξη της επιχειρηματικής βιωσιμότητας καθίσταται πολιτική καίριας σημασίας, καθώς εστιάζει, μεταξύ άλλων, στις εσωτερικές διαδικασίες που επιτρέπουν στις εταιρείες να λειτουργούν με ηθικό και διαφανή τρόπο. Ειδικότερα, η ΕΕ έχει μεριμνήσει για το ζήτημα, θεσπίζοντας το απαραίτητο νομοθετικό πλαίσιο, μέσω του οποίου προάγει τη βιώσιμη ανάπτυξη και αντιμετωπίζει την κλιματική αλλαγή, επιτρέποντας στους επενδυτές να λαμβάνουν ενημερωμένες αποφάσεις βασισμένες στις περιβαλλοντικές επιδράσεις.

Σκοπός της παρούσας εργασίας, λοιπόν, είναι να εξετάσει και να αναλύσει το σχετικό με την εταιρική περιβαλλοντική ευθύνη πλαίσιο και τα κριτήρια ESG, βάσει, αρχικά, των διεθνών κατευθυντήριων γραμμών, και ειδικά, των νομοθετικών μέσων που έχει θεσπίσει η ΕΕ. Συγκεκριμένα, θα εξεταστούν η Οδηγία (ΕΕ) 2022/2464² – γνωστή ως “Corporate Sustainability Reporting Directive”, η οποία τροποποιεί την κοινοτική Οδηγία 2014/95/ΕΕ περί δημοσίευσης μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών³, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2019/2088⁴ για

¹ A. Goss & G.S. Roberts. (2011). *The impact of corporate social responsibility on the cost of bank loans*. Journal of Banking & Finance, vol. 35, Issue 7. Σελ. 1794-1810. Διαθέσιμο σε:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378426610004498>

² EUR-Lex. (2022). ΟΔΗΓΙΑ (ΕΕ) 2022/2464 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 14ης Δεκεμβρίου 2022 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 537/2014, της οδηγίας 2004/109/ΕΚ, της οδηγίας 2006/43/ΕΚ και της οδηγίας 2013/34/ΕΕ, όσον αφορά την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας από τις εταιρείες. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32022L2464>

³ EUR-Lex. (2014). ΟΔΗΓΙΑ 2014/95/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 22ας Οκτωβρίου 2014 για την τροποποίηση της οδηγίας 2013/34/ΕΕ όσον αφορά τη δημοσιοποίηση μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών και πληροφοριών για την πολυμορφία από ορισμένες μεγάλες επιχειρήσεις και ομίλους. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0095>

⁴ EUR-Lex. (2019). ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2019/2088 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 27ης Νοεμβρίου 2019 περί γνωστοποιήσεων αειφορίας στον τομέα των χρηματοπιστωτικών

τις γνωστοποιήσεις αειφορίας στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, γνωστός ως “Sustainable Finance Disclosure Regulation” – SFDR, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2020/852⁵ σχετικά με τη θέσπιση πλαισίου για τη διευκόλυνση των βιώσιμων επενδύσεων, μέσω ενός τεχνικού συστήματος ταξινόμησης των βιώσιμων δραστηριοτήτων (“EU Taxonomy”), ενώ συμπληρωματικά με τον τελευταίο θα αναλυθεί και η πρόταση Οδηγίας για την Εταιρική Δέουσα Επιμέλεια,⁶ με σκοπό την κατανόηση του τρόπου, με τον οποίο οι εταιρικές στρατηγικές επηρεάζονται από το κανονιστικό πλαίσιο. Στη συνέχεια, θα αναλυθεί το νομοθετικό πλαίσιο που ισχύει στον ελλαδικό χώρο για την εταιρική περιβαλλοντική ευθύνη και την ενσωμάτωση των κριτηρίων ESG, ενώ ταυτόχρονα θα εξεταστούν και οι εναρμονίσεις της ελληνικής νομοθεσίας με την ενωσιακή. Στο σημείο αυτό, θα ακολουθήσει η μελέτη περίπτωσης του ομίλου «Ελληνικά Πετρέλαια», ενός ομίλου με μεγάλο βεληνεκές στον τομέα της ενέργειας στην ΝΑ Ευρώπη. Ειδικά, θα εξεταστούν η στρατηγική που ακολουθεί ο όμιλος για την βιώσιμη ανάπτυξη, θα παρουσιαστούν τα επιτεύγματά του στον τομέα του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και της εταιρικής διακυβέρνησης μέσω των εκθέσεων βιωσιμότητας και εταιρικής υπευθυνότητας που έχει υποβάλει, ενώ, τέλος, θα αξιολογηθούν οι επιδόσεις του μέσω σύντομης κριτικής ανάλυσης.

Η μεθοδολογική προσέγγιση της εκπόνησης της παρούσας εργασίας, στηρίζεται στην υφιστάμενη επιστημονική γνώση και το διαθέσιμο ερευνητικό υλικό που ασχολείται με το εν λόγω επιστημονικό ζήτημα. Ειδικότερα, συνίσταται κυρίως σε ποιοτική ερευνητική μέθοδο, η οποία θα περιλαμβάνει τη συλλογή και τη σύνθεση βιβλιογραφικών πηγών, ακαδημαϊκών περιοδικών, άρθρων και εκθέσεων, προκειμένου να διερευνηθούν οι απόψεις εμπειρογνομόνων και επιστημονικών αναλυτών επί του επιστημονικού πεδίου. Στη συνέχεια, θα ακολουθήσει διερεύνηση και εξέταση των σχετικών πηγών του ενωσιακού δικαίου με το εν

υπηρεσιών. Διαθέσιμο σε: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2019.317.01.0001.01.ELL&toc=OJ%3AL%3A2019%3A317%3ATO_C

⁵ EUR-Lex. (2020). Κανονισμός (ΕΕ) 2020/852 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Ιουνίου 2020 σχετικά με τη θέσπιση πλαισίου για τη διευκόλυνση των βιώσιμων επενδύσεων και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2019/2088 (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32020R0852>

⁶ EUR-Lex. (2022). Πρόταση ΟΔΗΓΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την εταιρική δέουσα επιμέλεια όσον αφορά τη βιωσιμότητα και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A52022PC0071>

θέματι πεδίο, ενώ στη συνέχεια θα αξιολογηθούν τα δεδομένα που αφορούν τη σχετική μελέτη περίπτωσης επί του θέματος της εργασίας και τα δεδομένα των επιστημονικών ευρημάτων, ώστε να αναδειχθούν τυχόν υφιστάμενες ελλείψεις ή ακόμη και να διατυπωθούν πρότυπες ιδέες βελτίωσης των υφιστάμενων πολιτικών.

Κεφάλαιο 1 : Κατευθύνσεις του διεθνούς πλαισίου για την Εταιρική Περιβαλλοντική Ευθύνη

1.1. Ορισμός των εννοιών

Η ηθική και δεοντολογική υποχρέωση των επιχειρήσεων και των εταιρειών να αξιολογούν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των πράξεών τους και να λαμβάνουν μέτρα για την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεών τους στο περιβάλλον ορίζεται ως Εταιρική Περιβαλλοντική Ευθύνη.⁷ Σχετίζεται με τέσσερις κύριες πτυχές: περιβαλλοντική διαχείριση, συμμόρφωση με τις περιβαλλοντικές κανονιστικές διατάξεις, πρωτοβουλίες βιωσιμότητας και υποβολή εκθέσεων και διαφάνεια.⁸ Τα στοιχεία αυτά συχνά συμπίπτουν. Αρχικά, η περιβαλλοντική διαχείριση συνεπάγεται την αφοσίωση στην προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος, όπως ο περιορισμός των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, η διατήρηση των φυσικών πόρων και η μείωση της ρύπανσης. Η περιβαλλοντική συμμόρφωση απαιτεί από τις επιχειρήσεις να ακολουθούν τους τοπικούς και διεθνείς περιβαλλοντικούς κανόνες και κανονισμούς, προκειμένου να αποφεύγεται η πρόκληση περιβαλλοντικής ζημίας. Προκειμένου να συμμορφωθούν οι επιχειρήσεις, εφαρμόζουν συχνά προγράμματα βιωσιμότητας, όπως η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η ελαχιστοποίηση των αποβλήτων και η προώθηση δραστηριοτήτων φιλικών προς το περιβάλλον. Στη συνέχεια, οι εταιρείες αποδεικνύουν τη δέσμευσή τους για περιβαλλοντική υπευθυνότητα συζητώντας τους περιβαλλοντικούς στόχους και τις επιδόσεις τους μέσω της υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας, με έμφαση στην επιχειρηματική διαφάνεια.⁹

Ο πρωταρχικός στόχος της Εταιρικής Περιβαλλοντικής Ευθύνης είναι η ενσωμάτωση των εταιρικών δραστηριοτήτων στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα, επιδεικνύοντας αφοσίωση, όχι μόνο στο κέρδος, αλλά και στην ευημερία του πλανήτη και των μελλοντικών γενεών. Για παράδειγμα, μια εταιρεία που εφαρμόζει βιώσιμες πρακτικές βελτιώνει τη φήμη της,

⁷ T. Dathe, R. Dathe, I. Dathe & M. Helmold. (2022). *Corporate Social Responsibility (CSR), Sustainability and Environmental Social Governance (ESG): Approaches to Ethical Management*. Publisher Springer. Σελ. 107. Διαθέσιμο σε: <https://www.springerprofessional.de/en/corporate-social-responsibility-csr-sustainability-and-environme/20177716>

⁸ A. Crane, D. Matten & L.G. Spence. (2013). *Corporate Social Responsibility: In Global Context*. ResearchGate. London: Routledge. Σελ. 14

⁹ J. Elkington. (1997). *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Capstone Publishing Limited. Σελ. 11

προσελκύει πελάτες με περιβαλλοντική συνείδηση και συμβάλλει στην αντιμετώπιση των παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Για να γίνει κατανοητό ποιες βιώσιμες πρακτικές πρέπει να εφαρμόσει μια επιχείρηση ή εταιρεία, πρέπει πρώτα να οριστεί η έννοια της βιωσιμότητας. Η διαδικασία ή η κατάσταση κατά την οποία οι σημερινές ανάγκες των ανθρώπων καλύπτονται χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες αναφέρεται ως αειφορία ή βιωσιμότητα.¹⁰ Πρόκειται για μια πολυεπίπεδη έννοια που συνδυάζει οικονομικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά στοιχεία, με στόχο την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ της ανθρώπινης ανάπτυξης και της διατήρησης των οικοσυστημάτων.¹¹ Η προστασία του περιβάλλοντος, η οικονομική ανάπτυξη, η κοινωνική δικαιοσύνη, η ενδογενεακή και διαγενεακή ισότητα και η λογική χρήση των φυσικών πόρων αποτελούν τα πιο θεμελιώδη στοιχεία της αειφορίας.¹² Ειδικότερα, οι δράσεις που υλοποιούνται τώρα δεν πρέπει να επηρεάζουν αρνητικά το οικοσύστημα κατά τρόπο ώστε οι μελλοντικές γενιές να μείνουν με λιγότερους φυσικούς πόρους ή με έναν υποβαθμισμένο περιβάλλον. Επιπλέον, σύμφωνα με την έννοια της κοινωνικής ισότητας και δικαιοσύνης, οι βιώσιμες πρακτικές πρέπει να προσπαθούν να εξαλείψουν τις διακρίσεις, την ανισότητα και την αδικία, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν ίσα δικαιώματα και ίσες ευκαιρίες. Για να επιτευχθεί αυτό, η αρχή της ενδογενεακής και διαγενεακής ισότητας,¹³ καθώς και η ιδέα της συνετής χρήσης των φυσικών πόρων, παραπέμπουν στην ορθολογική χρήση των πόρων με αποτελεσματικό και επιδέξιο τρόπο, ώστε να διασφαλιστεί ότι δεν πρόκειται να εξαντληθούν για τις μελλοντικές γενιές.¹⁴

Προκειμένου μια επιχειρηματική πρακτική να θεωρηθεί βιώσιμη από τους μελλοντικούς επενδυτές, πρέπει να πληροί ορισμένα κριτήρια που εκφράζουν τη λειτουργικότητά της σε τρεις τομείς: το περιβάλλον, την κοινωνία και τη διακυβέρνηση. Πρόκειται για τα κριτήρια περιβάλλοντος, κοινωνίας και διακυβέρνησης (ESG), τα οποία είναι μια συλλογή κριτηρίων

¹⁰ G. H. Brundtland. (1987). *Our Common Future: The World Commission on Environment and Development*. Oxford University Press. Σελ. 41

¹¹ Ζ. Δημαδάμα. (2021). *Βιώσιμη Οικονομική Ανάπτυξη. Η ενσωμάτωση των 17 Στόχων του ΟΗΕ*. Αθήνα. Εκδόσεις Παπαζήση. Σελ. 290.

¹² W. R. Blackburn. (2007). *The Sustainability Handbook: The Complete Management Guide to achieving Social, Economic and Environmental Responsibility*. London. Earthscan. Σελ. 397

¹³ J. Ohlsson, S. Przybylinski. (2023). *Theorising Justice: A Primer for Social Scientists*. Bristol University Press. Σελ. 224

¹⁴ Ζ. Δημαδάμα, όπ.π. (σημ. 11), σελ. 165.

αναφοράς που χρησιμοποιούνται από κοινωνικά ευαισθητοποιημένους επενδυτές και επιχειρήσεις για να αναλύσουν τις επιδόσεις των επιχειρήσεων σε αυτούς τους τρεις τομείς.¹⁵ Ο περιβαλλοντικός τομέας αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο μια εταιρεία λειτουργεί ως διαχειριστής του φυσικού περιβάλλοντος. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τον τρόπο με τον οποίο μια εταιρεία ελέγχει το αποτύπωμα άνθρακα ή τη χρήση ενέργειας, τη διαχείριση των λυμάτων και την κατανάλωση νερού ή τη μεταχείριση των ζώων.¹⁶ Στη συνέχεια, ο κοινωνικός τομέας εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο μια εταιρεία διατηρεί τις σχέσεις της με τους εργαζομένους, τους προμηθευτές, τους καταναλωτές και τις κοινότητες στις οποίες δραστηριοποιείται.¹⁷ Οι σχέσεις με τους εργαζόμενους και η ποικιλομορφία, οι συνθήκες εργασίας και οι εργασιακές πρακτικές, ο αντίκτυπος και η δέσμευση στην τοπική κοινότητα, οι πρακτικές για τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένης της αποφυγής πρακτικών εργασιακής εκμετάλλευσης, η ασφάλεια και η ακεραιότητα των προϊόντων, οι προσπάθειες για τη διατήρηση και την προστασία της βιοποικιλότητας και ο συνολικός αντίκτυπος και η στρατηγική για την κλιματική αλλαγή είναι παράγοντες που πρέπει να εξεταστούν στο πλαίσιο αυτού του κριτηρίου. Τέλος, ο τομέας της διακυβέρνησης αφορά την ηγεσία μιας εταιρείας, τις αμοιβές των στελεχών, τους εσωτερικούς ελέγχους και τα δικαιώματα των μετόχων. Αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει τη δομή και την ποικιλομορφία του διοικητικού συμβουλίου της εταιρείας, τις διαδικασίες σύγκρουσης συμφερόντων, τα δικαιώματα των μετόχων και τη διαφάνεια και την ακεραιότητα της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης.¹⁸ Ως αποτέλεσμα, οι επιχειρήσεις που αξιολογούνται θετικά όσον αφορά τα κριτήρια ESG θεωρούνται συνήθως πιο εύρωστες και προσαρμοστικές, γεγονός που τις καθιστά πιο ελκυστικές για ορισμένους επενδυτές.

¹⁵ S.S. Senadheera, et al. (2022). *The development of research on environmental, social, and governance (ESG): A bibliometric analysis*. Taylor and Francis Online. Σελ. 1. Διαθέσιμο σε: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/27658511.2022.2125869?needAccess=true>

¹⁶ T. Dathe, R. Dathe, I. Dathe & M. Helmold, όπ.π. (σημ. 7), σελ. 118.

¹⁷ S. Senadheera, et al, όπ.π. (σημ. 15), σελ. 1.

¹⁸ S. Senadheera, et al, όπ.π. (σημ. 15), σελ. 11.

1.2α. Κατευθυντήριες Αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (UNGPs)¹⁹

Ανησυχίες σχετικά με τον αντίκτυπο των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στα ανθρώπινα δικαιώματα των κατοίκων των περιοχών στις οποίες δραστηριοποιούνται υπάρχουν εδώ και πολλά χρόνια. Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών, έχουν καταγραφεί πολυάριθμες περιπτώσεις παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που σχετίζονται με επιχειρηματικές δραστηριότητες, από την υποβάθμιση του περιβάλλοντος έως την καταπάτηση των εργασιακών δικαιωμάτων.²⁰ Στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000, εμφανίστηκαν διάφορες εθελοντικές πρωτοβουλίες που αποσκοπούσαν στην αντιμετώπιση ζητημάτων που αφορούν τις επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ωστόσο, ήταν εμφανής η έλλειψη ενός συνεκτικού και καθολικού πλαισίου. Το 2005, ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ διόρισε τον καθηγητή John Ruggie ως Ειδικό Αντιπρόσωπο του Γενικού Γραμματέα για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις πολυεθνικές εταιρείες και άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Ο διορισμός αυτός έγινε ως απάντηση στην αποτυχία των προτεινόμενων "Προτύπων σχετικά με την ευθύνη των πολυεθνικών εταιρειών και άλλων επιχειρήσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα", τα οποία θεωρήθηκαν υπερβολικά δεσμευτικά και συνάντησαν την αντίσταση διαφόρων ενδιαφερομένων μερών.

Το 2008 ο Ruggie υιοθέτησε μια νέα έννοια και ένα νέο πλαίσιο πολιτικής²¹ και το 2011 το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ υιοθέτησε ομόφωνα τις κατευθυντήριες αρχές του ΟΗΕ για τις επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα ("United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights" - UNGPs).²² Οι UNGPs αποτελούνται από 31 αρχές και δομούνται γύρω από τρεις πυλώνες: προστασία, σεβασμός και επανόρθωση. Αυτοί οι τρεις

¹⁹ National Action Plans on Business and Human Rights. (2017). *UN Guiding Principles on Business and Human Rights*. Διαθέσιμο σε: <https://globalnaps.org/ungp/>

²⁰ J. G. Ruggie. (2013). *Just Business: Multinational Corporations and Human Rights*. Publisher E-Disciplinas. Σελ. 34

²¹ J. G. Ruggie. (2008). *Protect, respect and remedy : a framework for business and human rights : report of the Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises*. United Nations Digital Library. Σελ. 3

²² UN News. (2011). *UN Human Rights Council endorses principles to ensure businesses respect human rights*. Διαθέσιμο σε: <https://news.un.org/en/story/2011/06/378662>

πυλώνες καθορίζουν τις υποχρεώσεις των κρατών και των επιχειρήσεων για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.²³

Ο πρώτος πυλώνας ορίζει την υποχρέωση του κράτους να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα στο πλαίσιο των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του.²⁴ Συνεπώς, τα κράτη πρέπει να θέτουν σαφές πλαίσιο για τις επιχειρήσεις θεσπίζοντας αποτελεσματικές πολιτικές, νόμους και κανονισμούς. Με τον τρόπο αυτό, τα κράτη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την πρόληψη, τη διερεύνηση, την επιβολή κυρώσεων και την επανόρθωση των αρνητικών επιπτώσεων στα ανθρώπινα δικαιώματα.²⁵ Ο δεύτερος πυλώνας αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι επιχειρήσεις μπορούν να αποδείξουν ότι διαθέτουν τις απαραίτητες πολιτικές και διαδικασίες για τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση των δυσμενών επιπτώσεων στα ανθρώπινα δικαιώματα, καθιερώνοντας μια πολιτική δέσμευση για την ανάληψη αυτής της ευθύνης.²⁶ Οι εταιρείες θα πρέπει, επίσης, να διεξάγουν συνεχή δέουσα επιμέλεια (“due diligence”)²⁷ για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ώστε να εντοπίζουν, να προλαμβάνουν και να μετριάσουν τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να επιτρέπουν μηχανισμούς αποκατάστασης σε περίπτωση που προκαλούν ή συμβάλλουν σε δυσμενείς επιπτώσεις.²⁸ Τέλος, ο τρίτος πυλώνας ορίζει ότι όταν παραβιάζονται τα δικαιώματα, τα θύματα θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε αποτελεσματικά μέσα αποκατάστασης που είναι νόμιμα, προσβάσιμα, προβλέψιμα, δίκαια, διαφανή και συνάδουν με τα δικαιώματά τους.²⁹ Επισημαίνει, επίσης, την προσδοκία γνήσιας συμμετοχής και διαλόγου μεταξύ των μηχανισμών επιχειρησιακού επιπέδου και των ομάδων ενδιαφερομένων που διεκδικούν τα δικαιώματά τους.

Οι UNGPs αποτελούν το πιο έγκυρο κανονιστικό πλαίσιο παγκοσμίως για την καθοδήγηση της υπεύθυνης εταιρικής συμπεριφοράς και την αντιμετώπιση των παραβιάσεων των

²³ United Nations Development Programme. (2022). *Guiding Principles on Business and Human Rights*. Διαθέσιμο σε: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-09/UNGPs%20on%20B%20BHR_English.pdf

²⁴ United Nations Development Programme, όπ.π. (σημ. 23), σελ. 3-10.

²⁵ United Nations Development Programme, όπ.π. (σημ. 23), σελ. 3-10.

²⁶ United Nations Development Programme, όπ.π. (σημ. 23), σελ. 13-26.

²⁷ D. Augenstein, M. Dawson & P. Thielbörger. (2018). *The UNGPs in the European Union: The Open Coordination of Business and Human Rights?*. ResearchGate. Σελ. 2. Διαθέσιμο σε: https://www.researchgate.net/publication/322991276_The_UNGPs_in_the_European_Union_The_Open_Coordination_of_Business_and_Human_Rights

²⁸ United Nations Development Programme, όπ.π. (σημ. 23), σελ. 13-26.

²⁹ United Nations Development Programme, όπ.π. (σημ. 23), σελ. 27-35.

ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις επιχειρηματικές δραστηριότητες.³⁰ Πριν από την ανάπτυξη των Αρχών, δεν υπήρχε σαφής καθοδήγηση για το πώς οι εταιρείες μπορούσαν και έπρεπε να αντιμετωπίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες. Οι Αρχές ισχύουν για όλες τις χώρες και όλες τις εταιρείες, ανεξάρτητα από το μέγεθος, τον τομέα ή την τοποθεσία τους. Παρότι δεν εισάγουν νέες υποχρεώσεις στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου, θέτουν παραμέτρους και παρέχουν ένα σχέδιο εντός του οποίου τα κράτη και οι εταιρείες θα πρέπει να αναπτύξουν πολιτικές, κανόνες και διαδικασίες ανάλογα με τους δικούς τους ρόλους και τις δικές τους συνθήκες.³¹

Παρ' όλα αυτά, στην συγκεκριμένη περίπτωση των UNGPs χρειάζεται να επισημανθούν σχετικοί περιορισμοί. Ειδικότερα, σχετικά με τις UNGPs, ο μη δεσμευτικός τους χαρακτήρας έχει οδηγήσει σε επικρίσεις σχετικά με την αποδοτικότητά τους, καθώς δεν διαθέτουν μηχανισμούς επιβολής που θα μπορούσαν να υποχρεώσουν τις επιχειρήσεις να τους τηρήσουν. Ακόμη, πολλές από τις αρχές βασίζονται στην κρατική βούληση για την εφαρμογή ή την επιβολή τους. Αυτό σημαίνει πως εάν ένα κράτος δεν είναι πρόθυμο ή δεν είναι σε θέση να τις εφαρμόσει, αυτό μπορεί να περιορίσει την αποτελεσματικότητα των UNGPs. Τέλος, η ευρεία και σχεδόν ασαφής διατύπωσή τους καθιστά δύσκολη την πρακτική εφαρμογή τους, ενώ η απουσία ειδικού διεθνούς μηχανισμού παρακολούθησης ή και μηχανισμού υποβολής εκθέσεων ενδέχεται να οδηγήσει σε ανακολουθίες.³²

1.2β. Η υπό διαπραγμάτευση συμφωνία των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις Επιχειρήσεις

Παρά την ευρεία αποδοχή των UNGPs, αναγνωρίστηκε από πολλούς ενδιαφερόμενους φορείς, ιδίως από την Κοινωνία των Πολιτών, ότι μόνον ένα νομικά δεσμευτικό μέσο θα μπορούσε να παρέχει ισχυρότερη και πιο συνεπή προστασία. Συγκεκριμένα, το 2014, το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξέδωσε το Ψήφισμα 26/9,³³ με το οποίο συστάθηκε η

³⁰ J.G. Ruggie. (2017). *The Social Construction of the UN Guiding Principles on Business & Human Rights*. Harvard Kennedy School. Working Paper no. 67. σελ. 14.

³¹ P. Muchlinski. (2021). *The Impact of the UN Guiding Principles on Business Attitudes to Observing Human Rights*. Cambridge University Press.

³² European Coalition for Corporate Justice. (2021). *Justice delayed: 10 years of UN Guiding Principles*. Διαθέσιμο σε: <https://corporatejustice.org/news/justice-delayed-10-years-of-un-guiding-principles/>

³³ Institute for Human Rights and Business. (2014). *Resolution adopted by the Human Rights Council 26/9 Elaboration of an international legally binding instrument on transnational corporations and other business*

Διακυβερνητική Ομάδα Εργασίας (“Intergovernmental Working Group”) με εντολή να εκπονήσει ένα διεθνές νομικά δεσμευτικό μέσο για τις πολυεθνικές εταιρείες και άλλες επιχειρήσεις σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα.³⁴ Το ψήφισμα αυτό σηματοδότησε ένα σημαντικό βήμα προς την υλοποίηση μιας δεσμευτικής συνθήκης.

Η Πρώτη και η Δεύτερη Σύνοδος της Διακυβερνητικής Ομάδας Εργασίας ανοικτού τύπου (2015 - 2016) ήταν αφιερωμένες στη διεξαγωγή εποικοδομητικών διαβουλεύσεων σχετικά με το περιεχόμενο, το πεδίο εφαρμογής, τη φύση και τη μορφή ενός μελλοντικού διεθνούς μέσου για τη ρύθμιση, στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των δραστηριοτήτων των πολυεθνικών εταιρειών και άλλων επιχειρήσεων.³⁵ Στόχος ήταν να διασφαλιστεί μια διαδικασία χωρίς αποκλεισμούς. Αυτό σήμαινε την ακρόαση και την ενσωμάτωση εισηγήσεων από τα κράτη μέλη, τις οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών, τις πληγείσες κοινότητες και τις επιχειρηματικές οντότητες.³⁶ Μία από τις κρίσιμες συζητήσεις επικεντρώθηκε γύρω από το ποιον θα καλύπτει η συνθήκη. Ενώ η εντολή ανέφερε συγκεκριμένα τις πολυεθνικές εταιρείες, οι συζητήσεις περιστράφηκαν γύρω από το κατά πόσον η συνθήκη θα έπρεπε να περιλαμβάνει όλες τις επιχειρήσεις, ανεξάρτητα από το μέγεθος ή το πλαίσιο λειτουργίας τους.³⁷ Ακόμη, τα θέματα περιλάμβαναν τις υποχρεώσεις των κρατών και τις άμεσες υποχρεώσεις των επιχειρήσεων, τα είδη των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που θα πρέπει να συμπεριληφθούν και τους μηχανισμούς λογοδοσίας και επανόρθωσης.³⁸ Κομβικό σημείο των προκαταρκτικών συζητήσεων υπήρξε η ανησυχία περί πρόσβασης των πληγισών κοινοτήτων και θυμάτων σε αποτελεσματικά ένδικα μέσα, τόσο δικαστικά όσο και εξωδικαστικά.³⁹

---

enterprises with respect to human rights. Διαθέσιμο σε:
https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/RES/26/9

³⁴ Institute for Human Rights and Business, όπ.π. (σημ. 33), σελ. 2.

³⁵ United Nations Digital Library. (2016). *Report on the first session of the open-ended intergovernmental working group on transnational corporations and other business enterprises with respect to human rights, with the mandate of elaborating an international legally binding instrument*. Σελ. 9-20. Διαθέσιμο σε:
<https://digitallibrary.un.org/record/826552>

³⁶ United Nations Digital Library, όπ.π. (σημ. 35), σελ. 9-11.

³⁷ United Nations Digital Library, όπ.π. (σημ. 35), σελ. 11.

³⁸ United Nations General Assembly. (2017). *Report on the second session of the open-ended intergovernmental working group on transnational corporations and other business enterprises with respect to human rights*. Σελ. 12-15. Διαθέσιμο σε: https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/34/47

³⁹ United Nations General Assembly, όπ.π. (σημ. 38), σελ. 16-20.

Κατά τη διάρκεια της Τρίτης Συνόδου (2017),⁴⁰ η ομάδα εργασίας συζήτησε στοιχεία για ένα σχέδιο νομικά δεσμευτικής πράξης που ετοίμασε ο πρόεδρος-εισηγητής της, λαμβάνοντας υπόψη τις συζητήσεις που διεξήχθησαν κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων συνόδων. Στο διάστημα της Τέταρτης Συνόδου (2018),⁴¹ οι συζητήσεις της ομάδας εργασίας επικεντρώθηκαν σε ένα “zero draft”⁴² νομικά δεσμευτικής πράξης. Κατά την Πέμπτη⁴³ μέχρι και την Όγδοη⁴⁴ Σύνοδο (2019 – 2022), ακολούθησαν αναθεωρημένα σχέδια του νομικά δεσμευτικού μέσου, εστιάζοντας στην τελειοποίηση του κειμένου της συνθήκης, στην αντιμετώπιση των ανησυχιών και των κενών και στην προσέγγιση της συναίνεσης μεταξύ των κρατών μελών.⁴⁵

Στις 28 Οκτωβρίου 2022, τα κράτη μέλη του ΟΗΕ ολοκλήρωσαν τις διαπραγματεύσεις για ένα τρίτο αναθεωρημένο σχέδιο προτεινόμενης συνθήκης για τις επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα (“Draft Treaty”).⁴⁶ Το Σχέδιο Συνθήκης θα επιβάλει νομικά δεσμευτικές υποχρεώσεις, μεταξύ άλλων, για τα συμβαλλόμενα κράτη, να απαιτούν από τις επιχειρήσεις εντός της επικράτειας, της δικαιοδοσίας τους ή άλλες υπό τον έλεγχό τους να αναλαμβάνουν υποχρεωτικά τη Δέουσα Επιμέλεια (“Human Rights Due Diligence”) καθ' όλη τη διάρκεια των δραστηριοτήτων τους, προκειμένου να μην παραβιαστούν τα ανθρώπινα δικαιώματα.⁴⁷ Στις εναρκτήριες παρατηρήσεις του στις διαπραγματεύσεις, ο Ύπατος Αρμοστής του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Volker Türk, σημείωσε ότι οι προσπάθειες του Σχεδίου Συνθήκης

⁴⁰ United Nations Digital Library. (2017). *Report on the third session of the open-ended intergovernmental working group on transnational corporations and other business enterprises with respect to human rights*. Σελ. 8-20. Διαθέσιμο σε: <https://digitallibrary.un.org/record/1474997>

⁴¹ United Nations Digital Library. (2018). *Report on the 4th session of the Open-Ended Intergovernmental Working Group on Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Respect to Human Rights*. Σελ. 7-17. Διαθέσιμο σε: <https://digitallibrary.un.org/record/1661820>

⁴² Ένα “zero draft” είναι η πρώτη προσπάθεια συγκέντρωσης σκέψεων που σχετίζονται με το θέμα ή το ερώτημά μιας έρευνας. Πρόκειται για ένα σχεδόν αδόμητο κομμάτι γραφής που απορρέει από τους προβληματισμούς σχετικά με το θέμα, τα ερωτήματα και την ανάγνωση του συγγραφέα. Ένα “zero draft” είναι εστιασμένο σε ελεύθερη γραφή.

⁴³ United Nations Digital Library. (2019). *Report on the 5th session of the Open-Ended Intergovernmental Working Group on Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Respect to Human Rights*. Σελ. 5-17. Διαθέσιμο σε: <https://digitallibrary.un.org/record/3863527>

⁴⁴ United Nations Digital Library. (2020). *Eighth session of the Forum on Business and Human Rights : report of the Working Group on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises*. Σελ. 5-20. Διαθέσιμο σε: <https://digitallibrary.un.org/record/3879521>

⁴⁵ Σε εξέλιξη βρίσκεται η 9^η Σύνοδος.

⁴⁶ Latham & Watkins. (2022). *The Future of Human Rights Due Diligence: UNGPs and the Draft Treaty on Business and Human Rights*. Διαθέσιμο σε: <https://www.lw.com/admin/upload/SiteAttachments/Alert%203035.pdf>

⁴⁷ Latham & Watkins, όπ.π. (σημ. 46).

«συμπληρώνουν» τις Κατευθυντήριες Αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (UNGPs).⁴⁸ Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 6, παρ. 3 του σχεδίου συνθήκης, τα συμβαλλόμενα κράτη θα είναι υποχρεωμένα να «απαιτούν από τις επιχειρήσεις να αναλαμβάνουν τη δέουσα επιμέλεια ως προς τα ανθρώπινα δικαιώματα, ανάλογα με το μέγεθός τους, τον κίνδυνο παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή τη φύση και το πλαίσιο των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και των σχέσεών τους».⁴⁹ Οι υποχρεώσεις αυτές θα τεθούν σε ισχύ μόνο εάν και εφόσον το Σχέδιο Συνθήκης οριστικοποιηθεί, εγκριθεί και επικυρωθεί.

Ειδικότερα, το Σχέδιο Συνθήκης διευκρινίζει ότι η υποχρεωτική διαδικασία Δέουσας Επιμέλειας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα θα πρέπει να περιλαμβάνει, πρώτον, τον εντοπισμό, την αξιολόγηση και τη δημοσίευση τυχόν πραγματικών ή δυνητικών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που μπορεί να προκύψουν από επιχειρηματικές δραστηριότητες ή από επιχειρηματικές σχέσεις, δεύτερον, τη λήψη μέτρων για την αποφυγή, την πρόληψη και τον μετριασμό των πραγματικών ή δυνητικών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τρίτον, την παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας αυτών των μέτρων, και τέταρτον, την τακτική επικοινωνία με τα ενδιαφερόμενα μέρη, ιδίως με τα θιγόμενα ή δυνητικά θιγόμενα πρόσωπα.⁵⁰ Ακόμη, σύμφωνα με το Σχέδιο Συνθήκης, τα συμβαλλόμενα κράτη θα είναι υποχρεωμένα να διασφαλίζουν ότι οι διαδικασίες τους για την Δέουσα Επιμέλεια για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα περιλαμβάνουν εξουσιοδότηση για δημόσια πληροφόρηση από τις εταιρείες σχετικά με «μη χρηματοοικονομικά θέματα».⁵¹ Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι η εν λόγω δημόσια πληροφόρηση θα καλύπτει στοιχεία σχετικά με τις δομές και τους προμηθευτές του ομίλου, καθώς και τις πολιτικές, τους κινδύνους, τα αποτελέσματα και τους δείκτες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα εργασιακά δικαιώματα, η υγεία, το περιβάλλον και τα πρότυπα κλιματικής αλλαγής ενσωματώνονται σε όλες τις δραστηριότητες και τις επιχειρηματικές σχέσεις, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου με τον οποίο η Δέουσα Επιμέλεια ενσωματώνεται στις Συμβάσεις Επιχειρηματικών Σχέσεων.⁵²

⁴⁸ Latham & Watkins, όπ.π. (σημ. 46).

⁴⁹ United Nations Human Rights Council. (2023). *Updated draft legally binding instrument (clear version)*. Σελ. 8. Διαθέσιμο σε: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/igwg-transcorp/session9/igwg-9th-updated-draft-lbi-clean.pdf>

⁵⁰ Latham & Watkins, όπ.π. (σημ. 46).

⁵¹ Latham & Watkins, όπ.π. (σημ. 46).

⁵² Latham & Watkins, όπ.π. (σημ. 46).

Παρόλα τα θετικά στοιχεία που παρουσιάζουν οι διαπραγματεύσεις όσον αφορά τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, παρατηρούνται και σε αυτήν την περίπτωση ορισμένοι περιορισμοί, με τον κυριότερο να καθίσταται η έλλειψη διαφάνειας. Πέραν της απουσίας ενός ισχυρού και συνεπούς συστήματος παρακολούθησης – γεγονός που αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό με τις UNGPs - οι διαπραγματεύσεις ενδεχομένως να πραγματοποιούνται χωρίς δημόσιο έλεγχο ή συμμετοχή, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε προβληματισμό σχετικά με την πρόθεση ή την αποτελεσματικότητα της τελικής συμφωνίας.⁵³ Επιπλέον, συχνά, η διαδικασία διαπραγμάτευσης μπορεί να επηρεαστεί από ανισορροπίες ισχύος μεταξύ των διαπραγματευόμενων μερών. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε συμφωνίες που ευνοούν ισχυρά και ανεπτυγμένα κράτη ή επιχειρήσεις εις βάρος των ασθενέστερων μερών ή των πληγεισών κοινοτήτων.⁵⁴

1.3. Συμπεράσματα

Η σχέση μεταξύ επιχειρήσεων και ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί ήδη θέμα ανησυχίας και προβληματισμού. Καθίσταται πράγματι υποχρεωτική η θέσπιση παγκόσμιων μηχανισμών που θα ελέγχουν τη σύνδεσή τους, λαμβάνοντας υπόψιν όποια επίπτωση αυτή προκαλεί. Αρχικά, η διασυνοριακή δραστηριοποίηση των επιχειρήσεων δυσχεραίνει το έργο της λογοδοσίας, αφού κάθε χώρα διαθέτει διαφορετικό ρυθμιστικό πλαίσιο σχετικό με τα ανθρώπινα δικαιώματα.⁵⁵ Επίσης, η συγκάλυψη παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί συχνό φαινόμενο στην παγκόσμια αγορά, όπως η απόκρυψη ανθυγιεινών συνθηκών εργασίας, παιδικής εργασίας και άλλων πρακτικών εκμετάλλευσης. Επομένως, μια σειρά από διεθνή πρότυπα θα μπορούσαν να προσφέρουν τις απαραίτητες κατευθυντήριες γραμμές για τη δέουσα επιμέλεια και τη διαφάνεια.⁵⁶

Εν κατακλείδι, ενώ τόσο οι UNGPs όσο και η υπό διαπραγμάτευση συμφωνία αποτελούν σημαντική πρόοδο στον τομέα των επιχειρήσεων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, υπάρχουν

⁵³ Ν.Π. Τσοκανάς. (2019). *Το Τεχνικό Εγχειρίδιο της Περιβαλλοντικής Διαπραγμάτευσης*. Διαθέσιμο σε: https://nomosphysis.org.gr/19308/to-techniko-egxeiridio-tis-perivallontikis-diapragmateysis/#_ftn9

⁵⁴ A. Orsini & D. Compagnon. (2013). *From logics to procedures: arguing within international environmental negotiations*. Critical Policy Studies, 7(3). Σελ. 273. Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1080/19460171.2012.752970>

⁵⁵ J. L. J. Hazenberg. (2016). *Transnational Corporations and Human Rights Duties: Perfect and Imperfect*. Human Rights Review, 17, 479-500, Σελ. 492. Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1007/s12142-016-0417-3>

⁵⁶ Organisation for Economic Co-operation and Development. (2013). *Annual Report on the OECD Guidelines for Multinational Enterprises 2013 Responsible Business Conduct in Action*. Σελ. 10-11. Διαθέσιμο σε: <https://mneguidelines.oecd.org/MNE-Annual-Report-2013-Summary.pdf>

κενά και περιορισμοί στο σχεδιασμό και την εφαρμογή τους. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων απαιτεί συνεχή διάλογο, τελειοποίηση και συνεργασία για να διασφαλιστεί ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα γίνονται πραγματικά σεβαστά και προστατεύονται στο πλαίσιο των επιχειρήσεων.

Κεφάλαιο 2 : Θεσμικό Πλαίσιο της ΕΕ για την Εταιρική Περιβαλλοντική Ευθύνη και τα Κριτήρια ESG

2.1α. Η εξέλιξη της Εταιρικής Περιβαλλοντικής Ευθύνης σε σχέση με το ευρωπαϊκό περιβαλλοντικό πλαίσιο

Στο παρόν κεφάλαιο χρειάζεται να προσεγγιστεί το ζήτημα της εταιρικής περιβαλλοντικής ευθύνης πιο επαγωγικά και να επισημανθεί ο τρόπος με τον οποίο η Ευρώπη έχει ενσωματώσει τις διεθνείς κατευθύνσεις στο εσωτερικό της. Θα πρέπει να σημειωθεί πως η Ευρώπη, ως βασικός παίκτης στην παγκόσμια σκηνή, δεν υπήρξε απλώς θεατής αλλά κινητήρια δύναμη αυτής της μεταβατικής κίνησης.⁵⁷ Το ευρωπαϊκό περιβαλλοντικό πλαίσιο, μέσω των νομοθεσιών, των προτύπων και των κατευθυντήριων γραμμών του, έχει θέσει τα θεμέλια για τις εταιρείες, ώστε να ενσωματώσουν τις περιβαλλοντικές ανησυχίες στις βασικές επιχειρηματικές στρατηγικές τους. Ακολουθεί μια επισκόπηση της εξέλιξης της έννοιας της Εταιρικής Περιβαλλοντικής Ευθύνης και των πολιτικών της ΕΕ⁵⁸ στο πέρασμα των ετών.⁵⁹ Κατά τη δεκαετία του 1970-1980, όταν οι περιβαλλοντικές ανησυχίες άρχισαν να εμφανίζονται στον εταιρικό κόσμο, η ΕΕ άρχισε να αναλαμβάνει δράση για περιβαλλοντικά θέματα, δίνοντας έμφαση κυρίως στη συμμόρφωση με την περιβαλλοντική νομοθεσία και στην πρόληψη της βλάβης.⁶⁰ Συγκεκριμένα, το 1973 δρομολογήθηκε το Πρώτο Πρόγραμμα Δράσης

⁵⁷ O. McIntyre. (2013). *The Principles of Integration and Interrelationships in International Law related to Sustainable Development: Sobering Lessons from EU Law*. In: *Confronting Ecological and Economic Collapse: Ecological Integrity for Law, Policy and Human Rights*. Publisher Earthscan. ResearchGate. Σελ. 105-106. Διαθέσιμο σε:

https://www.researchgate.net/publication/259977589_The_Principles_of_Integration_and_Interrelationships_in_International_Law_related_to_Sustainable_Development_Sobering_Lessons_from_EU_Law/citations

⁵⁸ N. de Sadeleer. (2014). *EU Environmental Law and the Internal Market*. Oxford University Press. Σελ. 3-92.

⁵⁹ Π. Γαλάνης. (2023). *Ευρωπαϊκό Δίκαιο Περιβάλλοντος: Η ωρίμανση μιας αυτόνομης περιβαλλοντικής δικαιοταξίας*. Αθήνα. Νομική Βιβλιοθήκη. Σελ. 6-50.

⁶⁰ N. de Sadeleer, όπ.π. (σημ. 58), σελ. 7.

για το Περιβάλλον,⁶¹ το οποίο έδωσε το βήμα για τη μελλοντική χάραξη περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ευρώπη, όπως μέτρα για τη μείωση της ρύπανσης και των οχλήσεων, δράση για τη βελτίωση του περιβάλλοντος και την κοινή δράση των κρατών μελών σε διεθνείς οργανισμούς. Έπειτα, κατά τη δεκαετία του 1990, οι επιχειρήσεις άρχισαν να ενσωματώνουν την Περιβαλλοντική Ευθύνη στη λήψη στρατηγικών αποφάσεων. Ήταν η εποχή που η έννοια της «τριπλής κατώτατης γραμμής»⁶² (κοινωνική, περιβαλλοντική, οικονομική) άρχισε να κερδίζει έδαφος.⁶³

Σχήμα 1/ Οι προκλήσεις του “triple bottom line”⁶⁴

Έτσι, το 1992, με την Συνθήκη του Μάαστριχτ, η ΕΕ εισήγαγε το περιβάλλον ως ειδικό τομέα πολιτικής, τονίζοντας τη σημασία της βιώσιμης ανάπτυξης.⁶⁵ Η συνθήκη δήλωσε ρητά, ότι οι απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος πρέπει να ενσωματωθούν στις πολιτικές και τις δραστηριότητες της ΕΕ, ιδίως με σκοπό την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης. Για τον λόγο αυτό, τέθηκε μια σαφής νομική βάση προκειμένου η ΕΕ να αναπτύξει περιβαλλοντική νομοθεσία, ενώ ακολούθησε μια σειρά οδηγιών, κανονισμών και αποφάσεων που αφορούσαν

⁶¹ European Commission | CORDIS EU research results. (2014). *Programme of action (ECSC, Euratom, EEC) on the environment, 1973-1976*. Διαθέσιμο σε: <https://cordis.europa.eu/programme/id/ENV-ENVAP-1C>

⁶² “Triple bottom line” είναι ο αγγλικός όρος.

⁶³ J. Elkington, όπ.π. (σημ. 9), σελ. 279-280.

⁶⁴ G. Taylor. (2020). *Triple Bottom Line: measuring social and environmental KPIs*. ChainPoint. Διαθέσιμο σε: <https://blog.chainpoint.com/blog/triple-bottom-line-measuring-social-and-environmental-kpis>

⁶⁵ N. de Sadeleer, όπ.π. (σημ. 58), σελ. 11-13.

διάφορα περιβαλλοντικά ζητήματα τα επόμενα χρόνια.⁶⁶ Παράλληλα, η συνθήκη εισήγαγε τη διαδικασία συναπόφασης⁶⁷ για την περιβαλλοντική πολιτική. Αυτό σήμαινε ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, που εκπροσωπεί τους πολίτες της ΕΕ, θα είχε ουσιαστικότερο ρόλο - παράλληλα με το Συμβούλιο - στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Το σημαντικότερο επίτευγμα, βέβαια, της Συνθήκης του Μάαστριχτ ήταν ότι, εκτός από τον καθορισμό των αρχών της προληπτικής δράσης, της αποκατάστασης της περιβαλλοντικής ζημίας στην πηγή και της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει»⁶⁸ από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, καθόρισε την αρχή της προφύλαξης⁶⁹ και την αρχή της ενσωμάτωσης, για την οποία θα γίνει εκτενής αναφορά στην επόμενη υποενότητα.⁷⁰

Με την αλλαγή της χιλιετίας, το 2000, οι εταιρείες άρχισαν να κοιτάζουν πέρα από την απλή συμμόρφωση, να διερευνούν τρόπους μείωσης του περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος και να επωφελούνται από τις πράσινες καινοτομίες.⁷¹ Μάλιστα, πολλές επιχειρήσεις ξεκίνησαν εθελοντικά περιβαλλοντικά προγράμματα και έθεσαν εσωτερικούς στόχους βιωσιμότητας. Η υιοθέτηση του Πρωτοκόλλου του Κιότο⁷² από την ΕΕ και η δημιουργία του Συστήματος Εμπορίας Εκπομπών της ΕΕ (ΣΕΔΕ) το 2005⁷³ τοποθέτησαν την Ευρώπη ως ηγέτη στην παγκόσμια πολιτική για το κλίμα. Αυτό παρείχε ένα σαφές ρυθμιστικό σήμα για τις επιχειρήσεις να μειώσουν τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα.

Μεταξύ 2010 – 2020, η περιβαλλοντική βιωσιμότητα κατέστη κεντρικό στοιχείο της επιχειρηματικής στρατηγικής.⁷⁴ Οι εταιρείες αναγνώρισαν ότι οι βιώσιμες πρακτικές

⁶⁶ N. de Sadeleer, όπ.π. (σημ. 58), σελ. 11-13.

⁶⁷ Σήμερα γνωστή ως συνήθης νομοθετική διαδικασία.

⁶⁸ N. de Sadeleer. (2013). *The Polluter-pays Principle in EU Law – Bold Case Law and Poor Harmonisation*. Pro Natura: Festschrift Til H. C. Bugge. Oslo. Universitetsforlaget. SSRN. Σελ. 405-419. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=2293317>

⁶⁹ Εάν υπάρχει αβεβαιότητα, αλλά πιθανότητα επιβλαβών επιπτώσεων στο περιβάλλον, θα πρέπει να λαμβάνονται προληπτικά μέτρα.

⁷⁰ European Parliament. (2023). *Περιβαλλοντική πολιτική: γενικές αρχές και βασικό πλαίσιο*. Σελ. 1-2. Διαθέσιμο σε: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_2.5.1.pdf

⁷¹ N. de Sadeleer, όπ.π. (σημ. 58), σελ. 13-15.

⁷² European Commission (2004). *Kyoto Protocol*. Διαθέσιμο σε: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_04_43

⁷³ EUR-Lex. (2023). *Οδηγία 2003/87/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Οκτωβρίου 2003, σχετικά με τη θέσπιση συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου εντός της Ένωσης και την τροποποίηση της οδηγίας 96/61/EK του Συμβουλίου (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)* Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2003/87/2023-06-05>

⁷⁴ Δ.Α. Κυριαζής. (2022). *Δίκαιο Βιώσιμης Χρηματοδότησης: Εξέλιξη και Νομικό Πλαίσιο*. Αθήνα. Νομική Βιβλιοθήκη. σελ. 44-53.

μπορούσαν να προσφέρουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα και να έχουν απήχηση στους καταναλωτές. Η ΕΕ έθεσε φιλόδοξους στόχους με τη δέσμη μέτρων για το Κλίμα και την Ενέργεια του 2020⁷⁵ εστιάζοντας στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και στην ενεργειακή απόδοση. Το Σχέδιο δράσης της ΕΕ για την Κυκλική Οικονομία⁷⁶ προώθησε, επίσης, τη βιωσιμότητα στα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης. Από το 2020 έως σήμερα, οι επιχειρήσεις παρατηρούν πλέον τη βιωσιμότητα από μια συστημική προοπτική, κατανοώντας τη διασύνδεση των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων.⁷⁷ Οι ψηφιακές τεχνολογίες αξιοποιούνται όλο και περισσότερο για την παρακολούθηση και τη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία⁷⁸, που θεσπίστηκε το 2019, έχει ως στόχο να καταστήσει την Ευρώπη την πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρο έως το 2050. Αυτή η ολοκληρωμένη στρατηγική επηρεάζει διάφορους τομείς και θέτει τις βάσεις για μια βαθύτερη ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής ευθύνης στον επιχειρηματικό κόσμο.

Καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της εξέλιξης, το ευρωπαϊκό περιβαλλοντικό πλαίσιο αποτέλεσε κινητήριο μοχλό αλλά και αντανάκλαση της Εταιρικής Περιβαλλοντικής Ευθύνης. Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ευρώπη έπρεπε να προσαρμοστούν στο ισχυρό ρυθμιστικό περιβάλλον της περιοχής. Ταυτόχρονα, η προθυμία πολλών εταιρειών να υπερβούν τη συμμόρφωση και να υπερασπιστούν τη βιωσιμότητα επηρέασε με τη σειρά της τη χάραξη ευρωπαϊκής πολιτικής.⁷⁹

⁷⁵ EUR-Lex. (2014). *Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: A policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2014:0015:FIN:EN:PDF>

⁷⁶ EUR-Lex. (2020). *Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: A new Circular Economy Action Plan For a cleaner and more competitive Europe*. Διαθέσιμο σε: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A98%3AFIN&fbclid=IwAR1LXrVoid_4tcw8uJjV64-PfDX9ei_3N8hNS8sV3HM6uqmlLVNn6gJ6C6zI

⁷⁷ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 53-54.

⁷⁸ European Commission Press Release. (2019). *The European Green Deal sets out how to make Europe the first climate-neutral continent by 2050, boosting the economy, improving people's health and quality of life, caring for nature, and leaving no one behind*. Διαθέσιμο σε: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_19_6691

⁷⁹ M. Bruno & V. Lagasio. (2021). *An Overview of the European Policies on ESG in the Banking Sector*. MDPI Open Access Journals.

2.1β. Ο ρόλος της ενσωμάτωσης ως περιβαλλοντική αρχή στους τομείς της ενωσιακής πολιτικής

Η ΕΕ τονίζει τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος και η αρχή της ενσωμάτωσης αποτελεί θεμελιώδη πτυχή της προσέγγισής της.⁸⁰ Σύμφωνα με το Άρθρο 11 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ, «οι απαιτήσεις της περιβαλλοντικής προστασίας πρέπει να ενταχθούν στον καθορισμό και την εφαρμογή των πολιτικών και δράσεων της Ένωσης, ιδίως προκειμένου να προωθηθεί η αειφόρος ανάπτυξη»⁸¹. Δηλαδή ενσωμάτωση σημαίνει πως, τόσο κατά το σχεδιασμό όσο και κατά την εφαρμογή των επιμέρους τομεακών πολιτικών - μεταφορές, τουρισμός, γεωργία, ενέργεια, κ.ο.κ. - λαμβάνεται υπόψιν η περιβαλλοντική προστασία,⁸² προκειμένου να μειωθούν οι πιέσεις στο περιβάλλον που προκύπτουν από τις πολιτικές και τις δραστηριότητες άλλων τομέων και να επιτευχθούν περιβαλλοντικοί και σχετικοί με το κλίμα στόχοι.⁸³ Η αρχή αυτή, ακόμη, επιβάλλει στις ρυπογόνες βιομηχανίες να προβαίνουν σε δραστηριότητες που να μην προκαλούν ζημία στο περιβάλλον.⁸⁴ Ειδικότερα, η τέταρτη κατηγορία του νομοθετικού πακέτου “Fit for 55”⁸⁵ αφορά μέτρα που αποσκοπούν στην προστασία της ευρωπαϊκής βιομηχανίας,⁸⁶ όπως ο Μηχανισμός Διασυννοριακής Προσαρμογής Άνθρακα,⁸⁷ ο οποίος δημιουργήθηκε για να διασφαλιστεί πως η τιμή άνθρακα της παραγωγής των εισαγόμενων προϊόντων είναι ισοδύναμη με την τιμή άνθρακα της εγχώριας παραγωγής. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα, αφενός, την σταδιακή απαλλαγή από ανθρακούχες εκπομπές των βιομηχανιών εντός της ΕΕ και αφετέρου την ενθάρρυνση της καθαρότερης βιομηχανικής παραγωγής σε χώρες εκτός ΕΕ.⁸⁸

⁸⁰ O. McIntyre, όπ.π. (σημ.57), σελ. 105-104.

⁸¹ Lawspot. (2009). Άρθρο 11 - Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διαθέσιμο σε: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/slee/arthro-11-synthiki-gia-ti-leitoyrgia-tis-eyropaikis-enosis>

⁸² Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 122.

⁸³ M. Rauscher. (1992). *Economic Integration and the Environment: Effects on Members and Non-Members*. Environmental and Resource Economics 2. Σελ. 221 - 236

⁸⁴ V. Karageorgou. (2023). *The Environmental Integration Principle in EU Law: Normative Content and Functions also in Light of New Developments, such as the European Green Deal*. European Papers, Vol. 8, 2023, No 1. Σελ. 184.

⁸⁵ European Council. (2023). *Fit for 55*. Διαθέσιμο σε: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>

⁸⁶ V. Karageorgou, όπ.π. (σημ. 84), σελ. 178.

⁸⁷ European Commission. (2023). *Carbon boarder Adjustment mechanism*. Διαθέσιμο σε: https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en#guidance

⁸⁸ V. Karageorgou, όπ.π. (σημ. 84), σελ. 176.

Η αρχή της ενσωμάτωσης παρουσιάζεται σε δύο διαστάσεις: την οριζόντια ενσωμάτωση και την κάθετη.⁸⁹ Η οριζόντια ενσωμάτωση αφορά την ενσωμάτωση σε όλους τους τομείς κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής, ενώ η κάθετη αφορά την ενσωμάτωση σε όλα τα επίπεδα εντός κάθε τομέα. Σημαντικό σημείο αποτελεί η αμεροληψία των τομεακών αρχών απέναντι στη διαδικασία της ενσωμάτωσης. Αυτό σημαίνει πως οι αρμόδιες αρχές καλούνται να εργάζονται για σκοπούς, ζητήματα και προβλήματα για τα οποία δεν είναι απαραίτητο να γνωρίζουν πολλές πληροφορίες ή μπορεί να μην ταυτίζονται ιδεολογικά, ή μπορεί να θεωρούνται αντίθετα με αυτό που θεωρούν ως πρωταρχικό καθήκον τους, είτε ακόμη κι αν αυτά μπορεί να θεωρούνται αντίθετα προς τα συμφέροντα του αντίστοιχου ιδιωτικού τομέα.⁹⁰ Συνεπώς, η ενσωμάτωση, ως περιβαλλοντική αρχή, διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στη διασφάλιση μιας ολιστικής προσέγγισης της προστασίας του περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης, αλλά και στην αποτελεσματική χρήση των πόρων.⁹¹ Η σύνδεση όλων των πολιτικών της ΕΕ με σκοπό την εξυπηρέτηση της προστασίας του περιβάλλοντος καθίσταται πραγματικά ουσιώδης, με αποτέλεσμα το περιβάλλον και η ανάπτυξη να αλληλοεπηρεάζονται και αλληλοσυμπληρώνονται.⁹² Ωστόσο, στις παραδοσιακές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη και τη χάραξη πολιτικής, υπάρχει μια τάση το περιβάλλον, η οικονομία και η κοινωνία να αντιμετωπίζονται ως ξεχωριστές οντότητες. Σε αυτήν την περίπτωση, το έργο των περιβαλλοντολόγων αποδεικνύεται δυσχερές, καθώς πρέπει να αποφασηθούν το νόημα αυτών των υποχρεώσεων για τον κοινωνικό και τον οικονομικό τομέα.⁹³

2.2α. Κριτήρια Περιβάλλοντος, Κοινωνίας και Διακυβέρνησης (ESG) και η ενσωμάτωσή τους στο ενωσιακό θεσμικό πλαίσιο

Τα κριτήρια ESG αφορούν το πλαίσιο, το οποίο βοηθά τα ενδιαφερόμενα μέρη να αξιολογήσουν αν μια επιχείρηση διαχειρίζεται τους κινδύνους και τις ευκαιρίες που σχετίζονται με το περιβάλλον, την κοινωνία και τη διακυβέρνηση. Πρόκειται, για μια ολιστική

⁸⁹ C.H. Bugge. *The principle of integration and its dilemmas*. Publisher IUCN Academy of Environmental Law. Σελ. 9-19. Διαθέσιμο σε: <https://www.iucnael.org/en/documents/346-hans-christian-bugge-the-principle-of-integration-and-its-dilemmas/file>

⁹⁰ C. H. Bugge, όπ.π. (σημ. 89).

⁹¹ V. Karageorgou, όπ.π. (σημ. 84), σελ. 183.

⁹² Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 122.

⁹³ Z. Rezaee. (2017). *Corporate Sustainability: Theoretical and Integrated Strategic Imperative and Pragmatic Approach*. The Journal of Business Inquiry. Vol.16. No.1. SSRN. Σελ. 61. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=3148705>

θεωρία που υποστηρίζει πως η έννοια της βιωσιμότητας επεκτείνεται πέρα από τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Μέσω δεικτών που καταγράφουν τις επιδόσεις των επιχειρήσεων σε θέματα περιβάλλοντος, κοινωνίας και εταιρικής διακυβέρνησης, αποτυπώνεται η ικανότητα των επιχειρήσεων να διαμορφώνουν αποτελεσματικές στρατηγικές ή πολιτικές μακροπρόθεσμα.⁹⁴ Στη συνέχεια, τα ενδιαφερόμενα μέρη χρησιμοποιούν τις πληροφορίες αυτές, προκειμένου να αξιολογήσουν κατά πόσο μια εταιρεία είναι ανθεκτική και σε θέση να διαχειριστεί τις αλλαγές που διαδραματίζονται στο περιβάλλον το οποίο δραστηριοποιείται.⁹⁵ Συγκεκριμένα, τα κριτήρια αυτά βασίζονται σε τρεις πυλώνες: τον περιβαλλοντικό, τον κοινωνικό και το διακυβερνητικό.⁹⁶ Η περιβαλλοντική διάσταση εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι επιχειρήσεις προσεγγίζουν τις περιβαλλοντικές προκλήσεις, όπως η κλιματική αλλαγή, η αποψίλωση των δασών, η απώλεια της βιοποικιλότητας και η ρύπανση.⁹⁷ Στο πλαίσιο αυτό αναλύονται οι προσπάθειες των εταιρειών για ενεργειακή απόδοση, βιώσιμη χρήση των πόρων και μείωση του αποτυπώματος άνθρακα. Η κοινωνική διάσταση σχετίζεται με τον τρόπο με τον οποίο οι οργανισμοί διαχειρίζονται τις σχέσεις με τους εργαζόμενους, τους προμηθευτές, τους πελάτες και τις κοινότητες.⁹⁸ Στη διάσταση αυτή αναλύονται θέματα όπως εργασιακές σχέσεις και τα εργασιακά δικαιώματα, η ποικιλομορφία, η προστασία των καταναλωτών και η κοινωνική δέσμευση. Τέλος, η διακυβερνητική διάσταση αναφέρεται στην ηγεσία μιας εταιρείας, στις αμοιβές των διευθυντικών στελεχών, στον εσωτερικό και εξωτερικό έλεγχο και στα δικαιώματα των μετόχων.⁹⁹ Πρόκειται για τη διασφάλιση ότι οι εταιρείες διοικούνται με υπευθυνότητα, διαφάνεια και προς το συμφέρον όλων των ενδιαφερομένων μερών.¹⁰⁰

Η ΕΕ έχει αναγνωρίσει ότι οι αρχές των ESG είναι συνυφασμένες με τους ευρύτερους στόχους της για τη βιωσιμότητα.¹⁰¹ Το 2005, παρουσιάστηκε από τη Χρηματοοικονομική

⁹⁴ T. Dathe, R. Dathe, I. Dathe & M. Helmold, όπ.π. (σημ. 7), σελ. 117.

⁹⁵ S. Leins. (2020). *'Responsible investment': ESG and the post-crisis ethical order*. Economy and Society. Volume 49, Number 1. Σελ. 72

⁹⁶ J. Ellis. (2021). *What are the three pillars of ESG?*. Corporate Governance Institute. Διαθέσιμο σε:

<https://www.thecorporategovernanceinstitute.com/insights/lexicon/three-pillars-of-esg-ultimate-guide-to-esg/>

⁹⁷ M.S. Bergman, et al. (2020). *Introduction to ESG*. Harvard Law School Forum on Corporate Governance.

Διαθέσιμο σε: <https://corpgov.law.harvard.edu/2020/08/01/introduction-to-esg/#:~:text=That%20being%20said%2C%20the%20three,waste%20management%20and%20water%20usage>

⁹⁸ M.S. Bergman, et al, όπ.π. (σημ. 97).

⁹⁹ M.S. Bergman, et al, όπ.π. (σημ. 97).

¹⁰⁰ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 6-7.

¹⁰¹ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 88-89.

Πρωτοβουλία του Περιβαλλοντικού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών στη 10^η Παγκόσμια Στρογγυλή Τράπεζα έκθεση – ορόσημο της Freshfields,¹⁰² με τίτλο "Ένα νομικό πλαίσιο για την ενσωμάτωση περιβαλλοντικών, κοινωνικών θεμάτων και θεμάτων διακυβέρνησης στις θεσμικές επενδύσεις".¹⁰³ Στόχος της έκθεσης ήταν να προσδιοριστεί κατά πόσον η ενσωμάτωση των θεμάτων ESG στα χαρτοφυλάκια των επενδυτών ήταν εθελοντική, νομικά υποχρεωτική ή παρεμποδίζεται από συγκεκριμένους κανονισμούς.¹⁰⁴ Συγκεκριμένα, επικεντρώθηκε σε δημόσια και ιδιωτικά συνταξιοδοτικά ταμεία, αποθεματικά ασφαλιστικών εταιρειών και αμοιβαία κεφάλαια.¹⁰⁵ Η έκθεση κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι αξιολογήσεις των ESG θα πρέπει να ενσωματώνονται στις επενδυτικές αποφάσεις όταν υπάρχει συγκατάθεση των πελατών για μια συγκεκριμένη επενδυτική στρατηγική και όταν οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων επιλέγουν μεταξύ εξίσου κερδοφόρων εναλλακτικών λύσεων.¹⁰⁶ Η έκθεση της Freshfields ήταν η αφορμή να ακολουθήσουν έπειτα κι άλλες στρατηγικές ενσωμάτωσης των ESG, συμπεριλαμβανομένης της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, η οποία επιδιώκει μια Ευρώπη χωρίς εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα έως το 2050,¹⁰⁷ και του Σχεδίου Δράσης για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση,¹⁰⁸ το οποίο αποσκοπεί στην ευθυγράμμιση των χρηματοπιστωτικών πολιτικών της ΕΕ με τους στόχους της για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Ειδικότερα, η ΕΕ έχει θεσπίσει κανονιστικό πλαίσιο, όπως την Οδηγία (ΕΕ) 2022/2464,¹⁰⁹ γνωστή ως "Corporate Sustainability Reporting Directive",¹¹⁰ η οποία τροποποιεί την κοινοτική Οδηγία 2014/95/ΕΕ περί δημοσίευσης μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών, καθώς και τον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/2088,¹¹¹ για τις γνωστοποιήσεις αειφορίας στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών που απαιτούν από τις μεγάλες εταιρείες να δημοσιοποιούν

¹⁰² UNEP FI. (2005). *A legal framework for the integration of environmental, social and governance issues into institutional investment*. Freshfields Bruckhaus Deringer. Διαθέσιμο σε:

https://www.unepfi.org/fileadmin/documents/freshfields_legal_resp_20051123.pdf

¹⁰³ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 60-61.

¹⁰⁴ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 60.

¹⁰⁵ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 60.

¹⁰⁶ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 61.

¹⁰⁷ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 11-12.

¹⁰⁸ EUR-Lex. (2018). *Communication From The Commission To The European Parliament, The European Council, The Council, The European Central Bank, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: Action Plan: Financing Sustainable Growth*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0097>

¹⁰⁹ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 2).

¹¹⁰ Τέθηκε σε ισχύ στις 05.01.2023, θα εφαρμοστεί για πρώτη φορά από τις εταιρείες το οικονομικό έτος 2024.

¹¹¹ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 4), σελ. 9-11.

ετησίως μη χρηματοοικονομικές πληροφορίες. Αυτό βοηθά τους επενδυτές, τους καταναλωτές και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να αξιολογούν τις επιδόσεις μιας εταιρείας σε θέματα ESG. Επίσης, τον Ιούνιο του 2023, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα εξέφρασε σχετική γνώμη¹¹² όσον αφορά την Πρόταση Κανονισμού¹¹³ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη διαφάνεια και την ακεραιότητα των δραστηριοτήτων περιβαλλοντικών, κοινωνικών και σχετικών με τη διακυβέρνηση αξιολογήσεων (ΠΚΔ)¹¹⁴, αντικατοπτρίζοντας τη δέσμευση της ΕΕ να ενισχύσει τη βιωσιμότητα των χρηματοοικονομικών πρακτικών και να διασφαλίσει ότι τα ζητήματα περιβαλλοντικής και κοινωνικής διακυβέρνησης ενσωματώνονται με διαφάνεια και αξιοπιστία στον χρηματοοικονομικό τομέα.¹¹⁵ Η Πρόταση¹¹⁶ αποτελεί μέρος της ευρύτερης Στρατηγικής της ΕΕ για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση¹¹⁷, η οποία ξεκίνησε το 2021. Οι κύριοι στόχοι του εν λόγω Κανονισμού είναι η βελτίωση της αξιοπιστίας, της συγκρισιμότητας και της διαφάνειας των αξιολογήσεων ESG.¹¹⁸ Συγκεκριμένα, ο Κανονισμός εφαρμόζεται στις περιπτώσεις όπου οι αξιολογήσεις

¹¹² Η αρμοδιότητα της ΕΚΤ για τη διατύπωση γνώμης βασίζεται στα άρθρα 127 παράγραφος 4 και 282 παράγραφος 5 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), δεδομένου ότι ο προτεινόμενος κανονισμός περιέχει διατάξεις που επηρεάζουν: 1) το βασικό καθήκον του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) να καθορίζει και να εφαρμόζει τη νομισματική πολιτική της Ένωσης σύμφωνα με το άρθρο 127 παράγραφος 2 της Συνθήκης, 2) τα καθήκοντα της ΕΚΤ όσον αφορά την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων σύμφωνα με το άρθρο 127 παράγραφος 6 της Συνθήκης και 3) τη συμβολή στην ομαλή άσκηση των πολιτικών που ασκούν οι αρμόδιες αρχές σχετικά με τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος, όπως αναφέρεται στο άρθρο 127 παράγραφος 5 της Συνθήκης.

¹¹³ European Parliament. (2023). *ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου που αφορά τη διαφάνεια και την ακεραιότητα των δραστηριοτήτων περιβαλλοντικών, κοινωνικών και σχετικών με τη διακυβέρνηση αξιολογήσεων (ΠΚΔ)*. Διαθέσιμο σε: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/ECON-PR-753758_EL.pdf

¹¹⁴ European Central Bank. (2023). *Opinion of the European Central Bank on the transparency and integrity of Environmental, Social and Governance (ESG) rating activities*. Διαθέσιμο σε: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/legal/en_con_2023_30_en.pdf?8f742311ebba3092260f728defa083

¹¹⁵ European Central Bank, όπ.π. (σημ. 114).

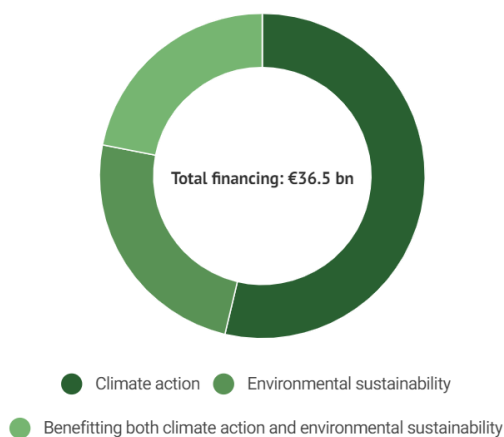
¹¹⁶ EUR-Lex. (2023). *Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 2023/314 της Επιτροπής της 25ης Οκτωβρίου 2022 για την τροποποίηση των ρυθμιστικών τεχνικών προτύπων που προβλέπονται στον κατ' εξουσιοδότηση κανονισμό (ΕΕ) 2016/2251 όσον αφορά την ημερομηνία εφαρμογής ορισμένων διαδικασιών διαχείρισης κινδύνου για την ανταλλαγή ασφαλειών (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)*. Διαθέσιμο σε: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2023/314/oj

¹¹⁷ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 108).

¹¹⁸ A. Lalucq. (2023). *Environmental, Social and Governance (ESG) rating activities: Commission proposal for a Regulation on their transparency and integrity. Legislative Train Schedule/European Parliament*. Διαθέσιμο σε: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-an-economy-that-works-for-people/file-esg-rating#:~:text=On%2013%20June%202023%2C%20the.and%20transparency%20of%20ESG%20ratings>

ESG είτε δημοσιοποιούνται στο κοινό είτε διανέμονται σε ρυθμιζόμενες χρηματοπιστωτικές οντότητες εντός της ΕΕ, επιδιώκοντας να θεσπίσει απαιτήσεις αδειοδότησης για τους παρόχους αξιολογήσεων ESG που εδρεύουν εντός της ΕΕ,¹¹⁹ ενώ αποσκοπεί στη διασφάλιση της ποιότητας και της αξιοπιστίας των υπηρεσιών που παρέχουν οι εν λόγω οντότητες, προστατεύοντας έτσι τους επενδυτές και διατηρώντας την ακεραιότητα της αγοράς.¹²⁰

Ακόμη, η ΕΕ έχει καθιερώσει χρηματοδοτικούς μηχανισμούς, με επίκεντρο την αξιολόγηση των επιχειρήσεων. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ), για παράδειγμα, δίνει προτεραιότητα στη χρηματοδότηση έργων συμβατών με τα ESG. Όπως φαίνεται και στο παρακάτω σχήμα, το 2022 το μερίδιο των επενδύσεων της ΕΤΕπ που διατέθηκαν σε έργα δράσης για το κλίμα και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας αυξήθηκε σε 36,5 δισεκατομμύρια ευρώ (ή 58%)¹²¹.

Σχήμα 2/ Χρηματοδότηση της βιωσιμότητας του κλίματος και του περιβάλλοντος¹²²

¹¹⁹ A. Radnev & D. Dona. (2023). *New rules for ESG rating providers - Proposal Regulation of the European Parliament and of the Council on the transparency and integrity of Environmental, Social and Governance (ESG) rating activities*. CMS Law-Now™. Διαθέσιμο σε: <https://cms-lawnow.com/en/ealerts/2023/07/new-rules-for-esg-rating-providers-proposal-regulation-of-the-european-parliament-and-of-the-council-on-the-transparency-and-integrity-of-environ#:~:text=Broadly%2C%20the%20Proposal%20Regulation%20,established%20within%20the%20European%20Union>

¹²⁰ European Commission. (2023). *Sustainable finance package: Regulation on the transparency and integrity of Environmental, Social and Governance rating activities*. Διαθέσιμο σε: https://finance.ec.europa.eu/publications/sustainable-finance-package-2023_en#:~:text=This%20will%20also%20ensure%20the,impact%20assessment%20accompanying%20the%20proposal

¹²¹ Το ποσό αναφέρεται σε ίδιους πόρους.

¹²² European Investment Bank. (2023). *Climate and environmental Sustainability*. Διαθέσιμο σε: <https://www.eib.org/en/about/priorities/climate-action/index.htm>

Ακόμη, μέσω των ενωσιακών πολιτικών, προωθούνται και ενεργές διαβουλεύσεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη, με στόχο τη διαμόρφωση μιας «ενωσιακής» προσέγγισης επί του ζητήματος. Οι διαβουλεύσεις αυτές διασφαλίζουν ότι οι απόψεις των επιχειρήσεων, των ΜΚΟ και των πολιτών λαμβάνονται υπόψη κατά τη διαμόρφωση πολιτικών που σχετίζονται με τα ESG. Για παράδειγμα, φορείς της ΕΕ, όπως το “Horizon Europe”¹²³, επενδύουν στην έρευνα για την εξεύρεση καινοτόμων λύσεων που ευθυγραμμίζονται με τα κριτήρια αξιολόγησης. Αυτή η εστίαση της έρευνας συμβάλλει στην τοποθέτηση της Ευρώπης ως ηγέτη στις βιώσιμες τεχνολογίες και πρακτικές.

Κατά συνέπεια, η ενσωμάτωση των κριτηρίων ESG στο θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ δεν είναι απλώς μια απόφαση πολιτικής, αλλά αντικατοπτρίζει μια ευρύτερη κοινωνική στροφή προς τη βιωσιμότητα. Ενσωματώνοντας αυτές τις αρχές στη βασική λειτουργία της, η ΕΕ σηματοδοτεί τη σαφή πρόθεσή της να προωθήσει μια βιώσιμη και ανθεκτική ευρωπαϊκή οικονομία. Τέτοια μέτρα όχι μόνο προστατεύουν το φυσικό περιβάλλον, αλλά διασφαλίζουν, επίσης, ότι οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις παραμένουν ανταγωνιστικές και ισχυρές σε ένα εξελισσόμενο παγκόσμιο τοπίο.

2.2β. Ανάλυση του βασικού ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου

Στο πλαίσιο των προσπαθειών για βιωσιμότητα και διαφάνεια, η ΕΕ αναγνωρίζει όλο και περισσότερο τη σημασία της δημοσιοποίησης μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών από τις εταιρείες και τους παρόχους χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Κομβικό σημείο αυτής της θεματικής ατζέντας είναι δύο βασικές νομοθετικές πράξεις που έχουν επαναδιατυπώσει το τοπίο των εταιρικών εκθέσεων και των δημοσιοποιήσεων για τη βιωσιμότητα στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2019/2088 σχετικά με τις γνωστοποιήσεις βιωσιμότητας στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών¹²⁴ και η Οδηγία (ΕΕ) 2022/2464¹²⁵, κοινώς γνωστή ως Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), αποτελούν τεκμήρια της δέσμευσης της ΕΕ για ένα πιο βιώσιμο και υπεύθυνο χρηματοπιστωτικό οικοσύστημα.

¹²³ European Commission. (2020). *Horizon Europe*. Διαθέσιμο σε: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en

¹²⁴ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 4).

¹²⁵ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 2).

i. Κανονισμός (ΕΕ) 2019/2088 για τις γνωστοποιήσεις αειφορίας στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2019/2088 – γνωστός και ως “Sustainable Finance Disclosure Regulation” (SFDR)¹²⁶- επιβάλλει ολοκληρωμένες απαιτήσεις γνωστοποίησης βιωσιμότητας που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα περιβαλλοντικών, κοινωνικών μετρήσεων και μετρήσεων διακυβέρνησης (ESG), τόσο σε επίπεδο οντότητας όσο και σε επίπεδο προϊόντος. Οι κύριες διατάξεις του SFDR άρχισαν να εφαρμόζονται από τις 10 Μαρτίου 2021, με μια νομοθετική πράξη γνωστή ως «κατ' εξουσιοδότηση πράξη» που περιέχει πιο ακριβή πρότυπα γνωστοποίησης, τα οποία εγκρίθηκαν στις 6 Απριλίου 2022 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το SFDR αποτελεί θεμελιώδη πυλώνα της ατζέντας της ΕΕ για τη βιώσιμη χρηματοδότηση, καθώς εισήχθη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως βασικό μέρος του Σχεδίου Δράσης για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση για το 2018, το οποίο περιλαμβάνει, επίσης, τον Κανονισμό Ταξινόμησης (“EU Taxonomy”) και τον Κανονισμό για τους δείκτες αναφοράς χαμηλών εκπομπών άνθρακα.¹²⁷ Αποτελείται από 20 άρθρα, ενώ ο κύριος στόχος του Κανονισμού είναι να αυξήσει τη διαφάνεια και να πληροφορήσει τους επενδυτές σχετικά με τη βιωσιμότητα των χρηματοπιστωτικών προϊόντων, προωθώντας το κεφάλαιο προς περισσότερο βιώσιμες επενδύσεις.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι διατάξεις του SFDR αφορούν την διαφάνεια σε επίπεδο οντότητας και προϊόντος. Ειδικότερα, τα άρθρα 3 έως 7 αναφέρονται στη δημοσίευση πληροφοριών σχετικά με τις πολιτικές ενσωμάτωσης των κινδύνων βιωσιμότητας στη διαδικασία λήψης επενδυτικών αποφάσεων, τόσο από τους συμμετέχοντες στη χρηματοπιστωτική αγορά όσο και από τους χρηματοοικονομικούς συμβούλους. Ακόμη, σύμφωνα με τα άρθρα 8 και 9, για τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα που προωθούν περιβαλλοντικά ή κοινωνικά χαρακτηριστικά ή που έχουν βιώσιμους επενδυτικούς στόχους, υπάρχουν λεπτομερείς απαιτήσεις δημοσιοποίησης τόσο στο προσυμβατικό στάδιο όσο και στις ανά περιόδους εκθέσεις. Αυτό περιλαμβάνει την εξήγηση του τρόπου με τον οποίο

¹²⁶ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 4).

¹²⁷ Eurosif. (2021). *Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.eurosif.org/policies/sfdr/>

επιτυγχάνονται τα χαρακτηριστικά ή οι στόχοι και, εάν χρησιμοποιείται δείκτης αναφοράς, την παροχή πληροφοριών σχετικά με τον εν λόγω δείκτη αναφοράς.¹²⁸ Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, κατά το άρθρο 4 περί διαφάνειας των δυσμενών επιπτώσεων στη βιωσιμότητα σε επίπεδο οντότητας, οι μεγαλύτεροι συμμετέχοντες στη χρηματοπιστωτική αγορά - με περισσότερους από 500 υπαλλήλους - υποχρεούνται να εξετάζουν και να γνωστοποιούν τις κύριες δυσμενείς επιπτώσεις των επενδυτικών τους αποφάσεων σε παράγοντες βιωσιμότητας,¹²⁹ ενώ οι μικρότεροι συμμετέχοντες, αν και δεν υποχρεούνται αυτόματα να υποβάλλουν εκθέσεις, χρειάζεται να εξηγούν αν λαμβάνουν υπόψη τους ή όχι τέτοιες δυσμενείς επιπτώσεις.¹³⁰

Παρατηρείται, επίσης, συχνή αναφορά της έννοιας των Ρυθμιστικών Τεχνικών Προτύπων (“Regulatory Technical Standards” – RTS) στις διατάξεις του Κανονισμού¹³¹, τα οποία ενέκρινε στις 6 Απριλίου 2022 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.¹³² Πρόκειται για λεπτομερή πρότυπα που διευκρινίζουν περαιτέρω το περιεχόμενο, τις μεθοδολογίες και την παρουσίαση πληροφοριών σχετικά με τους δείκτες βιωσιμότητας, το κλίμα και άλλες αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, για κοινωνικά και εργασιακά ζητήματα, για τον σεβασμό ανθρωπίνων δικαιωμάτων, για την καταπολέμηση της διαφθοράς και δωροδοκίας, καθορίζοντας τον τρόπο εφαρμογής ορισμένων διατάξεων του SDFR.¹³³ Τέλος, σημαντικός καθίσταται και ο ρόλος των χρηματοοικονομικών συμβούλων, οι οποίοι πρέπει να εξηγούν πώς λαμβάνουν υπόψη τους τους κινδύνους βιωσιμότητας κατά την παροχή συμβουλών και,

¹²⁸ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 4).

¹²⁹ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ.173-174.

¹³⁰ Z. Şahin & F. Çankaya. (2019). *The Importance of Sustainability and Sustainability Reporting*. In: *New Approaches to CSR, Sustainability and Accountability, Volume I: Accounting, Finance, Sustainability, Governance & Fraud: Theory and Application*. Publisher Springer. Σελ. 45-61.

¹³¹ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 4).

¹³² EUR-Lex.(2022).*Κατ’ εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 2022/1288 της Επιτροπής της 6ης Απριλίου 2022 για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΕ) 2019/2088 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά τα ρυθμιστικά τεχνικά πρότυπα για τον καθορισμό των λεπτομερειών του περιεχομένου και της παρουσίασης των πληροφοριών που αφορούν την αρχή της «μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης», για τον καθορισμό του περιεχομένου, των μεθοδολογιών και της παρουσίασης των πληροφοριών που αφορούν τους δείκτες βιωσιμότητας και τις δυσμενείς επιπτώσεις στη βιωσιμότητα, καθώς και του περιεχομένου και της παρουσίασης των πληροφοριών που αφορούν την προώθηση περιβαλλοντικών ή κοινωνικών χαρακτηριστικών και στόχους αειφόρων επενδύσεων σε προσημασμένα έγγραφα, δικτυακούς τόπους και περιοδικές εκθέσεις (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32022R1288>

¹³³ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ.180-181.

κατά περίπτωση, τον αντίκτυπο των κινδύνων αυτών στις αποδόσεις των χρηματοοικονομικών προϊόντων, για τα οποία παρέχουν συμβουλές.¹³⁴

Συνοπτικά, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2019/2088 αποτελεί σημαντικό βήμα στις προσπάθειες της ΕΕ για την προώθηση της βιώσιμης χρηματοδότησης. Τοποθετεί τη διαφάνεια στο επίκεντρο του χρηματοπιστωτικού συστήματος και επιδιώκει να παρέχει στους επενδυτές τις πληροφορίες που χρειάζονται για να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις με βάση τις εκτιμήσεις περί βιωσιμότητας.¹³⁵

ii. **Οδηγία (ΕΕ) 2022/2464 περί δημοσίευσης μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών**

Επί του παρόντος, η μη χρηματοοικονομική πληροφόρηση των επιχειρήσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση ρυθμίζεται από την Οδηγία (ΕΕ) 2014/95 (“Non-Financial Reporting Directive” – NFRD).¹³⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 1, τμ.1, σημ.1 της Οδηγίας, οι οργανισμοί περιλαμβάνουν στις εκθέσεις τους μη χρηματοοικονομικές πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών που απαιτούνται για την κατανόηση της εξέλιξης, των αποτελεσμάτων και της θέσης του οργανισμού και του αντίκτυπου των δραστηριοτήτων τους, όσον αφορά τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την καταπολέμηση της δωροδοκίας και της διαφθοράς¹³⁷. Πιο ειδικά, συμπεριλαμβάνονται κατ' ελάχιστον: η σύντομη περιγραφή του επιχειρηματικού μοντέλου της επιχείρησης, η περιγραφή των πολιτικών που ακολουθεί η επιχείρηση σε σχέση με τα θέματα αυτά - συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών δέουσας επιμέλειας που εφαρμόζονται - το αποτέλεσμα των εν λόγω πολιτικών, οι κυριότεροι κίνδυνοι που σχετίζονται με τα θέματα που συνδέονται με τις δραστηριότητες της επιχείρησης, συμπεριλαμβανομένων, κατά περίπτωση, και αναλογικά, των επιχειρηματικών της σχέσεων, των προϊόντων ή των υπηρεσιών της που ενδέχεται να προκαλέσουν δυσμενείς επιπτώσεις στους εν λόγω τομείς, και πώς η επιχείρηση

¹³⁴ N. Linciano, et al. (2020). *Financial Advisor-Investor Relationship. Mirroring Survey on Sustainability and Investments – 2020*. CONSOB Analyses and Statistics 2020. SSRN. Σελ. 15-25. Διαθέσιμο σε: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3752806>

¹³⁵ M. Siri & S. Zhu. (2019). *Will the EU Commission Successfully Integrate Sustainability Risks and Factors in the Investor Protection Regime? A Research Agenda*. MDPI Open Access Journals.

¹³⁶ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 3).

¹³⁷ European Commission. (2023). *Finance. Corporate sustainability reporting*. Διαθέσιμο σε: https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en

διαχειρίζεται τους κινδύνους αυτούς, και τέλος, οι μη χρηματοοικονομικοί βασικοί δείκτες επιδόσεων που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη επιχείρηση.¹³⁸ Οι οντότητες που καλύπτονται από την Οδηγία (ΕΕ) 2014/95 είναι μεγάλες οντότητες δημοσίου συμφέροντος με μέση ετήσια απασχόληση άνω των 500 ατόμων,¹³⁹ ενώ, υπάρχει σχετική ευελιξία όσον αφορά τη δημοσιοποίηση των σχετικών πληροφοριών, καθώς οι εταιρείες μπορούν να βασίζονται σε διεθνείς, ευρωπαϊκές ή εθνικές κατευθυντήριες γραμμές, το Οικουμενικό Σύμφωνο των Ηνωμένων Εθνών, τις Κατευθυντήριες Γραμμές του ΟΟΣΑ για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και το ISO 26000.¹⁴⁰

Ωστόσο, λόγω πολλών αδυναμιών της παρούσας Οδηγίας, η ΕΕ κλήθηκε να επανεξετάσει τα αποτελέσματά της, δηλώνοντας πως οι πληροφορίες που παρέχουν οι επιχειρήσεις έως τώρα δεν είναι επαρκείς. Ως εκ τούτου, στις 28 Νοεμβρίου του 2022 εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο η Οδηγία 2022/2464/ΕΕ για την Υποβολή Εκθέσεων Εταιρικής Βιωσιμότητας, γνωστή ως “Corporate Sustainability Reporting Directive” – CSRD,¹⁴¹ η οποία τροποποίησε την Οδηγία 2014/95/ΕΕ περί μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών, με στόχο την αύξηση της εταιρικής υπευθυνότητας, τη δημιουργία κοινών προτύπων βιωσιμότητας και τη μετάβαση σε μια «πράσινη» και βιώσιμη οικονομία. Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως η Οδηγία CSRD απορρέει από την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία,¹⁴² καθώς και από το Θεματολόγιο της Βιώσιμης Χρηματοδότησης¹⁴³ και απαιτεί από τις εταιρείες να διασφαλίζουν την ακρίβεια των αναφερόμενων πληροφοριών και να υποβάλλουν εκθέσεις σχετικά με τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις των δραστηριοτήτων τους. Αυτό σημαίνει ότι οι εταιρείες πρέπει να αναφέρουν πώς τα επιχειρηματικά τους μοντέλα επηρεάζουν τη βιωσιμότητα και πώς εξωτερικοί παράγοντες βιωσιμότητας, όπως η κλιματική αλλαγή, επηρεάζουν τις δραστηριότητές τους. Στις 5 Ιανουαρίου 2023, η Οδηγία τέθηκε σε ισχύ με σκοπό τον εκσυγχρονισμό και την ενίσχυση των κανόνων σχετικά, αφενός, με τις κοινωνικές και

¹³⁸ R. Kamiński. (2023). *The Directive (EU) 2022/2464 on Corporate Sustainability Reporting*. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Σελ.7–11.

¹³⁹ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 3), άρθρ. 1.

¹⁴⁰ Το ISO 26000:2010 είναι ένα σύνολο οδηγιών του Διεθνούς Οργανισμού Τυποποίησης ISO, το οποίο παρέχει καθοδήγηση σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας των επιχειρήσεων και των οργανισμών με κοινωνικά υπεύθυνο τρόπο. Αυτό σημαίνει ότι ο οργανισμός ή η επιχείρηση ενεργεί με ηθικό και διαφανή τρόπο, ο οποίος συμβάλλει στην υγεία και την ευημερία της κοινωνίας.

¹⁴¹ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 2).

¹⁴² European Commission Press Release, όπ.π. (σημ. 78).

¹⁴³ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 108).

περιβαλλοντικές πληροφορίες που πρέπει να αναφέρουν οι εισηγμένες μικρομεσαίες επιχειρήσεις και ένα ευρύτερο σύνολο μεγάλων εταιρειών, αφετέρου δε με την υποβολή εκθέσεων για τη βιωσιμότητα.¹⁴⁴ Το νέο αυτό νομοθετικό πλαίσιο θα διασφαλίζει ότι οι επενδυτές και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη θα έχουν πρόσβαση στις πληροφορίες που χρειάζονται για να εξετάσουν την επιρροή των εταιρειών, τόσο στον άνθρωπο όσο και στο περιβάλλον, αλλά και να αξιολογήσουν τους οικονομικούς κινδύνους και τις ευκαιρίες που απορρέουν από την κλιματική αλλαγή και από άλλα ζητήματα βιωσιμότητας. Οι πρώτες εταιρείες θα πρέπει να εφαρμόσουν τους νέους κανόνες για πρώτη φορά το οικονομικό έτος 2024 για εκθέσεις που θα δημοσιευθούν το 2025.

Με την Οδηγία CSRD, η ΕΕ επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής της υποχρεωτικής υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας σε όλες τις μεγάλες εταιρείες και σε όλες τις μικρομεσαίες (εφεξής: ΜΜΕ) που είναι εισηγμένες σε ρυθμιζόμενες αγορές. Αυτό σημαίνει ότι όλες οι μεγάλες εταιρείες θα υποχρεούνται να υποβάλλουν εκθέσεις βιωσιμότητας της νέας οδηγίας, χωρίς το προηγούμενο όριο των 500 εργαζομένων που είχε τεθεί στην Οδηγία 2014/95/ΕΕ.¹⁴⁵ Σύμφωνα, επίσης, με την αιτιολογική σκέψη (21) της νέας Οδηγίας καθίσταται υποχρεωτικό και στις μικρές και στις μεσαίες επιχειρήσεις να δημοσιοποιούν πληροφορίες σχετικά με θέματα βιωσιμότητας,¹⁴⁶ σε αντίθεση με την Οδηγία 2014/95/ΕΕ, της οποίας το πεδίο εφαρμογής ήταν περιορισμένο, αφού εφαρμοζόταν μόνο στις μεγάλες εταιρείες.¹⁴⁷ Ακόμη, οι εταιρείες που υπόκεινται στην CSRD πρέπει να υποβάλλουν εκθέσεις σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Πρότυπο Αναφοράς για την Αειφορία (European Sustainability Reporting Standards - ESRS).¹⁴⁸ Αυτό σημαίνει πως αυστηροποιείται το νομοθετικό πλαίσιο, καθώς δεν θα υπάρχει η δυνατότητα της σχετικής ευελιξίας που προϋπήρχε με την Οδηγία 2014/95/ΕΕ, η οποία επέτρεπε στις επιχειρήσεις την επιλογή των κατευθυντήριων γραμμών που θα ακολουθήσουν για τη δημοσιοποίηση των πληροφοριών.

¹⁴⁴ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 2).

¹⁴⁵ R. Kamiński, όπ.π. (σημ. 138), σελ. 7–11.

¹⁴⁶ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 2).

¹⁴⁷ Alliance for Corporate Transparency. (2021). *2019 Research Report: An analysis of the sustainability reports of 1000 companies pursuant to the EUNon-Financial Reporting Directive*. Διαθέσιμο σε: [https://www.allianceforcorporatetransparency.org/assets/2019_Research_Report%20Alliance for Corporate Transparency.pdf](https://www.allianceforcorporatetransparency.org/assets/2019_Research_Report%20Alliance%20for%20Corporate%20Transparency.pdf)

¹⁴⁸ Το πρότυπο αυτό αναπτύχθηκε από το European Financial Report Advisory Group (ανεξάρτητο όργανο που συγκεντρώνει πολλούς διαφορετικούς ενδιαφερόμενους φορείς), πρώην γνωστή ως Ευρωπαϊκή Συμβουλευτική Ομάδα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς. Το πρότυπο αναπτύχθηκε σύμφωνα με την πολιτική της ΕΕ και βασίζεται και συμβάλλει στις διεθνείς πρωτοβουλίες τυποποίησης.

Στις 6 Ιουνίου 2023, η Επιτροπή δρομολόγησε δημόσια διαβούλευση διάρκειας τεσσάρων εβδομάδων σχετικά με το πρώτο σχέδιο προτύπων υποβολής εκθέσεων σχετικά με τη βιωσιμότητα για τις εταιρείες. Τα εν λόγω σχέδια προτύπων λαμβάνουν υπόψη τις τεχνικές συμβουλές του “European Financial Report Advisory Group” – EFRAG από τον Νοέμβριο του 2022.¹⁴⁹ Έπειτα της περιόδου ανατροφοδότησης, η Επιτροπή εξέτασε τα σχόλια που έλαβε και ενέκρινε τα «Ευρωπαϊκά Πρότυπα Υποβολής Εκθέσεων Βιωσιμότητας» ως εγκεκριμένο κανονισμό, τον οποίο θα υποβάλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο προς εξέταση.¹⁵⁰ Η εφαρμογή της CSRD θα πραγματοποιηθεί σε τέσσερα στάδια: 1η Ιανουαρίου 2024 - για τις εταιρείες που ήδη υποβάλλουν εκθέσεις σύμφωνα με την Οδηγία 2014/95/ΕΕ (υποβολή εκθέσεων το 2025 με βάση τα δεδομένα του 2024), 1η Ιανουαρίου 2025 - για τις μεγάλες εταιρείες που δεν υπόκεινται επί του παρόντος στην Οδηγία 2014/95/ΕΕ (υποβολή εκθέσεων το 2026 με βάση τα δεδομένα του 2025), 1η Ιανουαρίου 2026 - για εισηγμένες ΜΜΕ, μικρά και μη σύνθετα πιστωτικά ιδρύματα και ασφαλιστικές επιχειρήσεις με αιχμαλωσία (υποβολή εκθέσεων το 2027 με βάση τα στοιχεία του 2026), και 1η Ιανουαρίου 2028 - για επιχειρήσεις τρίτων χωρών με καθαρό κύκλο εργασιών άνω των 150 εκατομμυρίων στην ΕΕ, εφόσον διαθέτουν τουλάχιστον μία θυγατρική ή υποκατάστημα στην ΕΕ που υπερβαίνει ορισμένα κατώτατα όρια (υποβολή εκθέσεων το 2029 για το οικονομικό έτος 2028).¹⁵¹ Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί, πως η νέα οδηγία δεν θα επιβάλει νέες απαιτήσεις υποβολής εκθέσεων στις μικρές εταιρείες, εκτός από τις ΜΜΕ με τίτλους εισηγμένους σε ρυθμιζόμενες αγορές. Επιπλέον, οι ΜΜΕ θα μπορούν να υποβάλλουν εκθέσεις βάσει τροποποιημένων προτύπων που είναι απλούστερα από τα πρότυπα που θα ισχύουν για τις μεγάλες εταιρείες. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή θα αναπτύξει ξεχωριστά, αναλογικά πρότυπα για τις ΜΜΕ. Αν και δεν υποχρεούνται να υποβάλλουν εκθέσεις, οι μη εισηγμένες στο χρηματιστήριο ΜΜΕ θα μπορούσαν, επίσης, να επιλέξουν να χρησιμοποιούν αυτά τα πρότυπα σε εθελοντική βάση.¹⁵²

¹⁴⁹ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 100.

¹⁵⁰ European Commission. (2023). *European sustainability reporting standards – first set*. Διαθέσιμο σε: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13765-European-sustainability-reporting-standards-first-set_en

¹⁵¹ R. Kamiński, όπ.π. (σημ. 138), σελ. 7–11.

¹⁵² R. Odobaša & K. Marošević. (2023). *Expected Contributions of the European Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) to the Sustainable Development of the European Union*. EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC). Vol.7. σελ. 593-612.

Όσον αφορά τη λήψη των παραπάνω νομοθετικών μέτρων από την ΕΕ, τόσο η Οδηγία CSRD όσο και ο Κανονισμός SFDR, αποτελούν δύο συμπεριληπτικά κανονιστικά μέσα, καθότι δεν αφορούν μόνο τον τομέα του περιβάλλοντος, αλλά ασχολούνται και με κοινωνικά ζητήματα και ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ακόμη, μέσω της υποχρεωτικής γνωστοποίησης μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών, προωθείται μια ανοιχτή διαδικασία επιλογής των επιχειρήσεων που παρέχουν συγκριτικά τις πιο αξιόλογες βιώσιμες πρακτικές, καθιστώντας το έργο των επενδυτών περισσότερο διαφανές και τεκμηριωμένο.¹⁵³ Σε αυτήν την περίπτωση, βέβαια, επωφελούνται και οι ίδιοι οι καταναλωτές, αφού ενημερώνονται και αξιολογούν το σύστημα κάθε επιχείρησης με την επιλογή τους. Τέλος, η υποχρέωση των επιχειρήσεων να ενσωματώνουν τους κινδύνους βιωσιμότητας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και υποβολής των εκθέσεων βιωσιμότητας αποσκοπεί, πρωτευνόντως, στη μετάβαση προς μια οικονομία μηδενικού αποτυπώματος άνθρακα και, δευτερευόντως, στην εξάλειψη του φαινομένου “greenwashing”,¹⁵⁴ καθιστώντας δύσκολη την προβολή παραπλανητικών και διεφθαρμένων πρακτικών με σκοπό την προώθηση μιας λανθασμένης αίσθησης περιβαλλοντικού αποτυπώματος.¹⁵⁵

2.3. Συμπεράσματα

Παρατηρείται πως η θέσπιση ενιαίων προτύπων και κριτηρίων για τον καθορισμό των βιώσιμων πρακτικών σε περιβαλλοντικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο είναι δυνατό να οδηγήσει σε έναν σαφή και καθολικό ορισμό, ο οποίος θα βοηθήσει τους επενδυτές και τα ενδιαφερόμενα μέρη να προσδιορίζουν και να κατανέμουν κατάλληλα και στοχευμένα τους πόρους τους σε βιώσιμα έργα. Με αυτόν τον τρόπο θα επιτευχθεί, αφενός, προώθηση και ανάπτυξη της πράσινης χρηματοδότησης, αφετέρου θα αναπτυχθεί μια σχέση εμπιστοσύνης

¹⁵³ C. Mosca & C. Picciau. (2020). *Making Non-Financial Information Count: Accountability and Materiality in Sustainability Reporting*. Bocconi University Legal Studies Research Paper No. 3536460. SSRN. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=3536460>

¹⁵⁴ Το “greenwashing” μπορεί να συμβεί όταν μια εταιρεία προσπαθεί να δώσει έμφαση στις βιώσιμες πτυχές ενός προϊόντος για να επισκιάσει την εμπλοκή της εταιρείας σε περιβαλλοντικά επιβλαβείς πρακτικές. Πραγματοποιούμενο μέσω της χρήσης περιβαλλοντικών εικόνων, παραπλανητικών ετικετών και της απόκρυψης συμβιβασμών, το “greenwashing” είναι ένα παιχνίδι με τον όρο “whitewashing”, ο οποίος σημαίνει τη χρήση ψευδών πληροφοριών για την εσκεμμένη απόκρυψη ατασθαλιών, λαθών ή μιας δυσάρεστης κατάστασης σε μια προσπάθεια να φανεί λιγότερο κακή από ό,τι είναι.

¹⁵⁵ W. Moodaley & A. Telukdarie (2023). *Greenwashing, Sustainability Reporting, and Artificial Intelligence: A Systematic Literature Review*. Sustainability. Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.3390/su15021481>

και αξιοπιστίας μεταξύ επιχειρήσεων και καταναλωτών, με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις που προβαίνουν σε τέτοιες πρωτοβουλίες και καινοτομίες να αποκτούν άμεσα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.¹⁵⁶

Εντούτοις, το γεγονός ότι μια μετάβαση συμβαίνει βασισμένη σε καλό σκοπό, δε σημαίνει πως όλες οι εταιρείες και οι επιχειρήσεις είναι έτοιμες για αυτήν. Αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει ορισμένες επιχειρήσεις σε οικονομικές αναταραχές, σε απώλεια θέσεων εργασίας ή στην υποχρεωτική επανεκπαίδευση του εργατικού δυναμικού τους, ακόμη και στην πτώχευση.¹⁵⁷ Σημαντικός παράγοντας είναι και το αυξημένο οικονομικό κόστος που καλείται να αναλάβει μια επιχείρηση, επενδύοντας στην Έρευνα και την Ανάπτυξη – όπως αναφέρει και η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία¹⁵⁸ – την προμήθεια βιώσιμων υλικών και την απόκτηση τεχνογνωσίας, προκειμένου η μετάβαση να ολοκληρωθεί με επιτυχία.

Συνοψίζοντας, η μετάβαση σε καινοτόμες και, προπάντων, βιώσιμες πρακτικές φαντάζει εκ πρώτης όψεως μια ρηξικέλευθη θεωρία, η οποία, ωστόσο, βασίζεται σε ένα νομικά οριοθετημένο από την ΕΕ πλαίσιο με προοπτικές επιτυχίας. Τα καθολικά καθορισμένα πρότυπα βιωσιμότητας καθίστανται ικανά να προωθήσουν την έννοια της πράσινης χρηματοδότησης στον επιχειρηματικό κόσμο και να θέσουν ένα πλαίσιο συμπερίληψης με όποιες προκλήσεις και κόστος συνεπάγεται αυτή η αλλαγή.¹⁵⁹ Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, τα νομοθετικά μέτρα χρήζουν συμπλήρωσης και εξέλιξης, όσον αφορά την πρόβλεψη των παραπάνω προκλήσεων, ενώ είναι αναγκαία η λελογισμένη εφαρμογή τους και η θέσπιση προληπτικών μέτρων υποστήριξης.¹⁶⁰

¹⁵⁶ T. Dathe, R. Dathe, I. Dathe & M. Helmold, όπ.π. (σημ. 7), σελ. 134-135.

¹⁵⁷ M. Breuer, C. Leuz & S. Vanhaverbeke. (2020). *Reporting regulation and corporate innovation. Working paper*. SSRN. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=3449813>.

¹⁵⁸ European Commission Press Release, όπ.π. (σημ. 78).

¹⁵⁹ S. Jayathilake. (2019). *Impact of Green Financing for the Corporate Governance in the Banking Industry*. OIDA International Journal of Sustainable Development, Ontario International Development Agency, Canada. Σελ. 23-29.

¹⁶⁰ M. Mueller, V. G. dos Santos & S. Seuring. (2009). *The Contribution of Environmental and Social Standards Towards Ensuring Legitimacy in Supply Chain Governance*. *J Bus Ethics* 89. Springer. Σελ. 509-523. Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1007/s10551-008-0013-9>

Κεφάλαιο 3 : Θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ για την Ταξινόμηση βιώσιμων δραστηριοτήτων (“EU Taxonomy”) και την Εταιρική Δέουσα Επιμέλεια για τη βιωσιμότητα

3.1. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2020/852 περί θέσπισης πλαισίου για τη διευκόλυνση των βιώσιμων επενδύσεων μέσω του “EU Taxonomy”

Στις 22 Ιουνίου 2020 δημοσιεύθηκε στην Επίσημα Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο Κανονισμός (ΕΕ) 2020/852,¹⁶¹ γνωστός ως Κανονισμός για την Ταξινόμηση, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 12 Ιουλίου 2020. Ο εν λόγω Κανονισμός διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στο πλαίσιο της βιώσιμης χρηματοδότησης της ΕΕ και χρησιμεύει ως βασικό εργαλείο για τη διαφάνεια της αγοράς.¹⁶² Πρωταρχικός στόχος του είναι η διευκόλυνση των βιώσιμων επενδύσεων μέσω της δημιουργίας ενός τυποποιημένου πλαισίου για την ταξινόμηση των βιώσιμων δραστηριοτήτων, το οποίο συχνά αναφέρεται ως "EU Taxonomy". Αυτό περιλαμβάνει τον καθορισμό κοινών κριτηρίων, σε επίπεδο ΕΕ, για την ενημέρωση των επενδυτών σχετικά με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα των διαφόρων οικονομικών δραστηριοτήτων, συμβάλλοντας στην επίτευξη των ευρύτερων στόχων της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας¹⁶³ και συγκεκριμένα του στόχου της κλιματικής ουδετερότητας για το 2050.¹⁶⁴

3.1α. Σκοπός του Κανονισμού - Τεχνικά κριτήρια επιδόσεων

Στα πλαίσια των πολιτικών του Σχεδίου για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση¹⁶⁵ που εξέδωσε η ΕΕ το 2019, η πιο σημαντική εξ αυτών ήταν η δημοσίευση του “EU Taxonomy”, δηλαδή του

¹⁶¹ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5).

¹⁶² I. H-Y Chiu. (2020). *Building a Single Market for Sustainable Finance in the EU- Idealism, Policy and Mixed Messages*. SSRN. Διαθέσιμο σε: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3631946

¹⁶³ European Commission Press Release, όπ.π. (σημ. 78).

¹⁶⁴ European Commission. (2020). Finance: EU Taxonomy for sustainable activities. Διαθέσιμο σε: https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/eu-taxonomy-sustainable-activities_en

¹⁶⁵ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 108).

συστήματος της Ταξινόμησης των βιώσιμων δραστηριοτήτων από την ΕΕ. Η έννοια της ταξινομίας της ΕΕ περιλαμβάνει έναν κατάλογο οικονομικών δραστηριοτήτων με τεχνικά κριτήρια επιδόσεων, η επίτευξη των οποίων συμβάλλει στην ευρύτερη επίτευξη έξι περιβαλλοντικών στόχων: πρώτον, του μετριασμού της κλιματικής αλλαγής, δεύτερον, της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, τρίτον, της βιώσιμης χρήσης και προστασίας των υδάτινων και θαλάσσιων πόρων, τέταρτον, της μετάβασης σε μια κυκλική οικονομία, πέμπτον, της πρόληψης και του ελέγχου της ρύπανσης και έκτο, της προστασίας και αποκατάστασης της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων.¹⁶⁶ Για να θεωρηθεί μια δραστηριότητα περιβαλλοντικά βιώσιμη, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Κανονισμού (ΕΕ) 2020/852,¹⁶⁷ πρέπει να πληροί τα εξής κριτήρια: i) να συμβάλλει σημαντικά σε έναν τουλάχιστον από τους περιβαλλοντικούς στόχους, τηρώντας συγκεκριμένα τεχνικά κριτήρια, μετρήσεις και κατώτατα όρια, ii) να μην προκαλεί βλάβη σε κάποιον από τους περιβαλλοντικούς στόχους (“Do No Significant Harm”- DNSH),¹⁶⁸ iii) να συμμορφώνεται με τις «ελάχιστες κοινωνικές διασφαλίσεις» (“Minimum Social Safeguards”- MSS)¹⁶⁹, όπως κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ, των Ηνωμένων Εθνών κ.ο.κ., και iv) να συμμορφώνεται προς τα τεχνικά κριτήρια ελέγχου που θεσπίζει η Επιτροπή σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 3, το άρθρο 11 παρ. 3, το άρθρο 12 παρ. 2, το άρθρο 13 παρ. 2, το άρθρο 14 παρ. 2 ή το άρθρο 15 παρ. 2.

Αυτές οι δύο πρόσθετες απαιτήσεις επιδεικνύουν τον πολύπλοκο και πολυδιάστατο χαρακτήρα της βιωσιμότητας. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον κατ’ εξουσιοδότηση¹⁷⁰ Κανονισμό (ΕΕ) 2021/2139¹⁷¹ της Επιτροπής για συμπλήρωση του Κανονισμού (ΕΕ) 2020/852, στη

¹⁶⁶ C. Lucarelli, et al. (2023). *The impact of EU Taxonomy on corporate investments*. Journal of Financial Management, Markets and Institutions, σελ. 5-6. doi: [10.1142/S2282717X23500044](https://doi.org/10.1142/S2282717X23500044).

¹⁶⁷ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5), σελ. 15.

¹⁶⁸ C.V. Gortsos & D. Kyriazis. (2023). *The Taxonomy Regulation and its Implementation*. EUSFiL Research Working Paper Series no.1. Σελ. 18-19.

¹⁶⁹ C.V. Gortsos. (2020). *The Taxonomy Regulation: more important than just as an element of the Capital Market Union*. EBI Working Paper Series, 2020, no. 80. SSRN. Σελ. 19. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=3750039>

¹⁷⁰ Ο Κανονισμός Ταξινόμησης δίνει στην Επιτροπή την εξουσία να εκδίδει κατ’ εξουσιοδότηση εκτελεστικές πράξεις για να προσδιορίζει τι πρέπει να κάνουν οι αρμόδιες αρχές και οι συμμετέχοντες στην αγορά για να συμμορφωθούν με τις υποχρεώσεις που ορίζονται στον εν λόγω κανονισμό. Βλ. Δ.Α. Κυριαζής. (2022), όπ.π. (σημ. 74), σελ. 216.

¹⁷¹ EUR-Lex. (2021). *Commission Delegated Regulation (EU) 2021/2139 of 4 June 2021 supplementing Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council by establishing the technical screening criteria for determining the conditions under which an economic activity qualifies as contributing substantially to climate change mitigation or climate change adaptation and for determining whether that economic activity*

δραστηριότητα 4.1, «παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με χρήση ηλιακής φωτοβολταϊκής τεχνολογίας»,¹⁷² η οποία αποτελεί βασική τεχνολογία για τη μετάβαση της ΕΕ στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η τεχνολογία ηλιακών φωτοβολταϊκών βοηθά, εγγενώς, στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και το κριτήριο για ουσιαστική συμβολή είναι απλώς μια δραστηριότητα που «παράγει ηλεκτρική ενέργεια χρησιμοποιώντας ηλιακή φωτοβολταϊκή τεχνολογία», σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2020/852.¹⁷³ Ωστόσο, η μεγάλης κλίμακας ανάπτυξη της ηλιακής φωτοβολταϊκής τεχνολογίας ενέχει τη δυνατότητα για αρνητικές επιπτώσεις σε άλλους περιβαλλοντικούς στόχους.¹⁷⁴ Πρώτον, τα ίδια τα φωτοβολταϊκά πάνελ περιέχουν χημικές ουσίες και υλικά που επί του παρόντος δεν διαθέτουν επαρκείς διεργασίες στο τέλος του κύκλου ζωής τους για ανακύκλωση ή απόρριψη, κάτι που σχετίζεται με τον στόχο της κυκλικής οικονομίας. Δεύτερον, η αλλαγή της χρήσης γης που σχετίζεται με εγκαταστάσεις ηλιακών φωτοβολταϊκών πάνελ μεγάλης κλίμακας θα μπορούσε να επηρεάσει περιοχές με ανέπαφα φυσικά οικοσυστήματα, όπως δασικές εκτάσεις, κάτι που σχετίζεται με τον στόχο της προστασίας της βιοποικιλότητας.¹⁷⁵ Αυτό το παράδειγμα δείχνει πώς από τη στιγμή που μια εταιρεία έχει συνεισφέρει ουσιαστικά, πρέπει στη συνέχεια να εξετάσει και τους άλλους περιβαλλοντικούς στόχους. Τα κριτήρια δεν περιλαμβάνουν απαραίτητα και τους πέντε στόχους. Αντίθετα, εφαρμόζονται με βάση τις ειδικές συνθήκες κάθε δραστηριότητας. Έτσι, μια οικονομική δραστηριότητα που πληροί τις προϋποθέσεις (i), (ii) και (iii) και πληροί τα τεχνικά κριτήρια επιδόσεων μπορεί να αναγνωριστεί ως «εναρμονισμένη με την ταξινομία».¹⁷⁶

3.1β. Πεδίο εφαρμογής

Λόγω της κατοχύρωσής του σε επίσημο Κανονισμό της ΕΕ, το “EU Taxonomy” είναι νομικά δεσμευτικό και εφαρμόζεται αυτόματα και ομοιόμορφα σε όλες τις χώρες της ΕΕ, χωρίς να

---

causes no significant harm to any of the other environmental objectives (Text with EEA relevance). Σελ. 62. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R2139>

¹⁷² EU Taxonomy Info. (2018). *Economic activities contributing substantially to Climate Change Mitigation*. Διαθέσιμο σε: <https://eu-taxonomy.info/library/climate-change-mitigation#4.1>.

¹⁷³ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5).

¹⁷⁴ S. Bowles. (2023). *Unpacking the EU Taxonomy’s Do No Significant Harm provision*. S&P Global Sustainable1. Διαθέσιμο σε: <https://www.spglobal.com/esg/insights/blog/unpacking-the-eu-taxonomy-s-do-no-significant-harm-provision>

¹⁷⁵ S. Bowles, όπ.π. (σημ. 174).

¹⁷⁶ C. Lucarelli, et al, όπ.π. (σημ. 166), σελ. 5-6.

χρειάζεται να μεταφερθεί στο εθνικό τους δίκαιο.¹⁷⁷ Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη (38) του Κανονισμού,¹⁷⁸ η Ταξινόμια της ΕΕ πρέπει να είναι επιστημονικά τεκμηριωμένη και δυναμική στο σχεδιασμό της. Ως εκ τούτου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διόρισε μια ομάδα εμπειρογνομόνων για την παροχή συμβουλών σχετικά με τη φορολογική ονοματολογία της ΕΕ, την «Πλατφόρμα για τη βιώσιμη χρηματοδότηση»¹⁷⁹. Τα περισσότερα από 50 μέλη της προέρχονται από διάφορα υπόβαθρα, όπως εκπρόσωποι του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος,¹⁸⁰ των Ευρωπαϊκών Εποπτικών Αρχών,¹⁸¹ της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων¹⁸² και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων¹⁸³, του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ,¹⁸⁴ καθώς και εμπειρογνώμονες που εκπροσωπούν την Κοινωνία των Πολιτών και εμπειρογνώμονες που εκπροσωπούν την ακαδημαϊκή κοινότητα.¹⁸⁵

Εκτός από τον καθορισμό των τεχνικών κριτηρίων επιδόσεων που θα πρέπει να πληροί μια οικονομική δραστηριότητα για να θεωρηθεί «εναρμονισμένη με την ταξινόμια», ο Κανονισμός περιγράφει νέες νομικές υποχρεώσεις για τρεις συγκεκριμένες ομάδες χρηστών του “EU Taxonomy”: τους συμμετέχοντες στις χρηματοπιστωτικές αγορές, τις μεγάλες εταιρείες, την ΕΕ και τα Κράτη Μέλη της.¹⁸⁶ Στην πρώτη ομάδα περιλαμβάνονται οι τράπεζες, οι ασφαλιστικές εταιρείες και άλλες οντότητες που προσφέρουν χρηματοοικονομικά προϊόντα. Οι εν λόγω συμμετέχοντες υποχρεούνται να γνωστοποιούν τον τρόπο με τον οποίο τα προϊόντα τους ευθυγραμμίζονται με τους ορισμούς της Ταξινόμησης της ΕΕ για τις περιβαλλοντικά

¹⁷⁷ A. Hoepner & F. Schneider. (2022). *EU Green Taxonomy Data – A First Vendor Survey*. The Economists’ Voice, 19(2). SSRN. Σελ. 229-242. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=4233963>

¹⁷⁸ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5), σελ. 15.

¹⁷⁹ European Commission. (2021). *Finance: Platform on Sustainable Finance*. Διαθέσιμο σε: https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/overview-sustainable-finance/platform-sustainable-finance_en

¹⁸⁰ Ευρωπαϊκή Ένωση. *Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (ΕΟΠ)*. Διαθέσιμο σε: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-environment-agency-eea_en

¹⁸¹ Οι οποίες έχουν συσταθεί με τους Κανονισμούς (ΕΕ) 1093/2010, (ΕΕ)1094/2010 και (ΕΕ) 1095/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.

¹⁸² Ευρωπαϊκή Ένωση. *Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ)*. Διαθέσιμο σε: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-investment-bank-eib_el

¹⁸³ Ευρωπαϊκή Ένωση, όπ.π. (σημ. 182).

¹⁸⁴ Ευρωπαϊκή Ένωση. *Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA)*. Διαθέσιμο σε: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-union-agency-fundamental-rights-fra_el

¹⁸⁵ C.V. Gortsos & D. Kyriazis, όπ.π. (σημ. 168), σελ. 31-33.

¹⁸⁶ Clifford Chance. (2020). *EU finalises Sustainable Finance Taxonomy: New obligations for financial market participants and large public-interest entities*. Publisher Clifford Chance. Σελ. 1-16. Διαθέσιμο σε: <https://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/briefings/2020/01/eu-finalises-sustainable-finance-taxonomy.pdf>

βιώσιμες οικονομικές δραστηριότητες. Ο Κανονισμός για την Ταξινόμηση, σε συνδυασμό με τον Κανονισμό για τη γνωστοποίηση της βιώσιμης χρηματοδότησης (SFDR),¹⁸⁷ επιβάλλει ότι τα χρηματοπιστωτικά προϊόντα που ισχυρίζονται ότι έχουν ως στόχο τις βιώσιμες επενδύσεις ή ότι προωθούν περιβαλλοντικά ή κοινωνικά χαρακτηριστικά πρέπει να αξιολογούν και να υποβάλλουν εκθέσεις σύμφωνα με την Ταξινόμηση.¹⁸⁸ Στην δεύτερη ομάδα, ως μεγάλες εταιρείες εννοούνται οι μεγάλες οντότητες δημοσίου συμφέροντος με περισσότερους από 500 υπαλλήλους, περιλαμβάνοντας ένα ευρύ φάσμα εταιρειών, συμπεριλαμβανομένων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Οι εν λόγω εταιρείες υποχρεούνται να υποβάλλουν εκθέσεις σχετικά με την ευθυγράμμισή τους με την ταξινόμηση, αναφέροντας λεπτομερώς τον βαθμό στον οποίο οι δραστηριότητές τους συνδέονται με περιβαλλοντικά βιώσιμες δραστηριότητες, όπως ορίζονται από την ταξινόμηση.¹⁸⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 8, παρ. 2 του Κανονισμού,¹⁹⁰ πρέπει να γνωστοποιούν το ποσοστό του κύκλου εργασιών τους, των κεφαλαιουχικών δαπανών και των λειτουργικών δαπανών που σχετίζονται με δραστηριότητες της Ταξινόμησης. Η απαίτηση αυτή αποτελεί μέρος της Οδηγίας (ΕΕ) 2014/95 για τη μη χρηματοοικονομική πληροφόρηση (NFRD)¹⁹¹ και αναμένεται να επεκταθεί στο πλαίσιο της Οδηγίας (ΕΕ) 2022/2464 για την υποβολή εκθέσεων εταιρικής βιωσιμότητας (CSRD).¹⁹²

Επιπροσθέτως, από τις διατάξεις απορρέει πως η ΕΕ και τα Κράτη Μέλη της καλούνται να αναλάβουν το ρόλο του ρυθμιστή. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη (14) του Κανονισμού,¹⁹³ «τα κράτη μέλη και η Ένωση θα πρέπει υποχρεωτικά να βασίζονται σε μια κοινή έννοια για τον ορισμό των περιβαλλοντικά βιώσιμων επενδύσεων, όταν εισάγουν απαιτήσεις σε εθνικό ή ενωσιακό επίπεδο σχετικά με τους συμμετέχοντες στις χρηματοπιστωτικές αγορές ή τους εκδότες όσον αφορά την επισήμανση χρηματοπιστωτικών προϊόντων ή εταιρικών ομολόγων που διατίθενται στο εμπόριο ως περιβαλλοντικά βιώσιμα». Ακόμη, στο άρθρο 21, παρ. 1 του Κανονισμού¹⁹⁴ αναφέρεται πως τα Κράτη Μέλη καλούνται να διασφαλίζουν πως οι αρμόδιες αρχές παρακολουθούν τη συμμόρφωση των συμμετεχόντων

¹⁸⁷ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 4).

¹⁸⁸ D.H. Doyle. (2021). *A Short Guide to the EU's Taxonomy Regulation*. S&P Global. Διαθέσιμο σε: <https://www.spglobal.com/esg/insights/a-short-guide-to-the-eu-s-taxonomy-regulation>

¹⁸⁹ D.H. Doyle, όπ.π. (σημ. 188).

¹⁹⁰ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5).

¹⁹¹ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 3).

¹⁹² EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 2).

¹⁹³ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5), σελ. 3.

¹⁹⁴ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5), σελ. 26.

στις χρηματοπιστωτικές αγορές, ενώ στο άρθρο 22¹⁹⁵ υπαγορεύεται ρητά ότι τα Κράτη Μέλη καθορίζουν τους κανόνες για τα μέτρα και τις κυρώσεις που επιβάλλονται στην περίπτωση μη συμμόρφωσης των συμμετεχόντων με τις επικείμενες διατάξεις.¹⁹⁶

Τέλος, μεταξύ των άρθρων 25-27 που περιγράφονται στον Κανονισμό¹⁹⁷, το άρθρο 25 ξεχωρίζει. Τροποποιεί στοιχεία του Κανονισμού (ΕΕ) 2019/2088¹⁹⁸ για να διατηρηθεί η συνοχή μεταξύ των δύο κανονισμών, εξυπηρετώντας διπλό σκοπό. Αφενός, παρέχει εξουσιοδότηση στις Ευρωπαϊκές Εποπτικές Αρχές¹⁹⁹ να θεσπίζουν από κοινού συγκεκριμένα τεχνικά πρότυπα, αποσκοπώντας στην παροχή σαφέστερης καθοδήγησης σχετικά με την παρουσίαση πληροφοριών που αφορούν τη μη πρόκληση σημαντικής βλάβης από μία οικονομική δραστηριότητα,²⁰⁰ αφετέρου, δίνει τη δυνατότητα στις Αρχές αυτές να δημιουργήσουν σχέδια τεχνικών προτύπων που συμπληρώνουν τους κανονισμούς διαφάνειας, προωθώντας τις περιβαλλοντικές πτυχές και τις βιώσιμες επενδύσεις σε προσυμβατικές γνωστοποιήσεις και στις περιοδικές εκθέσεις.²⁰¹

3.1γ. Κατ' εξουσιοδότηση πράξεις

Σύμφωνα με το άρθρο 23 του Κανονισμού, ανατίθεται στην Επιτροπή η εξουσία να εκδίδει κατ' εξουσιοδότηση πράξεις, δυνάμει του άρθρου 8, παρ. 4, του άρθρου 10, παρ. 3, του άρθρου 11, παρ. 3, του άρθρου 12, παρ. 2, του άρθρου 13, παρ. 2, του άρθρου 14, παρ. 2 ή του άρθρου 15, παρ. 2, στις οποίες καταρτίζει κατάλογο περιβαλλοντικά βιώσιμων δραστηριοτήτων και ορίζει τεχνικά κριτήρια ελέγχου για κάθε περιβαλλοντικό στόχο που ορίζει ο Κανονισμός.²⁰² Παρακάτω θα αναλυθούν συνοπτικά: η Κατ' εξουσιοδότηση πράξη για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή σε αυτήν – “EU Taxonomy Climate Delegated Act”, η Κατ' εξουσιοδότηση πράξη για τις γνωστοποιήσεις – “Disclosures Delegated Act” και η Συμπληρωματική Κατ' εξουσιοδότηση πράξη για το κλίμα - Complementary Climate Delegated Act.²⁰³

¹⁹⁵ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5), σελ. 26.

¹⁹⁶ C.V. Gortsos & D. Kyriazis, όπ.π. (σημ. 168), σελ. 29.

¹⁹⁷ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5), σελ. 25-31.

¹⁹⁸ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 4).

¹⁹⁹ Όπ.π. (σημ. 181).

²⁰⁰ C.V. Gortsos, όπ.π. (σημ. 169), σελ. 31.

²⁰¹ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 216.

²⁰² Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 224.

²⁰³ C.V. Gortsos & D. Kyriazis, όπ.π. (σημ. 168), σελ. 24-26.

i. **Κατ’ εξουσιοδότηση πράξη για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και την προσαρμογή σε αυτήν – “EU Taxonomy Climate Delegated Act”**

Βάσει του άρθρου 10, παρ. 3 και του άρθρου 11, παρ. 3 του Κανονισμού,²⁰⁴ η Επιτροπή υιοθέτησε τον Ιούνιο του 2021 κατ’ εξουσιοδότηση πράξη που αφορά τους πρώτους δύο περιβαλλοντικούς στόχους προς επίτευξη²⁰⁵ που αναφέρει ο Κανονισμός, τον μετριασμό στην κλιματική αλλαγή και την προσαρμογή σε αυτήν.²⁰⁶ Τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2022²⁰⁷ και αποτελείται από δύο Παραρτήματα. Το Παράρτημα 1 καθορίζει τα τεχνικά κριτήρια ελέγχου για τον προσδιορισμό των συνθηκών, υπό τις οποίες μια οικονομική δραστηριότητα θεωρείται ότι συμβάλλει σημαντικά στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και για το κατά πόσο μια οικονομική δραστηριότητα δεν προκαλεί σημαντική βλάβη σε οποιονδήποτε άλλο περιβαλλοντικό στόχο (“do no significant harm”), ενώ το Παράρτημα 2 ορίζει τα τεχνικά κριτήρια ελέγχου για τον προσδιορισμό των προϋποθέσεων, υπό τις οποίες μια οικονομική δραστηριότητα θεωρείται ότι συμβάλλει σημαντικά στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και για τον προσδιορισμό του εάν η οικονομική δραστηριότητα δεν επιβαρύνει σημαντικά άλλους περιβαλλοντικούς στόχους.²⁰⁸ Αξίζει να σημειωθεί πως σε περίπτωση που δεν υπάρχουν βιώσιμες εναλλακτικές λύσεις για έναν συγκεκριμένο τομέα πολιτικής, τα τεχνικά κριτήρια ελέγχου που ορίζονται στην κατ’ εξουσιοδότηση πράξη θα πρέπει να βασίζονται, κατά περίπτωση σε καθιερωμένα πρότυπα και πρακτικές που έχουν αναπτυχθεί από διεθνώς αναγνωρισμένους δημόσιους φορείς.²⁰⁹ Επίσης, για να διασφαλιστεί ένα επίπεδο όρων

²⁰⁴ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5), σελ. 17-19.

²⁰⁵ C.V. Gortsos & D. Kyriazis, (σημ. 168), σελ. 24.

²⁰⁶ EUR-Lex. (2021). *Κατ’ εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 2021/2139 της Επιτροπής, της 4ης Ιουνίου 2021, για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΕ) 2020/852 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου με τη θέσπιση τεχνικών κριτηρίων ελέγχου για τον προσδιορισμό των προϋποθέσεων υπό τις οποίες μια οικονομική δραστηριότητα θεωρείται ότι συμβάλλει σημαντικά στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής ή στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και για τον προσδιορισμό του κατά πόσον αυτή η οικονομική δραστηριότητα δεν βλάπτει σημαντικά οποιονδήποτε από τους άλλους περιβαλλοντικούς στόχους* (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32021R2139>

²⁰⁷ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5), άρθρο 10, παρ. 6 και το άρθρο 11, παρ. 6. σελ. 18-19.

²⁰⁸ C.V. Gortsos & D. Kyriazis, (σημ. 168), σελ. 25.

²⁰⁹ C.V. Gortsos & D. Kyriazis, όπ.π. (σημ. 168), σελ. 25.

ανταγωνισμού, οι ίδιες κατηγορίες οικονομικών δραστηριοτήτων θα πρέπει να υπόκεινται στα ίδια τεχνικά κριτήρια ελέγχου για κάθε κλιματικό στόχο. Ακόμη, τα Παραρτήματα 1 και 2 καλύπτουν μια ευρεία σειρά δραστηριοτήτων στους τομείς της δασοκομίας, της προστασίας και αποκατάστασης του περιβάλλοντος, της ενέργειας, της ύδρευσης, της αποχέτευσης, της διαχείρισης και αποκατάστασης αποβλήτων, της πληροφόρησης και επικοινωνίας και της ανθρώπινης υγείας.²¹⁰

Ύστερα από την δημοσίευση της κατ' εξουσιοδότησης πράξης, ακολούθησε η έκδοση της ανακοίνωσης της Επιτροπής με θέμα «Ταξινόμηση της ΕΕ, υποβολή εκθέσεων εταιρικής βιωσιμότητας, προτιμήσεις βιωσιμότητας και καταπιστευτικά καθήκοντα: Κατεύθυνση της χρηματοδότησης προς την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία».²¹¹ Η επικοινωνία αυτή έχει μη δεσμευτικό χαρακτήρα και βασίζεται στην «Έκθεση για τη χρηματοδότηση της μετάβασης»,²¹² η οποία εγκρίθηκε από την Πλατφόρμα για τη βιώσιμη χρηματοδότηση τον Μάρτιο του 2021 με στόχο την αύξηση της διαφάνειας και την παροχή των απαραίτητων μελλοντικών εργαλείων στους επενδυτές για τον εντοπισμό βιώσιμων επενδυτικών ευκαιριών, όπως το οικολογικό σήμα της ΕΕ²¹³ (EU ecolabel) και το Ευρωπαϊκό πρότυπο πράσινων ομολόγων²¹⁴ (EU Green Bond Standard).²¹⁵

ii. **Κατ' εξουσιοδότηση πράξη για τις γνωστοποιήσεις – “Disclosures Delegated Act”**

²¹⁰ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 226.

²¹¹ EUR-Lex. (2021). *Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: EU Taxonomy, Corporate Sustainability Reporting, Sustainability Preferences and Fiduciary Duties: Directing finance towards the European Green Deal*. Διαθέσιμη σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0188>

²¹² Platform of Sustainable Finance. (2021). *Transition finance report*. Διαθέσιμη σε: https://finance.ec.europa.eu/system/files/2021-03/210319-eu-platform-transition-finance-report_en.pdf

²¹³ European Commission. (2023). *EU ecolabel: Guiding your sustainable choices*. Διαθέσιμο σε: https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/eu-ecolabel-home_en

²¹⁴ European Council, Council of European Union. (2023). *European Green Bonds: Council adopts new regulation to promote sustainable finance*. Διαθέσιμο σε: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/10/24/european-green-bonds-council-adopts-new-regulation-to-promote-sustainable-finance/>

²¹⁵ C. V. Gortsos & D. Kyriazis, όπ.π. (σημ. 168), σελ. 25.

Βάσει του άρθρου 8, παρ. 4 του Κανονισμού,²¹⁶ η Επιτροπή τον Ιούνιο του 2021 εξέδωσε την κατ' εξουσιοδότηση πράξη για τις γνωστοποιήσεις,²¹⁷ η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου του 2022.²¹⁸ Καθορίζει το περιεχόμενο και την παρουσίαση των πληροφοριών που πρέπει να γνωστοποιούν οι επιχειρήσεις σχετικά με τις βιώσιμες οικονομικές τους δραστηριότητες, ενώ ταυτόχρονα, ορίζει την μεθοδολογία συμμόρφωσης με την υποχρέωση της γνωστοποίησης.²¹⁹ Σκοπός της συγκεκριμένης κατ' εξουσιοδότησης πράξης είναι να αυξήσει τη διαφάνεια και να εξαλείψει το «πράσινο ξέπλυμα» (“greenwashing”),²²⁰ ενώ οι υποχρεώσεις που ορίζει αφορούν τη γνωστοποίηση πρώτον, του ποσοστού των περιβαλλοντικά βιώσιμων οικονομικών δραστηριοτήτων των μη χρηματοπιστωτικών εταιρειών, και δεύτερον, του ποσοστού των οικονομικών δραστηριοτήτων των χρηματοπιστωτικών εταιρειών που είναι ευθυγραμμισμένες με την ταξινόμηση των χρηματοοικονομικών τους δραστηριοτήτων.²²¹ Σημειώνεται, μάλιστα, πως η κατ' εξουσιοδότηση πράξη συνδέεται στενά με την Οδηγία CSRD,²²² από τη στιγμή που τα παραπάνω ποσοστά θα ελέγχονται βάσει των εκθέσεων για την εταιρική βιωσιμότητα.²²³ Με την έγκριση της Οδηγίας CSRD, η ΕΕ πλέον εναρμονίζει την υποβολή εκθέσεων εταιρικής βιωσιμότητας με την χρηματοοικονομική πληροφόρηση, η οποία θα ξεκινήσει σταδιακά να εφαρμόζεται από το 2024.²²⁴

iii. **Συμπληρωματική κατ' εξουσιοδότηση πράξη για το κλίμα – “Complementary Climate Delegated Act”**

²¹⁶ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5), σελ. 17.

²¹⁷ EUR-Lex. (2021). *Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 2021/2178 της Επιτροπής της 6ης Ιουλίου 2021 για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΕ) 2020/852 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου με τη διευκρίνιση του περιεχομένου και της παρουσίασης των πληροφοριών που πρέπει να δημοσιοποιούνται από τις επιχειρήσεις που εμπίπτουν στο άρθρο 19α ή στο άρθρο 29α της οδηγίας 2013/34/ΕΕ όσον αφορά τις περιβαλλοντικά βιώσιμες οικονομικές δραστηριότητες, και τον καθορισμό της μεθοδολογίας για τη συμμόρφωση με την υποχρέωση γνωστοποίησης (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)*. Διαθέσιμη σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32021R2178>

²¹⁸ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 217), άρθρο 10, παρ.2.

²¹⁹ C.V. Gortsos & D. Kyriazis, όπ.π. (σημ. 168), σελ. 30.

²²⁰ Greenwashing, όπ.π. (σημ.154).

²²¹ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 226-227.

²²² EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 2).

²²³ C.V. Gortsos & D. Kyriazis, όπ.π. (σημ. 168), σελ. 31.

²²⁴ C.V. Gortsos & D. Kyriazis, όπ.π. (σημ. 168), σελ. 31.

Τον Μάρτιο του 2022, η Επιτροπή εξέδωσε την συμπληρωματική κατ' εξουσιοδότηση πράξη για το κλίμα²²⁵, βάσει του άρθρου 8, παρ. 4 του Κανονισμού,²²⁶ η οποία τροποποίησε τις δύο παραπάνω κατ' εξουσιοδότηση πράξεις και εφαρμόζεται από την 1η Ιανουαρίου 2023.²²⁷ Το περιεχόμενό της αφορά δύο προσθήκες. Αφενός, την εισαγωγή συγκεκριμένων δραστηριοτήτων πυρηνικής ενέργειας και ενέργειας φυσικού αερίου στον κατάλογο των οικονομικών δραστηριοτήτων που καλύπτονται από το “EU Taxonomy”, και αφετέρου, την επιβολή ειδικών υποχρεώσεων γνωστοποίησης στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στους τομείς αυτούς.²²⁸ Σημειωτέο πως υπογραμμίζεται ότι τα τεχνικά κριτήρια ελέγχου για τις συγκεκριμένες δραστηριότητες φυσικού αερίου και πυρηνικής ενέργειας συνάδουν με τους κλιματικούς και περιβαλλοντικούς στόχους της ΕΕ και θα συμβάλουν στην επιτάχυνση της μετάβασης σε ένα κλιματικά ουδέτερη Ευρώπη.²²⁹ Ωστόσο, η «εξειδίκευση» αυτή προκάλεσε έντονες αντιδράσεις των ενδιαφερομένων μερών,²³⁰ ενώ, ιδιαίτερα, σε έκθεσή της η Πλατφόρμα για τη Βιώσιμη Χρηματοδότηση ανέφερε πως ο κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμός²³¹ δε διασφαλίζει ότι δεν προκαλείται σημαντική βλάβη²³² στην προστασία των υδάτινων και θαλάσσιων πόρων, τη μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία, την πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης, καθώς και την προστασία και αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων.²³³ Παρά ταύτα, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη (6) της συμπληρωματικής κατ' εξουσιοδότηση πράξης,²³⁴ σε τελική έκθεση της ομάδας τεχνικών εμπειρογνομόνων για τα βιώσιμα χρηματοοικονομικά του 2020²³⁵ είχε αναφερθεί πως «η παραγωγή πυρηνικής ενέργειας έχει σχεδόν μηδενική παραγωγή εκπομπών αερίων του

²²⁵ EUR-Lex. (2022). *Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 2022/1214 της Επιτροπής της 9ης Μαρτίου 2022 για την τροποποίηση του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού (ΕΕ) 2021/2139 όσον αφορά οικονομικές δραστηριότητες σε ορισμένους τομείς ενέργειας και του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού (ΕΕ) 2021/2178 όσον αφορά ειδικές δημοσιοποιήσεις για τις εν λόγω οικονομικές δραστηριότητες (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32022R1214>

²²⁶ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5), σελ. 17.

²²⁷ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 225), άρθρα 1,2,3.

²²⁸ C.V. Gortsos & D. Kyriazis, όπ.π. (σημ. 168), σελ. 26.

²²⁹ C.V. Gortsos & D. Kyriazis, όπ.π. (σημ. 168), σελ. 26.

²³⁰ D. Busch. (2022). *The future of EU financial law*. Capital Markets Law Journal. Vol. 17, No. 1. Radboud Repository. Διαθέσιμο σε: <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/282234/282234.pdf?sequence=1>

²³¹ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 225).

²³² EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 225), άρθρο 17, σελ. 23.

²³³ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ. 220.

²³⁴ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 225), αιτιολογική σκέψη 6.

²³⁵ European Commission. (2020). *Sustainable finance: TEG final report on the EU taxonomy*. Διαθέσιμη σε: https://finance.ec.europa.eu/system/files/2020-03/200309-sustainable-finance-teg-final-report-taxonomy_en.pdf

θερμοκηπίου κατά τη φάση της παραγωγής ενέργειας» και «τα αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με την πιθανή σημαντική συμβολή της πυρηνικής ενέργειας στους στόχους μετριασμού της κλιματικής αλλαγής ήταν εκτενή και σαφή», ενώ τα κράτη-μέλη συμπεριελάμβαναν στα σχέδιά τους την πυρηνική ενέργεια μαζί με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ως πηγές που θα στηρίζουν την επίτευξη των κλιματικών στόχων.²³⁶ Λόγω αυτών, η Επιτροπή οδηγήθηκε στην υιοθέτηση της συμπληρωματικής κατ' εξουσιοδότηση πράξης, εφόσον έκρινε ότι οι σχετικές με την πυρηνική ενέργεια δραστηριότητες συμμορφώνονται με το άρθρο 10, παρ. 2 του Κανονισμού (ΕΕ) 2020/852.²³⁷

3.2. Πρόταση Οδηγίας σχετικά με την Εταιρική Δέουσα Επιμέλεια όσον αφορά τη βιωσιμότητα και τροποποίηση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937 σχετικά με την προστασία των προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης

Το Φεβρουάριο του 2022, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε την Οδηγία για τη Δέουσα Επιμέλεια ως προς την Εταιρική Βιωσιμότητα (“Corporate Sustainability Due Diligence Directive” – CS3D)²³⁸ και την τροποποίηση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937²³⁹ για την προστασία των προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης.²⁴⁰ Στόχος της ήταν να προωθήσει την συμβολή των εταιρειών στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εντοπίζοντας, προλαμβάνοντας, μετριάζοντας και λογοδοτώντας για τις δυσμενείς επιπτώσεις τους στα ανθρώπινα δικαιώματα.²⁴¹

3.2α. Ορισμός βασικών εννοιών

Προτού ξεκινήσει η ανάλυση της παρούσας πρότασης Οδηγίας, καθίσταται σημαντικό να οριστούν οι βασικές της έννοιες. Αρχικά, η έννοια της «δέουσας επιμέλειας» (“due diligence”) αφορά τα μέτρα για τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση των δυσμενών επιπτώσεων στα

²³⁶ C.V. Gortsos & D. Kyriazis, όπ.π. (σημ. 168), σελ. 26.

²³⁷ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5), σελ. 18.

²³⁸ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 6), σελ. 2-3.

²³⁹ EUR-Lex. (2019). *Directive (EU) 2019/1937 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2019 on the protection of persons who report breaches of Union law*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32019L1937>

²⁴⁰ C. Patz. (2022). *The EU's Draft Corporate Sustainability Due Diligence Directive: A First Assessment*, Business and Human Rights Journal 7, Issue 2, Σελ. 291. Doi: [10.1017/bhj.2022.19](https://doi.org/10.1017/bhj.2022.19).

²⁴¹ K. Larsson. (2023). *The Corporate Sustainability Due Diligence Directive's (CS3D) Contribution to Human Rights Universality: The Implications of the CS3D on a Swedish Company*. Uppsala Universitet. σελ.19.

ανθρώπινα δικαιώματα.²⁴² Σύμφωνα με την πρόταση για την CS3D,²⁴³ η διαδικασία δέουσας επιμέλειας καλύπτει έξι στάδια. Πρώτον, την ενσωμάτωση της δέουσας επιμέλειας στις πολιτικές των εταιρειών και τα συστήματα διαχείρισης των δυσμενών επιπτώσεων, δεύτερον, τον εντοπισμό και την αξιολόγηση των δυσμενών επιπτώσεων στα ανθρώπινα δικαιώματα, τρίτον, την πρόληψη, παύση ή ελαχιστοποίηση των πραγματικών και πιθανών δυσμενών επιπτώσεων στα ανθρώπινα δικαιώματα, τέταρτον, την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων που λαμβάνονται για τον μετριασμό των δυσμενών επιπτώσεων, πέμπτον, την δημόσια επικοινωνία σχετικά με τη δέουσα επιμέλεια και έκτο, την παροχή επανόρθωσης σε περίπτωση δικαστικής προσφυγής των θυμάτων για ζημίες που θα μπορούσαν να αποφευχθούν με κατάλληλα μέτρα δέουσας επιμέλειας.²⁴⁴ Στη συνέχεια, η πρόταση για την CS3D²⁴⁵ αναφέρεται στην «αλυσίδα δραστηριοτήτων» (“chain of activities”), δηλαδή το πεδίο στο οποίο οι εταιρείες πρέπει να εφαρμόζουν τη διαδικασία δέουσας επιμέλειας.²⁴⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 3, παρ. ζ της πρότασης Οδηγίας, ως αλυσίδα δραστηριοτήτων ορίζονται οι δραστηριότητες που σχετίζονται με την παραγωγή και την προμήθεια αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών από μια εταιρεία, οι οποίες θα πρέπει να περιλαμβάνουν δραστηριότητες άμεσων και έμμεσων επιχειρηματικών εταίρων που σχεδιάζουν, εξάγουν, κατασκευάζουν, μεταφέρουν, αποθηκεύουν και προμηθεύουν πρώτες ύλες, προϊόντα, μέρη προϊόντων ή παρέχουν υπηρεσίες στην εταιρεία, οι οποίες είναι απαραίτητες για την άσκηση των δραστηριοτήτων της εταιρείας.²⁴⁷ Επίσης, μια αλυσίδα δραστηριοτήτων καλύπτει και τις δραστηριότητες των άμεσων και έμμεσων επιχειρηματικών εταίρων που διανέμουν, μεταφέρουν, αποθηκεύουν και διαθέτουν το προϊόν, συμπεριλαμβανομένης, μεταξύ άλλων, της αποσυναρμολόγησης του προϊόντος, της ανακύκλωσης, της κομποστοποίησης ή της υγειονομικής ταφής του, όταν οι δραστηριότητες αυτές εκτελούνται για την εταιρεία ή για λογαριασμό της εταιρείας.²⁴⁸ Τέλος, στο άρθρο 3, παρ. γ, στοιχεία (i) και (ii) της πρότασης

²⁴² European Commission. (2022). *Due Diligence Explained*. Διαθέσιμο σε: https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/due-diligence-ready/due-diligence-explained_en

²⁴³ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 6).

²⁴⁴ Council of the European Union. (2022). *General Approach on Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive (EU) 2019/1937, 15024/1/22/REV1*. Σελ. 20. Διαθέσιμο σε: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15024-2022-REV-1/en/pdf>

²⁴⁵ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 6).

²⁴⁶ Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ. 18.

²⁴⁷ Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ. 23.

²⁴⁸ Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ. 23.

Οδηγίας²⁴⁹ ορίζονται οι «δυσμενείς επιπτώσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα» (“adverse human rights impacts”) ως οι «επιπτώσεις σε πρόσωπα που προκύπτουν από την καταπάτηση ενός από τα ανθρώπινα δικαιώματα που απαριθμούνται στο Παράρτημα I, Μέρος I, Τμήμα 1»²⁵⁰. Ακόμη, ως «δυσμενείς επιπτώσεις» ορίζονται και «οι επιπτώσεις σε πρόσωπα που προκύπτουν από την καταπάτηση ανθρώπινου δικαιώματος που δεν αναφέρονται στο Παράρτημα I, Μέρος I, Τμήμα 1, αλλά περιλαμβάνονται στις πράξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα που αναφέρονται στο Παράρτημα I, Μέρος I, Τμήμα 2»,²⁵¹ υπό την προϋπόθεση ότι «το ανθρώπινο δικαίωμα μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο καταπάτησης από εταιρεία ή νομική οντότητα που δεν είναι κράτος μέλος ή τρίτη χώρα ή οι αρχές τους». Εν συνεχεία αναφέρεται πως, «η καταπάτηση του ανθρώπινου δικαιώματος θίγει άμεσα έννομο συμφέρον που προστατεύεται από τις πράξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα που αναφέρονται στο Παράρτημα I, Μέρος I, Τμήμα 2, και η εταιρεία θα μπορούσε εύλογα να είχε προσδιορίσει τέτοιου είδους καταπάτηση ανθρώπινου δικαιώματος στις οικείες δραστηριότητες, στις δραστηριότητες των θυγατρικών της ή των επιχειρηματικών εταίρων της, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της συγκεκριμένης περίπτωσης, μεταξύ άλλων της φύσης και της έκτασης των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων της εταιρείας και της αλυσίδας δραστηριοτήτων της, των χαρακτηριστικών του οικονομικού τομέα και του γεωγραφικού και επιχειρησιακού πλαισίου».²⁵²

3.2β. Πεδίο εφαρμογής

Προχωρώντας στην περαιτέρω ανάλυση της πρότασης της Οδηγίας,²⁵³ στο άρθρο 2 ορίζεται το πεδίο εφαρμογής της.²⁵⁴ Η παρούσα προτεινόμενη Οδηγία, λοιπόν, θα αφορά ευρωπαϊκές εταιρείες άνω των 500 υπαλλήλων, με καθαρό παγκόσμιο κύκλο εργασιών άνω των 150 εκατομμυρίων ευρώ. Το πεδίο εφαρμογής θα επεκταθεί αργότερα και σε μικρότερες εταιρείες, σε τομείς με υψηλό αντίκτυπο, όπως η κλωστοϋφαντουργία και τα ορυκτά, ενώ θα καλύπτονται, επίσης, εταιρείες τρίτων χωρών που παράγουν καθαρό κύκλο εργασιών άνω των

²⁴⁹ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 6).

²⁵⁰ Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ. 117-121.

²⁵¹ Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ. 122.

²⁵² Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ. 122.

²⁵³ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 6).

²⁵⁴ Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ. 63-64.

150 εκατ. ευρώ εντός της ΕΕ.²⁵⁵ Η κύρια υποχρέωση που εισάγει η προτεινόμενη Οδηγία είναι η υποχρέωση των εταιρειών να ενσωματώσουν τη δέουσα επιμέλεια στις εταιρικές τους πολιτικές. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 4α της προτεινόμενης Οδηγίας,²⁵⁶ οι εταιρείες υποχρεούνται να εντοπίζουν, να προλαμβάνουν, να μετριάζουν, να τερματίζουν και να ελαχιστοποιούν τις δυνητικές και πραγματικές δυσμενείς επιπτώσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα και στο περιβάλλον από τις δικές τους δραστηριότητες, τις δραστηριότητες των θυγατρικών τους, καθώς και σε επίπεδο «καθιερωμένων άμεσων ή έμμεσων επιχειρηματικών σχέσεων στην αλυσίδα αξίας τους».²⁵⁷ Η ρητή συμπερίληψη των θυγατρικών παρέχει λύση στο πρόβλημα της ευθύνης της μητρικής εταιρείας για τις πράξεις των θυγατρικών της, το οποίο έχει προβληματίσει τα εθνικά δικαστήρια.²⁵⁸ Η διαδικασία δέουσας επιμέλειας θα περιγράφεται σε έγγραφο πολιτικής της εταιρείας, το οποίο θα περιλαμβάνει τη γενική προσέγγιση της εταιρείας, έναν κώδικα δεοντολογίας με συγκεκριμένους κανόνες και αρχές, καθώς και περιγραφή συγκεκριμένων διαδικασιών και μέτρων.²⁵⁹ Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 11,²⁶⁰ οι εταιρείες θα πρέπει να καθιερώσουν και να διατηρήσουν μια εσωτερική διαδικασία καταγγελιών, να παρακολουθούν την αποτελεσματικότητα του μηχανισμού δέουσας επιμέλειας και να δημοσιεύουν εκθέσεις σχετικά με τις διαδικασίες τους, οι οποίες θα ενσωματώνονται στην έκθεση Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Τέλος, σύμφωνα με το Άρθρο 17,²⁶¹ τα Κράτη μέλη θα πρέπει να ορίσουν τις κατάλληλες εποπτικές αρχές με την εξουσία να επιβάλλουν αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις για παραβάσεις υποχρεώσεων περί δέουσας επιμέλειας. Μάλιστα, σύμφωνα με το άρθρο 21, παρ. 1, συγκροτείται ευρωπαϊκό δίκτυο εποπτικών αρχών, προκειμένου να διασφαλιστεί μια συντονισμένη προσέγγιση της προτεινόμενης οδηγίας, διευκολύνοντας τη συνεργασία των εποπτικών αρχών, τον συντονισμό και την εναρμόνιση μεταξύ των κανονιστικών πρακτικών

²⁵⁵ T. Pantazi. (2022). *The proposed Corporate Sustainability Due Diligence Directive and its provisions on civil liability and private international law in particular*. Research Gate. Σελ. 2. Διαθέσιμο σε: https://www.researchgate.net/publication/365638137_The_proposed_Corporate_Sustainability_Due_Diligence_Directive_and_its_provisions_on_civil_liability_and_private_international_law_in_particular

²⁵⁶ Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ. 79.

²⁵⁷ K. Larsson, όπ.π. (σημ. 241), σελ. 21.

²⁵⁸ N. Bueno & C. Bright. (2020). *Implementing Human Rights Due Diligence Through Corporate Civil Liability*. International & Comparative Law Quarterly. SSRN. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=3689241>

²⁵⁹ T. Pantazi, όπ.π. (σημ. 255), σελ. 3-4.

²⁶⁰ Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ. 95.

²⁶¹ Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ. 100-102.

και των πρακτικών έρευνας, της επιβολής κυρώσεων και εποπτείας των εποπτικών αρχών και, κατά περίπτωση, της ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ τους.²⁶²

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον παρουσιάζεται το άρθρο 22 της προτεινόμενης Οδηγίας,²⁶³ όσον αφορά την αστική ευθύνη των εταιρειών και το δικαίωμα της πλήρους αποζημίωσης.²⁶⁴ Σύμφωνα με το Άρθρο 22, λοιπόν, οι εταιρείες θα πρέπει να αναλαμβάνουν αστική ευθύνη, όταν παραλείπουν να συμμορφωθούν με τις υποχρεώσεις τους για πρόληψη, τερματισμό και μετριασμό των δυσμενών επιπτώσεων στα ανθρώπινα δικαιώματα και στο περιβάλλον, εάν μια τέτοια αποτυχία έχει ως αποτέλεσμα ζημία.²⁶⁵ Για τον λόγο αυτό, οι εταιρείες υποχρεούνται να λαμβάνουν τα «κατάλληλα μέτρα», δηλαδή τα μέτρα που είναι ευλόγως διαθέσιμα στην εταιρεία, των οποίων τα χαρακτηριστικά ορίζονται στο άρθρο 3, στοιχ. (ιζ).²⁶⁶ Συνεπώς, η απαίτηση απόδειξης του αδικαιολόγητου (“unreasonable”) των μέτρων, προκειμένου να διαπιστωθεί η παράλειψη δέουσας επιμέλειας, παραπέμπει σε καθεστώς ευθύνης λόγω υπαιτιότητας και όχι σε καθεστώς αυστηρής ευθύνης.²⁶⁷ Ως εκ τούτου, είναι φανερό πως το σημείο αυτό παρουσιάζει έλλειμμα, καθώς, βάσει της αιτιολογικής σκέψης (58) ορίζεται ότι το βάρος της απόδειξης θα πρέπει να καθορίζεται από το εθνικό δίκαιο.²⁶⁸ Πιο συγκεκριμένα - εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά από το εθνικό δίκαιο - το βάρος της απόδειξης εναπόκειται στους ενάγοντες, οι οποίοι θα πρέπει να αποδείξουν ότι η εταιρεία δεν έλαβε τα «κατάλληλα μέτρα» για την πρόληψη και τον τερματισμό των δυσμενών επιπτώσεών της και ότι η παράλειψη αυτή προκάλεσε ζημία.²⁶⁹ Το γεγονός αυτό μπορεί να καταστήσει τη δικαστική προσφυγή πολύ δύσκολη για τα θύματα παραβιάσεων στους τομείς του περιβάλλοντος και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων,²⁷⁰ ιδίως αν ληφθεί υπόψη ότι οι ενάγοντες

²⁶² Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ. 106.

²⁶³ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 6).

²⁶⁴ Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ. Pp. 109.

²⁶⁵ S. Brabant, et al. (2022). *Enforcing Due Diligence Obligations: The Draft Directive on Corporate Sustainability Due Diligence (Part 2)*. Verfassungsblog on Matters Constitutional. Διαθέσιμο σε: <https://verfassungsblog.de/enforcing-due-diligence-obligations/>

²⁶⁶ Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ.76.

²⁶⁷ T. Pantazi, όπ.π. (σημ. 255), σελ. 5-6.

²⁶⁸ Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ. 56.

²⁶⁹ T. Pantazi, όπ.π. (σημ. 255).

²⁷⁰ A. Paccès. (2023). *Civil Liability in the EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive Proposal: A Law & Economics Analysis*. European Corporate Governance Institute - Law Working Paper No. 691/2023. SSRN. Σελ. 2-15. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=4391121>

θα έχουν περιορισμένη πρόσβαση στα εσωτερικά έγγραφα της εταιρείας.²⁷¹ Κλείνοντας, η συγκεκριμένη διάταξη έχει επικριθεί ότι διευκολύνει τις εταιρείες να αποφεύγουν την ευθύνη μεταθέτοντάς την σε τρίτους.²⁷² Παρά ταύτα, το άρθρο 22, παρ. 5²⁷³ διευκρινίζει ότι η προβλεπόμενη ευθύνη υπερισχύει του δικαίου που εφαρμόζεται στη διαφορά βάσει των κανόνων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.²⁷⁴ Επομένως, αυτό ενισχύει την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, όπως επισημαίνει η αιτιολογική σκέψη (61)²⁷⁵ και μπορεί ενδεχομένως να βοηθήσει να ξεπεραστούν ορισμένα από τα βάρη που βαρύνουν τα θύματα²⁷⁶ σε υποθέσεις αστικής ευθύνης.²⁷⁷

3.3. Αξιολόγηση αναλυθέντος νομοθετικού πλαισίου

Καθίσταται σαφές πως ο Κανονισμός (ΕΕ) 2020/852²⁷⁸ αποτελεί πλέον ορόσημο για τον ορισμό των νομικά βιώσιμων δραστηριοτήτων.²⁷⁹ Πρόκειται για την πρώτη ολοκληρωμένη ταξινόμηση, σχεδιασμένη για να προσδιορίσει το βαθμό στον οποίο οι οικονομικές δραστηριότητες μπορούν να ταξινομηθούν ως περιβαλλοντικά βιώσιμες.²⁸⁰ Ακόμη, εισάγει υποχρεωτικές απαιτήσεις διαφάνειας σε θέματα βιωσιμότητας τόσο για τις μεγάλες εταιρείες όσο και για τους συμμετέχοντες στην χρηματοπιστωτική αγορά.²⁸¹

Ωστόσο, επισημαίνονται κάποια αδύναμα σημεία όσον αφορά το περιεχόμενο και τη δομή του Κανονισμού. Αρχικά, σημαντικό είναι το ζήτημα πως στις διατάξεις του Κανονισμού²⁸² πραγματοποιείται μια εκτενής ανάλυση της έννοιας της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, ενώ η

²⁷¹ European Coalition for Corporate Justice. (2022). *European Commission's proposal for a directive on Corporate Sustainability Due Diligence: A comprehensive analysis*. Σελ.20. Διαθέσιμο σε: <https://corporatejustice.org/publications/analysis-of-eu-draft-directive-on-due-diligence/>

²⁷² European Coalition for Corporate Justice, όπ.π. (σημ. 271), σελ.20.

²⁷³ Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ. 110.

²⁷⁴ Ο εθνικός νομοθέτης υποχρεούται να εφαρμόσει την οδηγία ως δίκαιο επιτακτικής υποχρεωτικής εφαρμογής, το οποίο -σύμφωνα με το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο- θα εφαρμόζεται πάντοτε, ανεξάρτητα από το εθνικό δίκαιο που εφαρμόζεται στην ουσία της διαφοράς. Βλ. S. Brabant, et al. (2022), όπ.π. (σημ. 265).

²⁷⁵ Council of the European Union, όπ.π. (σημ. 244), σελ.58.

²⁷⁶ S. Brabant, et al., όπ.π. (σημ. 265).

²⁷⁷ Βλ. “[The German KiK Case](#)”, όπου η εφαρμογή του πακιστανικού νόμου οδήγησε στην απόρριψη της υπόθεσης.

²⁷⁸ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5).

²⁷⁹ Δ.Α. Κυριαζής, όπ.π. (σημ. 74), σελ.217.

²⁸⁰ C. Lucarelli et al., όπ.π. (σημ. 166), σελ. 21.

²⁸¹ C. Van Oostrum. (2021). *Sustainability Through Transparency and Definitions: A Few Thoughts on Regulation (EU) 2019/2088 and Regulation (EU) 2020/852*. European Company Law. Volume 18, Issue 1. Kluwerlawonline. Σελ. 15-21. Διαθέσιμο σε: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Company+Law/18.1/EUCL2021003>

²⁸² EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5).

κοινωνική και διακυβερνητική διάσταση δεν αναφέρονται, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται νομικά κενά, αφήνοντας τα Κράτη Μέλη ελεύθερα να θεσπίσουν δικό τους νομοθετικό πλαίσιο για τις πτυχές αυτές.²⁸³ Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει σε περιορισμό της διαφάνειας των χρηματοπιστωτικών προϊόντων και, συνεπώς, να κλονίσει την επενδυτική εμπιστοσύνη.²⁸⁴ Ακόμη, σε κοινή τους έκθεση, το UNEP²⁸⁵ και η Ευρωπαϊκή Τραπεζική Ομοσπονδία²⁸⁶ προχώρησαν σε συστάσεις προς βελτίωση του Κανονισμού της Ταξινόμιας, οι οποίες, μεταξύ άλλων, αφορούσαν τον ρόλο των νομοθετών και των ρυθμιστικών αρχών.²⁸⁷ Τόνισαν συγκεκριμένα, πως θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψιν οι ιδιαιτερότητες των βασικών τραπεζικών προϊόντων που ενδέχεται να περιορίζουν την πλήρη εφαρμογή της Ταξινόμησης της ΕΕ, ενώ θα πρέπει, ακόμη, να επιδιώξουν την παγκόσμια ευθυγράμμιση των ταξινομήσεων, να διευκολύνουν τη διεθνή συλλογή δεδομένων και να παρέχουν μηχανισμούς συγκρισιμότητας των κριτηρίων για την εφαρμογή της ταξινόμιας της ΕΕ πέραν των συνόρων της ΕΕ.²⁸⁸

Όσον αφορά την πρόταση της Επιτροπής για την Οδηγία CS3D²⁸⁹, παρατηρείται πως το πεδίο εφαρμογής της είναι σχετικά ευρύ, ωστόσο, κάποια σημεία χρήζουν περαιτέρω συμπλήρωσης και διευκρίνισης. Αρχικά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο διαπραγματεύονται το τελικό κείμενο, εστιάζοντας στο πεδίο εφαρμογής, την έκταση της δέουσας επιμέλειας και την αστική ευθύνη, καθώς υπάρχουν διαφορές στις θέσεις, ιδίως με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να τάσσεται υπέρ αυστηρότερων προσεγγίσεων.²⁹⁰ Ακόμη, εκκρεμούν αποφάσεις σχετικά με το κατά πόσον οι μητρικές εταιρείες μπορούν να πληρούν τις απαιτήσεις για τις θυγατρικές, τη χρήση της επαλήθευσης από τρίτους και την έκταση της αστικής ευθύνης, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας της Κοινωνίας των Πολιτών να

²⁸³ C. Van Oostrum, όπ.π. (σημ. 281), σελ. 15-21.

²⁸⁴ C. Van Oostrum, όπ.π. (σημ. 281), σελ. 15-21.

²⁸⁵ UN Environment Programme. *History*. Διαθέσιμο σε: <https://www.unepfi.org/about/about-us/history/>

²⁸⁶ EBF. *European Banking Federation*. Διαθέσιμο σε: <https://www.ebf.eu/>

²⁸⁷ UN environment programme. (2021). *Testing the application of the EU Taxonomy to core banking products: High level recommendations*. Διαθέσιμο σε: <https://www.unepfi.org/industries/banking/eu-taxonomy-testing-core-banking-products/>

²⁸⁸ UN environment programme, όπ.π. (σημ. 287), Σελ. 67-69.

²⁸⁹ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 6).

²⁹⁰ R. Kilsby & M. Puzniak-Holford. (2023). *What is the European Corporate Sustainability Due Diligence Directive? Key considerations and actions for companies*. Deloitte. Διαθέσιμο σε: <https://www2.deloitte.com/uk/en/blog/emea-centre-for-regulatory-strategy/2023/what-is-the-european-corporate-sustainability-due-diligence-directive.html>

κινήσει διαδικασίες.²⁹¹ Επιπρόσθετα, προκύπτει και το ζήτημα της περιορισμένης υποχρέωσης των εταιρειών για δέουσα επιμέλεια μόνο στις «καθιερωμένες επιχειρηματικές σχέσεις».²⁹² Ωστόσο, η Επιτροπή έχει ήδη προσπαθήσει να καταστήσει σαφέστερη την έννοια «καθιερωμένη», προτείνοντας να καλύπτει τόσο τις άμεσες – συμβατικές, όσο και τις έμμεσες - μη συμβατικές σχέσεις που είναι «διαρκείς» λόγω της έντασης ή της διάρκειάς τους και οι οποίες δεν αποτελούν «αμελητέο ή απλώς βοηθητικό μέρος της αλυσίδας», ώστε να καλύπτεται όλη η αλυσίδα αξίας.²⁹³

Συνεπάγεται πως, τόσο κατά την εφαρμογή του Κανονισμού (ΕΕ) 2020/852 για το “ΕΥ Taxonomy”, όσο και με την ενδεχόμενη υιοθέτηση της προτεινόμενης Οδηγίας για τη Δέουσα Επιμέλεια, οι επιχειρήσεις θα κληθούν να αντιμετωπίσουν κοινές προκλήσεις και στις δύο περιπτώσεις.²⁹⁴

Κεφάλαιο 4: Εταιρική Περιβαλλοντική Ευθύνη στην Ελλάδα - Μελέτη Περίπτωσης «Ελληνικά Πετρέλαια»

4.1α. Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο και εναρμόνιση με τις Οδηγίες της ΕΕ

Αν και η Εταιρική Περιβαλλοντική Ευθύνη έχει καταστεί μια κομβική πτυχή των βιώσιμων επιχειρηματικών πρακτικών παγκοσμίως τα τελευταία χρόνια,²⁹⁵ στην Ελλάδα διάφορα εμπόδια δυσκόλεψαν την εμφάνισή της νωρίτερα. Μερικά από αυτά εξακολουθούν να υφίστανται, με κυριότερο εμπόδιο την διαφθορά.²⁹⁶ Σύμφωνα με το Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς του “Transparency International”, το 2022 η Ελλάδα βρισκόταν στην 51^η θέση ανάμεσα σε συνολικά 180 χώρες, σε κλίμακα από το 0 (“πολύ διεφθαρμένη”) έως το 100

²⁹¹ N. Bueno & C. Bright, όπ.π. (σημ. 258).

²⁹² C. Patz, όπ.π. (σημ. 240), σελ. 291–297.

²⁹³ EUR-Lex. (2021). *European Parliament resolution of 10 March 2021 with recommendations to the Commission on corporate due diligence and corporate accountability (2020/2129(INL))*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021IP0073>

²⁹⁴ D. Zetzsche, et al. (2022). *The EU Sustainable Finance Framework in Light of International Standards*. SSRN. Σελ.31. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=3984511>

²⁹⁵ D. Holtbrügge & C. Dögl. (2012). *How international is corporate environmental responsibility? A literature review*. Journal of International Management, Volume 18, Issue 2. Σελ. 180-195. Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1016/j.intman.2012.02.001>

²⁹⁶ T. Metaxas & M. Tsavdaridou. (2012). *Corporate social responsibility in Greece: A comparative analysis of the three major energy companies (Case Study)*. Management, Vol. 17, 2012, 2. ResearchGate. Σελ. 122. Διαθέσιμο σε: https://www.researchgate.net/publication/288790853_Corporate_social_responsibility_in_Greece_A_comparative_analysis_of_the_three_major_energy_companies_case_study

("πολύ καθαρή"),²⁹⁷ ενώ, αξίζει να σημειωθεί πως το 2004 βρισκόταν στην 50^η θέση. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει τον αργό ρυθμό με τον οποίο αναπτύσσεται στον ελλαδικό χώρο η έννοια της Εταιρικής Περιβαλλοντικής Ευθύνης.

Η εξέταση του θεσμικού πλαισίου για την Εταιρική Περιβαλλοντική Ευθύνη στην Ελλάδα περιλαμβάνει την εξέταση των διαφόρων βασικών νομικών κειμένων και πολιτικών με επιρροές τόσο από την εθνική νομοθεσία όσο και από τις Οδηγίες της ΕΕ, τις οποίες η Ελλάδα, ως κράτος μέλος, είναι υποχρεωμένη να ενσωματώνει και να εφαρμόζει.

i. **Ελληνικό Σύνταγμα**

Σε γενικό πλαίσιο, το ελληνικό Σύνταγμα θέτει τις βάσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, η οποία επηρεάζει την Εταιρική Περιβαλλοντική Ευθύνη. Συγκεκριμένα, το άρθρο 24 του Συντάγματος δίνει έμφαση στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, αποτελώντας τη θεμελιώδη νομική βάση για όλη την περιβαλλοντική νομοθεσία.²⁹⁸ Το κράτος είναι εντεταλμένο να λαμβάνει ειδικά μέτρα για τη διατήρηση του περιβάλλοντος, σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, ακόμη και σε ειδικότερες ρυθμίσεις που αφορούν την προστασία των δασών (άρθρο 24, παρ. 1), την πολεοδομική ανάπτυξη και το εθνικό κτηματολόγιο (άρθρο 24, παρ. 2), τη συμμετοχή των ιδιοκτητών ακινήτων σχετικά με την προσφορά γης και κεφαλαίων για περιοχές κοινής ωφέλειας χωρίς αποζημίωση (άρθρο 24, παρ. 3 και 4) και την προστασία μνημείων και ιστορικών περιοχών (άρθρο 24, παρ. 6).²⁹⁹

ii. **Νόμος 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος**

Αξίζει να σημειωθεί πως η Ελλάδα αποτελεί μία από τις πρώτες χώρες παγκοσμίως που ενέκρινε νόμο-πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος το 1986, με τον Νόμο 1650/1986.³⁰⁰ Οι πρωταρχικοί στόχοι του νόμου περιελάμβαναν: την πρόληψη της ρύπανσης και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, τη διασφάλιση της ασφάλειας της ανθρώπινης υγείας, την ανανέωση των φυσικών πόρων και την ορθολογική χρήση των μη ανανεώσιμων ή

²⁹⁷ Transparency International. (2023). *Greece*. Διαθέσιμο σε: <https://www.transparency.org/en/countries/greece>

²⁹⁸ Χ. Χρυσανθάκης. (2017). *Σύνταγμα*. 3^η έκδοση. Αθήνα. Νομική Βιβλιοθήκη. Σελ. 19-20.

²⁹⁹ Constitute project. (2008). *Ελλάδα 1975 (αναθ. 2008)* : Άρθρο 24. Διαθέσιμο σε: https://www.constituteproject.org/constitution/Greece_2008#s267

³⁰⁰ E-nomothesia. (2023). *Νόμος 1650/1986 - ΦΕΚ Α-160/16-10-1986 (Κωδικοποιημένος)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/n-1650-1986.html>

σπάνιων φυσικών πηγών - λαμβάνοντας υπόψη τις παρούσες και μελλοντικές ανάγκες - την προστασία του εδάφους, των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, της ατμόσφαιρας και τη διατήρηση της φύσης και των τοπίων - ιδίως περιοχών με σημαντική βιολογική, οικολογική, αισθητική ή γεωμορφολογική αξία - και τον καθορισμό κατευθυντήριων γραμμών για τις επιτρεπόμενες εκπομπές αποβλήτων και τη διενέργεια εκτιμήσεων περιβαλλοντικών επιπτώσεων.³⁰¹ Επιπλέον, ο νόμος εισήγαγε μια ολοκληρωμένη νέα ταξινόμηση των προστατευόμενων περιοχών, ενισχύοντας την προστασία που προσέφερε ο προηγούμενος δασικός κώδικας. Αυτή περιελάμβανε χαρακτηρισμούς όπως «Περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης», «Εθνικά πάρκα», «Προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί», «Προστατευόμενα τοπία και στοιχεία τοπίου» και «Περιοχές οικο-ανάπτυξης».³⁰²

iii. **ΠΔ 148/2009 και εναρμόνιση με την Οδηγία 2004/35/ΕΕ**

Το ελληνικό προεδρικό διάταγμα 148/2009³⁰³ θεσπίστηκε για την εναρμόνιση του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου με την Οδηγία 2004/35/ΕΚ³⁰⁴ της ΕΕ, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 15 της Οδηγίας 2006/21/ΕΚ³⁰⁵. Η εναρμόνιση αυτή αποσκοπούσε στην καθιέρωση ενός πλαισίου περιβαλλοντικής ευθύνης με βάση την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» για την πρόληψη και την αποκατάσταση των περιβαλλοντικών ζημιών. Το Κεφάλαιο Α' του διατάγματος περιλαμβάνει τις γενικές διατάξεις, όπως τους ορισμούς της περιβαλλοντικής ζημίας, το πεδίο εφαρμογής, τις εξαιρέσεις, την αρμόδια αρχή που εφαρμόζει το παρόν διάταγμα, η οποία είναι το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ) και

³⁰¹ G. A. Moutsinas, et al. (2022). *The Alignment of Greece with the Environmental Law of the European Union: Historical Development, Current Trends and Critical Implications with Regard to the Challenge of Intragenerational and Intergenerational Justice*. Open Journal of Social Sciences, Vol.10 No.2. σελ. 477. DOI: [10.4236/jss.2022.102033](https://doi.org/10.4236/jss.2022.102033).

³⁰² E-nomothesia, όπ.π. (σημ. 300).

³⁰³ E-nomothesia. (2016). *Προεδρικό Διάταγμα 148/2009 - ΦΕΚ 190/Α/29-9-2009 (Κωδικοποιημένο)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/pd-148-2009.html>

³⁰⁴ EUR-Lex. (2004). *Οδηγία 2004/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 2004, σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη όσον αφορά την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημίας*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=celex%3A32004L0035>

³⁰⁵ EUR-Lex. (2006). *Οδηγία 2006/21/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2006, σχετικά με τη διαχείριση των αποβλήτων της εξορυκτικής βιομηχανίας και την τροποποίηση της οδηγίας 2004/35/ΕΚ - Δήλωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0021>

τη γενική ευθύνη των φορέων εκμετάλλευσης.³⁰⁶ Το Κεφάλαιο Β', περιγράφει λεπτομερώς τα μέτρα για την προληπτική δράση και τη δράση αποκατάστασης των περιβαλλοντικών ζημιών, τον καταμερισμό του κόστους σε περιπτώσεις πολλαπλής αιτιώδους συνάφειας, καθώς και τις διαδικασίες για την υποβολή αιτήσεων για δράση και επανεξέταση.³⁰⁷ Το Κεφάλαιο Γ' περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις που αφορούν την κάλυψη της χρηματοοικονομικής ασφάλειας στους φορείς εκμετάλλευσης, προκειμένου να καλύψουν την αποκατάσταση των πιθανολογούμενων περιβαλλοντικών ζημιών, τη συνεργασία μεταξύ ευρωπαϊκών κρατών, τους ελέγχους τήρησης των υποχρεώσεων των φορέων εκμετάλλευσης, τις διοικητικές κυρώσεις, τη νομική προστασία, τα χρονικά όρια εφαρμογής του διατάγματος, καθώς και την απαίτηση υποβολής εκθέσεων από το Συντονιστικό Γραφείο Αντιμετώπισης Περιβαλλοντικών Ζημιών, υπαγόμενο απ' ευθείας στον υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας.³⁰⁸ Τέλος, τα Παραρτήματα αφορούν διευκρινίσεις των παραπάνω διατάξεων για την περιβαλλοντική ζημία (παράρτημα Ι), την αποκατάσταση των υδάτων ή των προστατευόμενων ειδών ή φυσικών οικοτόπων (παράρτημα ΙΙ), τις συγκεκριμένες επαγγελματικές δραστηριότητες που προκαλούν ζημία (παράρτημα ΙΙΙ) και τις διεθνείς συμβάσεις (παράρτημα ΙV) και ρυθμίσεις (παράρτημα V) που αναφέρονται στις διατάξεις.³⁰⁹

iv. **Εθνική νομοθεσία που θεσπίστηκε μεταξύ των ετών 2011 – 2014**

Μετά την οικονομική κρίση, η Ελλάδα προχώρησε στον εξορθολογισμό της περιβαλλοντικής της νομοθεσίας για να εναρμονιστεί με τις υποχρεώσεις της ΕΕ.³¹⁰ Η βασική περιβαλλοντική νομοθεσία που θεσπίστηκε περιελάμβανε τον Νόμο 3937/2011³¹¹ για την προστασία της βιοποικιλότητας, τον Νόμο 4014/2011³¹² για την περιβαλλοντική αδειοδότηση, τον Νόμο 4042/2012³¹³ για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου, την

³⁰⁶ E-nomothesia, όπ.π. (σημ. 303), άρθρα 1-6.

³⁰⁷ E-nomothesia, όπ.π. (σημ. 303), άρθρα 7-13.

³⁰⁸ E-nomothesia, όπ.π. (σημ. 303), άρθρα 14-21.

³⁰⁹ E-nomothesia, όπ.π. (σημ. 303), παραρτήματα Ι,ΙΙ,ΙΙΙ.

³¹⁰ G. Giannakourou. (2016). *Environment and Planning. Introduction*. In book: Greek Law Digest. The Official Guide to Greek Law. 2nd edition. Athens. Nomiki Bibliothiki. Σελ. 648-651.

³¹¹ E-nomothesia. (2022). *Νόμος 3937/2011 - ΦΕΚ 60/Α/31-3-2011 (Κωδικοποιημένος)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/n-3937-2011.html>

³¹² E-nomothesia. (2023). *Νόμος 4014/2011 - ΦΕΚ Α-209/Α/21-9-2011 (Κωδικοποιημένος)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/periballontike-adeiodotese/n-4014-2011.html>

³¹³ E-nomothesia. (2021). *Νόμος 4042/2012 - ΦΕΚ 24/Α/13-2-2012 (Κωδικοποιημένος)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/apobleta/n-4042-2012.html>

εναρμόνιση με την αντίστοιχη Οδηγία 2008/99/ΕΚ³¹⁴ και με την Οδηγία 2008/98/ΕΚ³¹⁵ για τα απόβλητα, και τον Νόμο 4269/2014³¹⁶, ο οποίος τροποποιήθηκε το 2016, για τη χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση και τη βιώσιμη ανάπτυξη.³¹⁷ Ο Νόμος του 2011 για την περιβαλλοντική αδειοδότηση μεταρρύθμισε την «Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» και τις διαδικασίες αδειοδότησης, ενώ αποσκοπούσε στην απλούστευση των διαδικασιών και τη μείωση του διοικητικού φόρτου.³¹⁸

Παρά, βέβαια, της προσπάθειας εναρμόνισης με τις Οδηγίες της ΕΕ, το 2018, η Ελλάδα αντιμετώπισε πολυάριθμες περιπτώσεις μη συμμόρφωσης με την περιβαλλοντική νομοθεσία της ΕΕ³¹⁹ και συγκεκριμένα με την Οδηγία 1999/31/ΕΚ³²⁰ για την υγειονομική ταφή των αποβλήτων και την Οδηγία - Πλαίσιο 2008/98/ΕΚ³²¹ για τα απόβλητα.³²² Στην προκειμένη περίπτωση, καθίσταται άξιο αναφοράς το γεγονός πως στις 16 Νοεμβρίου του τρέχοντος έτους, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε να παραπέμψει εκ νέου την Ελλάδα στο Δικαστήριο της ΕΕ, αφού δεν έκλεισε χώρο υγειονομικής ταφής αποβλήτων στο νησί της Ζακύνθου εντός προστατευόμενης περιοχής “Natura 2000”.³²³ Μολονότι ο χώρος υγειονομικής ταφής δεν λειτουργεί εδώ και περισσότερα από πέντε έτη, χρειάζεται όχι μόνο να κλείσει, αλλά και να

³¹⁴ EUR-Lex. (2008). *Οδηγία 2008/99/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0099>

³¹⁵ EUR-Lex. (2018). *Οδηγία 2008/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων οδηγιών (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32008L0098>

³¹⁶ E-nomothesia. (2017). *Νόμος 4269/2014 - ΦΕΚ 142/Α/28-6-2014 (Κωδικοποιημένος)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/skhedia-poleon/n-4269-2014.html>

³¹⁷ OECD iLibrary. (2020). *OECD Environmental Performance Reviews: Greece 2020*. Διαθέσιμο σε: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/566a8cb2-en/index.html?itemId=/content/component/566a8cb2-en>

³¹⁸ OECD iLibrary, ό.π. (σημ. 317).

³¹⁹ OECD iLibrary, ό.π. (σημ. 317).

³²⁰ EUR-Lex. (2018). *Οδηγία 1999/31/ΕΚ του Συμβουλίου της 26ης Απριλίου 1999 περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A31999L0031>

³²¹ EUR-Lex. (2018). *Οδηγία 2008/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων οδηγιών (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32008L0098>

³²² K. Lazaridi. (2009). *Implementing the Landfill Directive in Greece: problems, perspectives and lessons to be learned*. The Geographical Journal, Vol. 175, No. 4. Σελ. 261-273. Doi: [10.1111/j.1475-4959.2009.00342.x](https://doi.org/10.1111/j.1475-4959.2009.00342.x)

³²³ European Commission: Press Corner. (2023). *Waste: Commission decides to refer GREECE back to the Court of Justice of the European Union over landfill in Zakynthos*. Διαθέσιμο σε: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_5444

αποκατασταθεί, προκειμένου να υπάρξει συμμόρφωση με απόφαση του Δικαστηρίου του 2014.³²⁴

ν. **Νόμος 4685/2020 και ενσωμάτωση των Οδηγιών 2018/844/ΕΕ και 2019/692/ΕΕ**

Τον Μάιο του 2020, το ελληνικό κοινοβούλιο ενέκρινε ολοκληρωμένο περιβαλλοντικό νομοσχέδιο, τον Νόμο 4685/2020,³²⁵ ο οποίος σηματοδότησε τον εκσυγχρονισμό της περιβαλλοντικής νομοθεσίας στην Ελλάδα,³²⁶ εναρμονίζοντάς την με το δίκαιο της ΕΕ και την «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία»³²⁷ και τροποποιώντας τον Νόμο 4014/2011 για την περιβαλλοντική αδειοδότηση.³²⁸ Περιελάμβανε την ενσωμάτωση πρώτον, της Οδηγίας 2018/844/ΕΕ³²⁹ για την τροποποίηση της Οδηγίας 2010/31/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων και της Οδηγίας 2012/27/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση και δεύτερον, την Οδηγία 2019/692/ΕΕ³³⁰ για την τροποποίηση της Οδηγίας 2009/73/ΕΚ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου στην ελληνική νομοθεσία.³³¹ Οι κυριότερες πτυχές του νόμου περιλαμβάνουν: i) την απλοποίηση των διοικητικών διαδικασιών

³²⁴ InfoCuria. (2014). Απόφαση του Δικαστηρίου (πέμπτο τμήμα) της 17ης Ιουλίου 2014 (*) «Παράβαση κράτους μέλους — Περιβάλλον — Διαχείριση αποβλήτων — Οδηγίες 2008/98/ΕΚ, 1999/31/ΕΚ και 92/43/ΕΟΚ — Χώρος υγειονομικής ταφής αποβλήτων στη Ζάκυνθο — Εθνικό θαλάσσιο πάρκο Ζακύνθου — Περιοχή Natura 2000 — Θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* — Παράταση της ισχύος των περιβαλλοντικών όρων — Έλλειψη σχεδίου διευθέτησης — Λειτουργία χώρου υγειονομικής ταφής — Δυσλειτουργίες — Κορεσμός του χώρου υγειονομικής ταφής — Διήθηση στραγγισμάτων — Ανεπαρκής κάλυψη και διασπορά των αποβλήτων — Επέκταση του χώρου υγειονομικής ταφής». Διαθέσιμο σε: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=74B56D47356CF11FA5325D8C2C68B0DB?text=&docid=155119&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2682737>

³²⁵ E-nomothesia. (2023). Νόμος 4685/2020 - ΦΕΚ 92/Α/7-5-2020 (Κωδικοποιημένος). Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/nomos-4685-2020-phek-92a-7-5-2020.html>

³²⁶ V.M. Tzatzaki. (2020). *Recent Developments in Environmental Law in Greece: A Commentary*. International Journal of Environmental Protection and Policy, Volume 8, Issue 3. Σελ. 66-69. Doi: [10.11648/j.ijep.20200803.13](https://doi.org/10.11648/j.ijep.20200803.13)

³²⁷ European Commission Press Release, όπ.π. (σημ. 78).

³²⁸ E-nomothesia, όπ.π. (σημ. 312).

³²⁹ EUR-Lex. (2018). Οδηγία (ΕΕ) 2018/844 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2018, για την τροποποίηση της οδηγίας 2010/31/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων και της οδηγίας 2012/27/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/844/oj>

³³⁰ EUR-Lex. (2019). Οδηγία (ΕΕ) 2019/692 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2019, για την τροποποίηση της οδηγίας 2009/73/ΕΚ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0692>

³³¹ C. Kavadelas, et al. (2020). *Law 4685/2020: A Promising Step to the Modernisation of Environmental Legislation*. SeeLegal. Διαθέσιμο σε: <https://seelegal.org/news/law-4685-2020-a-promising-step-to-the-modernisation-of-environmental-legislation/#>

των περιβαλλοντικών αδειών και την παράταση της Απόφασης Έγκρισης Περιβαλλοντικών Συνθηκών κατά 5 έτη (άρθρα 1 έως 9), ii) την απλοποίηση των διαδικασιών αδειοδότησης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, μέσω υιοθέτησης μιας σαφούς, γρήγορης και διαφανούς διαδικασίας αδειοδότησης με μειωμένα δικαιολογητικά (άρθρα 10 έως 25), iii) τη διαχείριση των Προστατευόμενων Περιοχών και την αξιοποίησή τους μέσω ανοιχτών δραστηριοτήτων,³³² με σκοπό την αιεφόρο χρήση και διαχείριση των φυσικών τους πόρων με τη δημιουργία του εποπτικού «Οργανισμού Φυσικού Περιβάλλοντος και Κλιματικής αλλαγής» (άρθρα 26 έως 43), iv) τον χαρακτηρισμό και τη διαχείριση των Ζωνών Χρήσης Γης σε Προστατευόμενες Περιοχές, μέσω Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών, οι οποίες θα εξετάζουν τις επιπτώσεις που θα έχουν στο περιβάλλον οι όροι και περιορισμοί δραστηριοτήτων που προτείνουν (άρθρα 44 έως 47), v) την ενημέρωση του Δασικού Χάρτη, μέσω της επιτάχυνσης της διαδικασίας εξέτασης των ενστάσεων από την Επιτροπή Προσφυγών, της σωστής απεικόνισης των δασικών εκτάσεων με σκοπό την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, καθιστώντας ένα πλαίσιο πλέον σαφές και ιδανικό για νέους επενδυτές (άρθρα 48 έως 55), και vi) τη διαχείριση των αποβλήτων (άρθρα 83 έως 93).³³³ Η ενσωμάτωση αυτή αποτέλεσε μέχρι τότε το σημαντικότερο βήμα προς την κατεύθυνση της ευθυγράμμισης της ελληνικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας με τα ευρύτερα ευρωπαϊκά πρότυπα.³³⁴

vi. **Νόμος 4936/2022 – «Εθνικός Κλιματικός Νόμος»**

Τον Μάιο του 2022 θεσπίστηκε ο πρώτος Εθνικός Κλιματικός Νόμος 4936/2022,³³⁵ ο οποίος περιελάμβανε 45 άρθρα με μέτρα και πολιτικές για την προσαρμογή της χώρας στην κλιματική αλλαγή και τη διασφάλιση της πορείας απανθρακοποίησης έως το έτος 2050, εναρμονίζοντας την ελληνική νομοθεσία με τον «Ευρωπαϊκό Κλιματικό Νόμο».³³⁶ Συγκεκριμένα, θεσπίστηκαν μέτρα και πολιτικές για την ενίσχυση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή με το

³³² Οι οποίες υπόκεινται σε σχετικούς κανονισμούς του Νόμου για τον χαρακτηρισμό προστατευόμενων περιοχών προκειμένου να αποφευχθεί η οικολογική υποβάθμιση στις προστατευόμενες ζώνες.

³³³ E-nomothesia, όπ.π. (σημ. 325).

³³⁴ Κ. Βραγγάλας, κ.ά. (2020). *Εισήγηση των αλλαγών που επέφερε ο Ν. 4685/2020 στην αξιολόγηση και έγκριση των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων*. ΤΕΕ-ΤΚΜ/ ΜΕ Περιβάλλοντος. Σελ. 2-21.

³³⁵ E-nomothesia. (2022). *Νόμος 4936/2022 - ΦΕΚ 105/Α/27-5-2022 (Κωδικοποιημένος)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/nomos-4936-2022-phkek-105a-27-5-2022.html>

³³⁶ EUR-Lex. (2021). *Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1119 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Ιουνίου 2021 για τη θέσπιση πλαισίου με στόχο την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας και για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 401/2009 και (ΕΕ) 2018/1999 («ευρωπαϊκό νομοθέτημα για το κλίμα»)*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32021R1119>

μικρότερο δυνατό κόστος (άρθρο 2, παρ. 1, στ. α), ενδιάμεσοι στόχοι μετριασμού των ανθρωπογενών εκπομπών κατά 55% μέχρι το 2030 και κατά 80% μέχρι το 2040 (άρθρο 2, παρ. 1, στ. β), δείκτες παρακολούθησης της προόδου προς επίτευξη των σχετικών στόχων (άρθρο 2, παρ. 1, στ. γ), διαδικασίες αξιολόγησης και αναπροσαρμογής των στόχων και λήψης πρόσθετων μέτρων (άρθρο 2, παρ. 1, στ. δ), και μέτρα για τον μετριασμό των εκπομπών από την ηλεκτροπαραγωγή, τον κτιριακό τομέα, τις μεταφορές και τις επιχειρήσεις (άρθρο 2, παρ. 1, στ. ε).³³⁷ Σημαντικό βήμα αποτέλεσε η θέσπιση της «Εθνικής στρατηγικής για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή» (άρθρο 5), η οποία περιλαμβάνει κατευθυντήριες γραμμές για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, την αξιολόγηση των επιπτώσεών της σε όλους τους τομείς και τον προσδιορισμό των τομέων προτεραιότητας που χρειάζονται μέτρα προσαρμογής, καθώς και τη σύνταξη περιφερειακών σχεδίων για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή.³³⁸ Τέλος, βάσει του Κανονισμού 2018/841/ΕΕ σχετικά με τη συμπερίληψη των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και των απορροφήσεων από δραστηριότητες χρήσης γης, αλλαγής χρήσης γης και δασοπονίας στο πλαίσιο για το κλίμα και την ενέργεια έως το 2030,³³⁹ ο Νόμος 4936/2022 θεσπίζει τομεακούς προϋπολογισμούς άνθρακα πενταετούς διάρκειας μεταξύ άλλων και στους τομείς της ενέργειας, των μεταφορών, της βιομηχανίας, των κτιρίων, της γεωργίας και κτηνοτροφίας, των αποβλήτων και των δραστηριοτήτων χρήσης γης και δασοπονίας (άρθρο 7).³⁴⁰ Ο πρώτος εθνικός κλιματικός νόμος αποτελεί αδιαμφισβήτητα μια ολοκληρωμένη και φιλόδοξη προσπάθεια για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την εγχώρια ενεργειακή μετάβαση.

vii. **Νόμος 4972/2022 περί Εταιρικής Διακυβέρνησης**

Η κύρια νομοθετική πηγή για την εταιρική διακυβέρνηση στην Ελλάδα είναι ο Νόμος 4972/2022³⁴¹ και οι αντίστοιχες κατ' εξουσιοδότηση αποφάσεις που εκδίδονται από την

³³⁷ E-nomothesia, όπ.π. (σημ. 335).

³³⁸ E-nomothesia, όπ.π. (σημ. 335).

³³⁹ EUR-Lex. (2018). *Κανονισμός (ΕΕ) 2018/841 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2018, σχετικά με τη συμπερίληψη των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και των απορροφήσεων από δραστηριότητες χρήσης γης, αλλαγής χρήσης γης και δασοπονίας στο πλαίσιο για το κλίμα και την ενέργεια έως το 2030, καθώς και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 525/2013 και της απόφασης (ΕΕ) αριθ. 529/2013/ΕΕ (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/841/oj/eli>

³⁴⁰ E-nomothesia, όπ.π. (σημ. 335).

³⁴¹ E-nomothesia. (2023). *Νόμος 4972/2022 - ΦΕΚ 181/Α/23-9-2022 (Κωδικοποιημένος)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-oikonomia/n-4972-2022.html>

Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, την εθνική αρμόδια αρχή για τους συμμετέχοντες στην κεφαλαιαγορά.³⁴² Σύμφωνα με το άρθρο 3 του νόμου, οι κύριες οντότητες που επηρεάζονται είναι οι εταιρείες, των οποίων οι μετοχές ή άλλα χρηματοπιστωτικά μέσα είναι εισηγμένα σε ελληνική ρυθμιζόμενη αγορά, όπως το Χρηματιστήριο Αθηνών, ή εκείνες που έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση στην Εναλλακτική Αγορά,³⁴³ η οποία απευθύνεται σε ΜΜΕ και σε πρώιμο στάδιο επιχειρηματικής ανάπτυξης εταιρείες, που διαθέτουν δυναμισμό και προοπτικές ανάπτυξης.³⁴⁴ Με τον νόμο αυτό, ενσωματώθηκε η Οδηγία (ΕΕ) 2017/828,³⁴⁵ η οποία θεσπίζει ειδικές απαιτήσεις, ιδίως μακροπρόθεσμα, σχετικά με την ταυτοποίηση και τη διευκόλυνση άσκησης των δικαιωμάτων των μετόχων, τη διαβίβαση πληροφοριών, καθώς και τη διαφάνεια θεσμικών επενδυτών.

Αν και το αντικείμενο του νόμου δεν αφορά άμεσα την εταιρική περιβαλλοντική ευθύνη, δίνει έμφαση στο ρόλο των μετόχων και του Διοικητικού Συμβουλίου (εφεξής: ΔΣ) ως προς την εποπτεία των εταιρικών υποθέσεων, που μπορούν δυνητικά να επηρεάσουν τις εταιρικές πολιτικές προς πιο βιώσιμες πρακτικές. Ειδικότερα, στα άρθρα 8 έως 10 ορίζονται διατάξεις που αφορούν τον διορισμό των μελών του ΔΣ των εταιρειών και τον κανονισμό λειτουργίας του, καθώς και τη σύσταση Επιτροπής Ελέγχου, η οποία αναλαμβάνει κυρίως αρμοδιότητες παρακολούθησης εσωτερικών ζητημάτων.³⁴⁶ Ανώτατο όργανο να αποφασίζει για τις εσωτερικές υποθέσεις της εταιρείας, σύμφωνα με το άρθρο 13 του νόμου, είναι η Γενική Συνέλευση (εφεξής: ΓΣ).³⁴⁷ Η τακτική ΓΣ πρέπει να πραγματοποιείται τουλάχιστον μία φορά ανά οικονομικό έτος και επικεντρώνεται σε θέματα, όπως η έγκριση των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων, η συνολική διαχείριση και η διανομή κερδών. Οι έκτακτες ΓΣ μπορούν να συγκληθούν κατόπιν αιτήματος των μετόχων που κατέχουν τουλάχιστον το 5% του κεφαλαίου

³⁴² E. Kitsou, K. Hatzigaki & Y. Kalogirou. (2023). *ICLG - Corporate Governance Laws and Regulations - Greece Chapter*. Διαθέσιμο σε: <https://iclg.com/practice-areas/corporate-governance-laws-and-regulations/greece>

³⁴³ AthexGroup. Εισαγωγή στην Εναλλακτική Αγορά. Διαθέσιμο σε: <https://www.athexgroup.gr/el/web/guest/listing-alternative-market>

³⁴⁴ E. Kitsou, K. Hatzigaki & Y. Kalogirou, όπ.π. (σημ. 342).

³⁴⁵ EUR-Lex. (2017). *Οδηγία (ΕΕ) 2017/828 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 2017, για την τροποποίηση της οδηγίας 2007/36/ΕΚ όσον αφορά την ενθάρρυνση της μακροπρόθεσμης ενεργού συμμετοχής των μετόχων (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32017L0828>

³⁴⁶ E-nomothesia, όπ.π. (σημ. 341), άρθρα 8 έως 10.

³⁴⁷ E-nomothesia, όπ.π. (σημ. 341), άρθρο 13.

της εταιρείας και μπορούν να αποφασίσουν οποιοδήποτε θέμα εμπίπτει στην αρμοδιότητα της ΓΣ.³⁴⁸

Στα πλαίσια της διαφάνειας, βάσει του άρθρου 79, τα μέλη του ΔΣ και ο πρόεδρος είναι υπόχρεοι να εκτελούν τα καθήκοντά τους με γνώμονα τις αρχές της αντικειμενικότητας, της αμεροληψίας και της ακεραιότητας, ενώ μάλιστα υπογράφουν δήλωση εμπιστευτικότητας περί μη αποκάλυψης ή αναπαραγωγής εμπιστευτικών πληροφοριών προς όφελός τους ή προς όφελος τρίτων, βάσει του άρθρου 80 του νόμου. Σε αυτήν την περίπτωση, ο νόμος επιβάλλει κυρώσεις, σύμφωνα με το άρθρο 81, ορίζοντας πως η παραβίαση των καθηκόντων που ορίζουν τα άρθρα 79 και 80 συνιστά σοβαρό πειθαρχικό παράπτωμα.³⁴⁹

Όσον αφορά περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα, σημαντικό σημείο αποτελεί η δημιουργία βασικού δείκτη μέτρησης για την αξιολόγηση του συνολικού προφίλ των ESG των εταιρειών από τράπεζες, διαχειριστές κεφαλαίων και επενδυτές γενικότερα, βάσει του άρθρου 5, παρ. 2, στ. (ε) του νόμου.³⁵⁰ Μάλιστα, κατά την προσπάθεια εξάλειψης των κοινωνικών ανισοτήτων, βάσει του άρθρου 8, παρ. 7, οι εταιρείες υποχρεώνονται να διασφαλίσουν ελάχιστη εκπροσώπηση των φύλων κατά 1/3 της σύνθεσης του ΔΣ τους.³⁵¹ Την ίδια στιγμή, στον περιβαλλοντικό τομέα, συνδυαστικά με την έναρξη ισχύος του Κανονισμού (ΕΕ) 2019/2088³⁵² και του Κανονισμού (ΕΕ) 2020/852,³⁵³ επιβάλλονται ορισμένες υποχρεώσεις γνωστοποίησης ESG σε συμμετέχοντες και συμβούλους χρηματοπιστωτικών αγορών σχετικά με: i) την ενσωμάτωση των παραγόντων βιωσιμότητας στις εσωτερικές τους πολιτικές, καθώς και ii) τα βιώσιμα χαρακτηριστικά των χρηματοοικονομικών προϊόντων που προσφέρουν στην πορεία της επιχείρησής τους. Αξίζει να σημειωθεί πως επιχειρηματικοί τομείς, όπως οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και οι υποδομές, δημοσιεύουν ήδη δεδομένα ESG και εκθέσεις βιωσιμότητας σε εθελοντική βάση, προκειμένου να προβληθούν, να ενισχύσουν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα και να αυξήσουν τις πιθανότητές για λήψη χρηματοδότησης από διαχειριστές κεφαλαίων.³⁵⁴ Μάλιστα, το πεδίο εφαρμογής των υποχρεωτικών γνωστοποιήσεων αναμένεται να διευρυνθεί, έπειτα από την εναρμόνιση της εθνικής έννομης

³⁴⁸ E. Kitsou, K. Hatzigaki & Y. Kalogirou, όπ.π. (σημ. 342).

³⁴⁹ E-nomothesia, όπ.π. (σημ. 341), άρθρα 79 έως 81.

³⁵⁰ E. Kitsou, K. Hatzigaki & Y. Kalogirou, όπ.π. (σημ. 342).

³⁵¹ E-nomothesia, όπ.π. (σημ. 341), άρθρο 8 παρ. 7.

³⁵² EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 4).

³⁵³ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5).

³⁵⁴ E. Kitsou, K. Hatzigaki & Y. Kalogirou, όπ.π. (σημ. 342).

τάξης με την Οδηγία (ΕΕ) 2022/2464,³⁵⁵ η οποία προς στιγμήν βρίσκεται σε στάδιο δημόσιας διαβούλευσης, με τα ενδιαφερόμενα μέρη να υποβάλλουν ερωτήματα και σχόλια τα οποία θα τεθούν υπόψη της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής που συγκροτήθηκε με την υπ' αριθ. 82294/15/9/2023 απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης για την ενσωμάτωση της σχετικής Οδηγίας.³⁵⁶

4.1β. Αξιολόγηση εθνικού νομοθετικού πλαισίου

Παρά τη σημαντική προσπάθεια ανά τα χρόνια για θέσπιση και υιοθέτηση νομοθετικών εργαλείων για εταιρική υπευθυνότητα στην Ελλάδα, παρουσιάζεται ιδιαίτερο έλλειμμα πολιτικής βούλησης, διαφάνειας και δημόσιας λογοδοσίας.

Όσον αφορά την εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με το δίκαιο της ΕΕ, το γεγονός ότι η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση στις παραβιάσεις περιβαλλοντικού δικαίου της ΕΕ, καταδεικνύει το τεράστιο κενό μεταξύ πολιτικής και διακυβέρνησης, υποβαθμίζοντας την ελληνική προοπτική για την πορεία προς την περιβαλλοντική βιωσιμότητα.³⁵⁷ Επιπλέον, οι ισχύουσες προς το παρόν διατάξεις που αφορούν τη γνωστοποίηση βιωσιμότητας, απευθύνονται σε μεγάλες επιχειρήσεις, ενώ η ελληνική οικονομία βασίζεται σε μικρές και μικρομεσαίες. Στην περίπτωση αυτή, παρά το μικρό τους μέγεθος, οι ΜΜΕ, καταλήγουν να είναι υπεύθυνες για πάνω από το 60% των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου,³⁵⁸ εξαιτίας του υψηλού ποσοστού που καταλαμβάνουν στην ελληνική οικονομία, καθιστώντας το σχετικό εθνικό νομοθετικό πλαίσιο ελλιπές σε σχέση με τις ανάγκες που απαιτούνται. Ακόμη, στις παραπάνω διατάξεις των νόμων, αναφέρεται εκτενώς ο περιορισμός των άμεσων εκπομπών των επιχειρήσεων μακροπρόθεσμα (Scope 1 και Scope 2), ωστόσο δεν γίνεται σχετική αναφορά στον μετριασμό των έμμεσων εκπομπών (Scope 3), οι οποίες αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό του συνολικού ανθρακικού αποτυπώματος, όχι μόνο σε εθνικό, αλλά και

³⁵⁵ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 2).

³⁵⁶ Υπουργείο Ανάπτυξης. (2023). *Δημόσια Διαβούλευση – Οδηγία (ΕΕ) 2022/2464 για την υποβολή εκθέσεων εταιρικής βιωσιμότητας (CSRD)*. Διαθέσιμο σε: <https://gge.mindev.gov.gr/blog/2023/10/02/%ce%b4%ce%b7%ce%bc%cf%8c%cf%83%ce%b9%ce%b1-%ce%b4%ce%b9%ce%b1%ce%b2%ce%bf%cf%8d%ce%bb%ce%b5%cf%85%cf%83%ce%b7-%ce%bf%ce%b4%ce%b7%ce%b3%ce%af%ce%b1-%ce%b5%ce%b5-2022-2464-%ce%b3%ce%b9%ce%b1-%cf%84/>

³⁵⁷ European Commission. (2022). *The EU Environmental Implementation Review 2022 Country Report – GREECE*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022SC0254>

³⁵⁸ WWF Ελλάς. (2022). *Πολιτικά και θεσμικά κενά προς την κλιματική ουδετερότητα, Νοέμβριος 2022*. Σελ. 82-83. Διαθέσιμο σε: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/climate_policy_gap_analysis.pdf

σε παγκόσμιο επίπεδο.³⁵⁹ Επιπλέον, σχετικά με την εταιρική διακυβέρνηση, καταγράφεται έλλειψη διαφάνειας σε ό,τι αφορά τη δημόσια και ανοιχτή διάθεση πληροφορίας για τη συνολική εικόνα της επιχειρηματικής δραστηριότητας της χώρας. Όσο οι εκθέσεις βιωσιμότητας υποβάλλονται από τις ΜΜΕ σε εθελοντική βάση και όχι υποχρεωτικά καθίσταται εξαιρετικά δύσκολη η αξιολόγησή τους.

Συμπεραίνεται, λοιπόν, πως παρά τις πιέσεις που ασκεί το ευρωπαϊκό δίκαιο, η εθνική νομοθεσία χρήζει περαιτέρω εξέτασης των αμφιλεγόμενων σημείων, πλήρους εναρμόνισης και προσαρμογής των ενωσιακών διατάξεων στις επιτακτικές ανάγκες που ορίζει το εθνικό νομοθετικό τοπίο.

4.2. Μελέτη Περίπτωσης «Ελληνικά Πετρέλαια»

Στο σημείο αυτό, θα αναλυθεί η μελέτη περίπτωσης του ομίλου «Ελληνικά Πετρέλαια». Ο όμιλος αυτός επελέχθη, διότι, αφενός, πρόκειται για έναν από τους κορυφαίους ομίλους στον τομέα της ενέργειας στην ΝΑ Ευρώπη με δραστηριότητα στον ελλαδικό χώρο αλλά και στο εξωτερικό, αφετέρου, ακριβώς λόγω του μεγάλου βεληνεκούς του στον κόσμο των μεγάλων επιχειρήσεων, το περιβαλλοντικό του αποτύπωμα είναι μεγάλο.³⁶⁰ Η μεθοδολογική προσέγγιση της μελέτης περίπτωσης συνίσταται ειδικώς σε ποιοτική ερευνητική μέθοδο, κατά την οποία εξετάζονται οι εκθέσεις βιωσιμότητας και εταιρικής υπευθυνότητας που έχουν υποβληθεί από τον όμιλο, ενώ ταυτόχρονα υπάρχουν συμπληρωματικές βιβλιογραφικές αναφορές από επιστημονικά άρθρα ακαδημαϊκών περιοδικών, καθώς και επιστημονικές

³⁵⁹ WWF Ελλάς, όπ.π. (σημ. 358), σελ. 85.

³⁶⁰ T. Metaxas & M. Tsavdaridou, όπ.π. (σημ. 296), σελ. 129.

εκθέσεις, προκειμένου να διερευνηθούν οι απόψεις εμπειρογνομόνων και επιστημονικών αναλυτών επί του θέματος.

4.2α. Ιστορικά στοιχεία και δραστηριότητες

Ο όμιλος «Ελληνικά Πετρέλαια», γνωστός πλέον ως “HELLENiQ ENERGY Holdings S.A.”,³⁶¹ έλκει την καταγωγή του από το 1958 με την ίδρυση του πρώτου διυλιστηρίου αργού πετρελαίου στον Ασπρόπυργο Αττικής.³⁶² Έπειτα, το 1975, ιδρύθηκε η «Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου», με το ελληνικό δημόσιο να εξαγοράζει την «Ελληνικά Διυλιστήρια Ασπροπύργου Α.Ε.». Το 1998, η εταιρεία υπέστη μια σημαντική μεταμόρφωση, μεταβαίνοντας από τη «Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου Α.Ε.» στη σημερινή μορφή στο πλαίσιο εταιρικής αναδιοργάνωσης με την μετονομασία «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ Α.Ε.», μετά από ενοποίηση των θυγατρικών της σε Ασπρόπυργο, Θεσσαλονίκη και Κόρινθο. Μάλιστα, οι μετοχές της εισήχθησαν στο Χρηματιστήριο Αθηνών και Λονδίνου, ενώ οι δραστηριότητες επεκτάθηκαν σε Βόρεια Μακεδονία, Αλβανία, Κύπρο, Σερβία, Μαυροβούνιο και Βουλγαρία.³⁶³

Η κύρια δραστηριότητα της HELLENiQ ENERGY είναι η δύλιση πετρελαίου, η οποία περιλαμβάνει την επεξεργασία του αργού πετρελαίου σε διάφορα προϊόντα όπως βενζίνη, ντίζελ, καύσιμα αεριοθεωμένων³⁶⁴ και πετρέλαιο θέρμανσης.³⁶⁵ Η διυλιστική της ικανότητα την καθιστά ένα από τα κορυφαία διυλιστήρια στην περιοχή της ΝΑ Ευρώπης, αφού λειτουργεί τρία μεγάλα διυλιστήρια στην Ελλάδα, τα οποία βρίσκονται στη Θεσσαλονίκη, την Ελευσίνα και τον Ασπρόπυργο και αντιπροσωπεύουν συνολικά το 57% της δυναμικότητας δύλισης της χώρας.³⁶⁶ Ακόμη, διαχειρίζεται πάνω από 1700 πρατήρια καυσίμων στην Ελλάδα και περίπου 300 στη Σερβία, τη Βουλγαρία, την Κύπρο, το Μαυροβούνιο και τη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, διαθέτοντας προϊόντα όπως υγραέριο κίνησης, καύσιμα αεριοθεωμένων,

³⁶¹ Ο όμιλος «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» μετονομάστηκε σε “HelleniQ Energy” τον Σεπτέμβριο του 2022.

³⁶² HELLENiQ ENERGY. (2023). *Η ιστορία μας από το 1958 έως σήμερα*. Διαθέσιμο σε:

<https://www.helleniqenergy.gr/about-us/istoriki-anadromi>

³⁶³ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 362).

³⁶⁴ Καύσιμα αεροπορίας.

³⁶⁵ T. Metaxas & M. Tsavdaridou, όπ.π. (σημ. 296), σελ. 128-129.

³⁶⁶ HELPE. (2020). *Δύλιση, εφοδιασμός και πωλήσεις πετρελαιοειδών & πετροχημικών*. Διαθέσιμο σε:

<https://www.helpe.gr/the-group/what-we-do/refining-supply-trading-petrochemicals>

ναυτιλιακά καύσιμα και λιπαντικά.³⁶⁷ Μάλιστα, ως κορυφαίος παραγωγός πετροχημικών στην Ελλάδα, κατέχει σημαντικό μερίδιο αγοράς, προσφέροντας προϊόντα όπως πλαστικά, PVC, πολυπροπυλένιο, αλειφατικούς διαλύτες και ανόργανα χημικά.³⁶⁸ Επίσης, η εταιρεία λειτουργεί σταθμό παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας 390 MW με φυσικό αέριο στη Θεσσαλονίκη, ο οποίος ξεκίνησε τη λειτουργία του το 2005,³⁶⁹ ενώ παράλληλα, δραστηριοποιείται ενεργά στην έρευνα πετρελαίου, κατέχοντας δικαιώματα έρευνας και παραγωγής υδρογονανθράκων σε διάφορες περιοχές στη Δυτική Ελλάδα³⁷⁰ και στην παραγωγή και εμπορία ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.³⁷¹ Πέραν των δραστηριοτήτων της διύλισης, της παραγωγής και της πώλησης, η HELLENiQ ENERGY ίδρυσε τη θυγατρική ΑΣΠΡΟΦΟΣ το 1983, με σκοπό την εκπόνηση τεχνικών μελετών και την παροχή τεχνικής υποστήριξης, επίβλεψης έργων και περιβαλλοντικών υπηρεσιών στον τομέα της ενέργειας στην ΝΑ. Ευρώπη.³⁷²

Η HELLENiQ ENERGY συμβάλλει σημαντικά στην ελληνική οικονομία, καθώς μέσω του εκτεταμένου δικτύου της και των δραστηριοτήτων της, όχι μόνο παρέχει σημαντική απασχόληση, αλλά εξασφαλίζει την ενεργειακή ασφάλεια της Ελλάδας, καθιστώντας την βασικό παράγοντα της εθνικής οικονομίας και σημαντικό παράγοντα στην περιφερειακή ενεργειακή δυναμική.

4.2β. «Όραμα 2025» : Η Στρατηγική του Ομίλου για την Εταιρική Περιβαλλοντική Ευθύνη

Η στρατηγική «Όραμα 2025» του ομίλου «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ» (εφεξής: HELLENiQ ENERGY), επικεντρώνεται σε μια ολοκληρωμένη στροφή προς τη βιωσιμότητα και την

³⁶⁷ HELPE. (2020). *Λιανική εμπορία πετρελαιοειδών*. Διαθέσιμο σε: <https://www.helpe.gr/the-group/what-we-do/retail-marketing-petroleum>

³⁶⁸ HELPE. (2020). *Παραγωγή & εμπορία πετροχημικών / χημικών*. Διαθέσιμο σε: <https://www.helpe.gr/the-group/what-we-do/refining-supply-trading-petrochemicals/petrochemicals>

³⁶⁹ HELPE. (2020). *Παραγωγή ενέργειας και φυσικό αέριο*. Διαθέσιμο σε: <https://www.helpe.gr/the-group/what-we-do/electricity-and-gas>

³⁷⁰ HELPE. (2020). *Έρευνα & παραγωγή υδρογονανθράκων*. Διαθέσιμο σε: <https://www.helpe.gr/the-group/what-we-do/research-and-production-of-hydrocarbons>

³⁷¹ HELPE. (2020). *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.helpe.gr/the-group/what-we-do/renewable-energy-sources>

³⁷² HELPE. (2020). *Τεχνικές μελέτες*. Διαθέσιμο σε: <https://www.helpe.gr/the-group/what-we-do/refining-supply-trading-petrochemicals/engineering>

περιβαλλοντική διαχείριση.³⁷³ Οι βασικοί πυλώνες αυτής της στρατηγικής περιλαμβάνουν i) τον επαναπροσδιορισμό της στρατηγικής ESG και των στόχων για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, ii) τον επαναπροσδιορισμό της επιχειρηματικής στρατηγικής και της κατανομής κεφαλαίου, iii) την αναβάθμιση της εταιρικής διακυβέρνησης, μέσω της αποτελεσματικής λειτουργίας του Διοικητικού Συμβουλίου και της διατήρησης ανοικτής επικοινωνίας με τα ενδιαφερόμενα μέρη, iv) τη δημιουργία μιας κατάλληλης εταιρικής δομής, αναδιαρθρώνοντας τις εταιρικές λειτουργίες για την καλύτερη ενσωμάτωση βιώσιμων πρακτικών και v) την υιοθέτηση νέας εταιρικής ταυτότητας, αντικατοπτρίζοντας τη δέσμευση του ομίλου για βιωσιμότητα και καινοτομία.³⁷⁴ Συγκεκριμένα, η στρατηγική αυτή επικεντρώνεται στη σημαντική μείωση του αποτυπώματος άνθρακα έως το 2050, με στόχο τη μείωση των εκπομπών CO₂ κατά 30% έως το 2030 και την αύξηση της δυναμικότητας των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.³⁷⁵ Επίσης, ο όμιλος επιδιώκει να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητά του μέσω της λειτουργικής αριστείας, της ενεργειακής απόδοσης και της αύξησης των διεθνών συναλλαγών, ενώ παράλληλα επενδύει στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την ηλεκτρονική κινητικότητα. Για τον λόγο αυτό, αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, όπως την αύξηση των εξαγωγών του στη Μεσόγειο και στα Βαλκάνια, το Πρόγραμμα Ψηφιακού Μετασχηματισμού, το οποίο βρίσκεται σε εξέλιξη, και το νέο πρόγραμμα βελτιστοποίησης προμηθειών.³⁷⁶

³⁷³ HELLENiQ ENERGY. (2021). *Vision 2025: Ετήσιος απολογισμός 2021*. σελ. 16-18. Διαθέσιμο σε: https://www.helleniqenergy.gr/sites/default/files/2023-03/GR_HELPE_AR_2022_PREVIEW.pdf

³⁷⁴ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 373), σελ. 16.

³⁷⁵ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 373), σελ. 16-17.

³⁷⁶ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 373), σελ. 17-18.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ
 Ειδικεύση: «Δίκαιο και Πολιτική για το Περιβάλλον και την Ενέργεια»

Σχήμα 3/ Αποτελέσματα μελέτης ουσιαστικότητας 2021³⁷⁷

Αξίζει να σημειωθεί πως, όπως φαίνεται στο Σχήμα 3, ο όμιλος ενσωματώνει τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ³⁷⁸ στη στρατηγική του, δίνοντας έμφαση στην εταιρική υπευθυνότητα, τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη διαχείριση κινδύνων ως αναπόσπαστα μέρη των δραστηριοτήτων του.³⁷⁹

4.2γ. Επιδόσεις HELLENiQ ENERGY σχετικά με τα κριτήρια ESG

Στο σημείο αυτό, είναι σημαντικό για την ανάλυση να επισημανθεί πως η HELLENiQ ENERGY, ως μεγάλη ενεργειακή εταιρεία στην Ελλάδα, συμμορφώνεται με το ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο και συγκεκριμένα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2019/2088³⁸⁰ για τις γνωστοποιήσεις αειφορίας στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και τον Κανονισμό (ΕΕ) 2020/852³⁸¹ περί θέσπισης πλαισίου για τη διευκόλυνση των βιώσιμων επενδύσεων μέσω του “EU Taxonomy”.

³⁷⁷ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 373), σελ. 71.

³⁷⁸ United Nations. (2015). *The 17 Goals*. Διαθέσιμο σε: <https://sdgs.un.org/goals>

³⁷⁹ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 373), σελ. 70-71.

³⁸⁰ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 4).

³⁸¹ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 5).

Οι επιδόσεις της HELLENiQ ENERGY σε θέματα ESG, με βάση την Έκθεση Βιωσιμότητας του 2022³⁸² και πρόσθετες πηγές, παρουσιάζουν μια μικτή αλλά προοδευτική εικόνα. Ειδικότερα, η αξιολόγηση κινδύνου ESG της εταιρείας κατηγοριοποιείται ως "Υψηλός" με βαθμολογία 30,9, κατατάσσοντάς την στην 83η θέση από τις 208 εταιρείες στην ομάδα του κλάδου «Διυλιστήρια και Αγωγοί».³⁸³ Αυτή η βαθμολογία υποδηλώνει, ότι ενώ υπάρχουν σημαντικοί κίνδυνοι ESG που σχετίζονται με τις δραστηριότητες της HELLENiQ ENERGY, ο όμιλος δεν βρίσκεται στο πιο σοβαρό άκρο του φάσματος, το οποίο εκφράζεται πάνω από 40%.

Παρακάτω περιγράφονται αναλυτικά οι πολιτικές που ακολούθησε και ακολουθεί ο όμιλος ξεχωριστά στον τομέα του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και της διακυβέρνησης αντίστοιχα.

i. Περιβάλλον

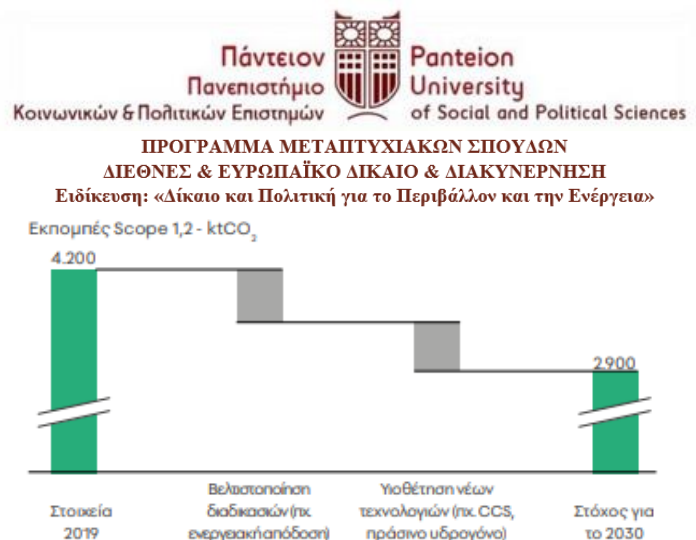
Στον Απολογισμό Βιώσιμης Ανάπτυξης και Εταιρικής Υπευθυνότητας 2021, τονίζεται ιδιαίτερα η δέσμευση του ομίλου για τη μείωση του αποτυπώματος άνθρακα και τη μετάβαση σε πιο πράσινες πηγές ενέργειας, προκειμένου να συμβάλει στην αντιμετώπιση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής.³⁸⁴ Στο Σχήμα 4, παρατηρείται πως, παρά την εγγενή ένταση άνθρακα της κύριας δραστηριότητάς της, η HELLENiQ ENERGY εστιάζει στη μείωση των άμεσων εκπομπών Scope 1 και έμμεσων εκπομπών Scope 2 πάνω από 30% και στην αντιμετώπιση των έμμεσων εκπομπών Scope 3 μέσω βιοκαυσίμων, πράσινου υδρογόνου και τεχνολογιών δέσμευσης άνθρακα.³⁸⁵

³⁸² HELLENiQ ENERGY. (2022). *Απολογισμός Βιώσιμης Ανάπτυξης 2022*. Σελ. 22-112. Διαθέσιμο σε: https://www.helleniqenergy.gr/sites/default/files/2023-06/helleniq-energy_2022-sustainability-report-gr-2.pdf

³⁸³ Sustainalytics. (2023). *Company ESG Risk Ratings: HELLENiQ ENERGY Holdings SA*. Διαθέσιμο σε: <https://www.sustainalytics.com/esg-rating/helleniq-energy-holdings-sa/1008761997>

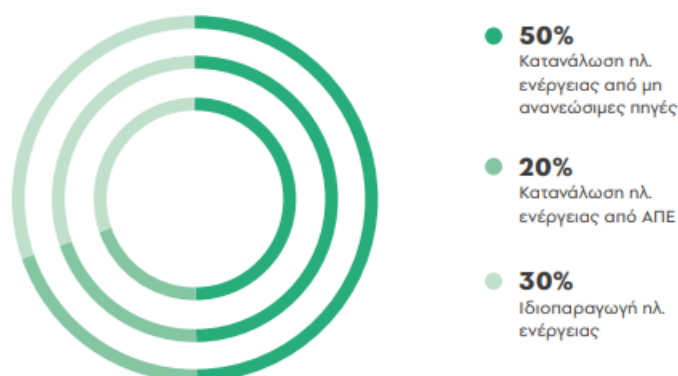
³⁸⁴ HELLENiQ ENERGY. (2022). *Απολογισμός Βιώσιμης Ανάπτυξης και Εταιρικής Υπευθυνότητας 2021*, σελ. 30-40. Διαθέσιμο σε: https://www.helleniqenergy.gr/sites/default/files/2023-03/GR_HELPE_CSR_2021_PREVIEW_29072022.pdf

³⁸⁵ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 34.

Σχήμα 4/ Μείωση εκπομπών Scope 1,2 κατά ~30%³⁸⁶

Ο όμιλος έχει, επίσης, επεκτείνει με ταχείς ρυθμούς το χαρτοφυλάκιό του σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, δεσμευόμενος να επενδύσει περίπου το 60% των νέων κεφαλαιουχικών δαπανών του σε νέα ενεργειακά έργα, εγκαταστημένης ισχύος περίπου 1GW ως το 2026 και πάνω από 2GW έως το 2030.³⁸⁷ Στο Σχήμα 5 καταγράφεται η συνολική κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας ανά τρόπο παραγωγής για το 2022.

Σχήμα 5/ Συνολική κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας ανά τρόπο παραγωγής³⁸⁸

Αυτή η στροφή προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας αποτελεί σημαντικό μέρος της στρατηγικής «Οραμα 2025», αντανακλώντας την προσπάθεια διαφοροποίησης και ευθυγράμμισης των δραστηριοτήτων του με ένα πιο πράσινο ενεργειακό μείγμα.

³⁸⁶ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 32.

³⁸⁷ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 39-41.

³⁸⁸ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 33.

Ακόμη, ο ενεργειακός μετασχηματισμός θα περιλαμβάνει ένα συνδυασμό ωρίμανσης ενός διαφοροποιημένου χαρτοφυλακίου έργων (φωτοβολταϊκά, αιολικά, βιομάζα), ενώ στον τομέα του φυσικού αερίου, θα επικεντρωθεί σε επενδύσεις σε πρατήρια CNG³⁸⁹ σε συνεργασία με την ΔΕΠΑ, αλλά και σε δραστηριοποίηση στην προμήθεια και στη λιανική πώληση φυσικού αερίου μέσω της Elpedison³⁹⁰ (κοινοπραξία με την Edison), εδραιώνοντας περαιτέρω τη θέση της στον κλάδο.³⁹¹ Όσον αφορά τον τομέα της ηλεκτροκίνησης, η HELLENiQ ENERGY έχει ήδη προχωρήσει στην στήριξη της “ELPEFUTURE”, η οποία έχει θέσει ως στόχο την εδραίωσή της στην αγορά ταχείας φόρτισης, μέσω της ανάπτυξης εκτεταμένου δικτύου σταθμών φόρτισης ηλεκτροκίνητων οχημάτων και συγκεκριμένα, εντός του 2022, πέτυχε να διαθέσει 30 ταχυφορτιστές ισχύος 50kW σε πρατήρια ΚΑΛΥΨΩ (ΕΚΟ και bp), 15 υποδομές φόρτισης ισχύος 22kW σε χώρους στάθμευσης εμπορικών κέντρων, αλλά και εγκαταστάσεων του Ομίλου, ενώ ολοκλήρωσε και την πλατφόρμα διαχείρισης των υπηρεσιών της μέσω εφαρμογής σε smartphones.³⁹²

Για τη συνεχή βελτίωση της μείωσης του περιβαλλοντικού του αποτυπώματος ο όμιλος ακολουθεί τις βέλτιστες διαθέσιμες τεχνικές σε όλες τις παραγωγικές εγκαταστάσεις, ενώ παράλληλα εφαρμόζει πιστοποιημένα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης σε όλο το εύρος των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του, αξιοποιώντας με ορθολογικό τρόπο τους φυσικούς πόρους.³⁹³ Συγκεκριμένα, έχουν επιτευχθεί η μείωση αέριων εκπομπών έως 39%, η αξιοποίηση παραγόμενων αποβλήτων περισσότερο από 90%, η επαναδιύλιση περισσότερων από 1,1 εκατ. τόνων ελαιωδών αποβλήτων από το 2015, καθώς και η προσφορά 39,5 εκατ. ευρώ σε επενδύσεις για μείωση περιβαλλοντικού αποτυπώματος.³⁹⁴

Σχετικά με τη διαχείριση των αποβλήτων σημειώνεται πως, σύμφωνα με το Σχήμα 6, το 2021 σχεδόν 26.000 τόνοι αποβλήτων, είτε επαναχρησιμοποιήθηκαν, είτε ανακυκλώθηκαν, είτε αξιοποιήθηκαν περαιτέρω μέσω διαδικασίας ανάκτησης πρώτων υλών.

³⁸⁹ Συμπιεσμένου φυσικού αερίου.

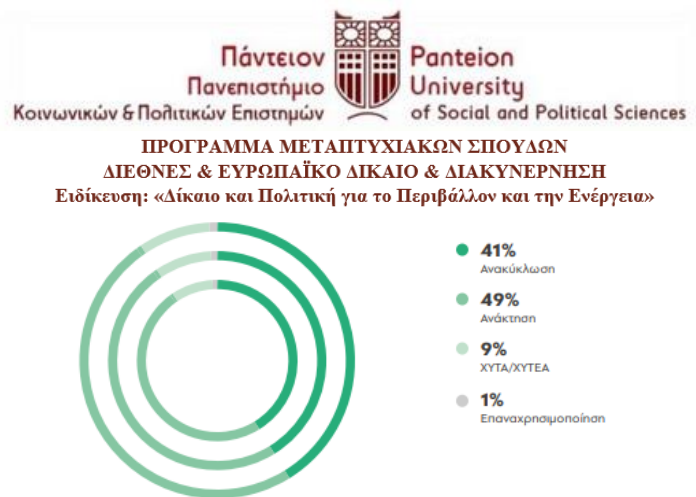
³⁹⁰ Το 2007 συστάθηκε η κοινοπραξία “ELPEDISON” σε συνεργασία με την ιταλική “EDISON SpA”.

³⁹¹ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 40.

³⁹² HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 41.

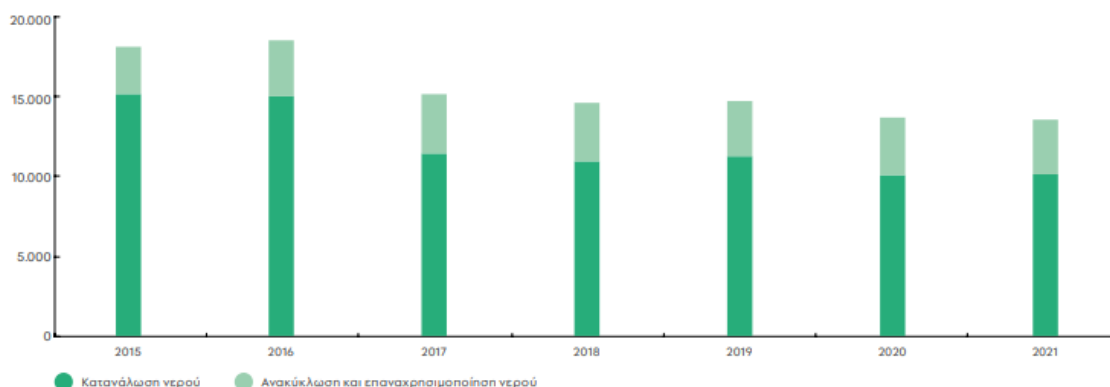
³⁹³ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 43.

³⁹⁴ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 43-47.

Σχήμα 6/ Στερεά απόβλητα ανά μέθοδο διάθεσης³⁹⁵

Κλείνοντας με τον τομέα του περιβάλλοντος, ο όμιλος δεσμεύεται και για την ανάληψη πολιτικών όσον αφορά τη διαχείριση των υδάτων και της βιοποικιλότητας.³⁹⁶ Στο Σχήμα 7 παρατηρείται πως πρωτοβουλίες εξοικονόμησης νερού υλοποιούνται συνεχώς σε όλους τους επιχειρηματικούς τομείς και το νερό που καταναλώνεται, προωθείται για ανακύκλωση και επαναχρησιμοποίηση. Συγκεκριμένα για το 2021, το ποσοστό ανακύκλωσης και επαναχρησιμοποίησης στις εγκαταστάσεις παραγωγής παρέμεινε στο υψηλό ποσοστό του 26%.

Σχήμα 7/ Κατανάλωση και Ανακύκλωση-Επαναχρησιμοποίηση νερού (2015-2021)³⁹⁷

Τέλος, σημειώνεται ότι οι εγκαταστάσεις των διυλιστηρίων του ομίλου βρίσκονται σε θεσμοθετημένες περιοχές βιομηχανικής δραστηριότητας και δεν συνορεύουν με προστατευόμενες περιοχές (π.χ. Natura 2000, RAMSAR), ενώ επισημαίνεται ότι στις περιοχές

³⁹⁵ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 46-47.

³⁹⁶ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 48-49.

³⁹⁷ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 49.

των εγκαταστάσεων του ομίλου δεν εντοπίζονται είδη που περιλαμβάνονται στην Κόκκινη Λίστα απειλούμενων ειδών IUCN (International Union for Conservation of Nature).³⁹⁸

ii. Κοινωνία

Η εστίαση της HELLENiQ ENERGY στον κοινωνικό τομέα περιλαμβάνει διάφορες πρωτοβουλίες και στρατηγικές. Αρχικά, δίνει έμφαση στη δημιουργία οικονομικής αξίας, μέσω της προσφοράς προστιθέμενης αξίας, των θέσεων εργασίας και των φορολογικών εσόδων που δημιουργεί άμεσα στην ελληνική οικονομία, συνεισφέροντας με αυτόν τον τρόπο στους κοινωνικούς της εταίρους.³⁹⁹ Συγκεκριμένα, ο όμιλος υποστηρίζει 30.089 θέσεις εργασίας, για καθεμία από τις οποίες υποστηρίζονται επιπλέον 10 θέσεις εργασίας στην ελληνική οικονομία, ενώ έμμεσα υποστηρίζονται 76.727 πολίτες. Όσον αφορά την προστιθέμενη αξία που προσδίδει στην ελληνική οικονομία, αυτή ανέρχεται σε 1,69 δισεκατ. ευρώ, η οποία αντιστοιχεί σε 0,93% του ΑΕΠ της χώρας.⁴⁰⁰ Ακριβώς λόγω του μεγάλου βεληνεκούς του στην ελληνική – και όχι μόνο – οικονομία, δεσμεύεται και για την παραγωγή και διάθεση υψηλής ποιότητας προϊόντων.⁴⁰¹ Όλα τα προϊόντα των διυλιστηρίων της HELLENiQ ENERGY υπόκεινται σε συνεχόμενους εργαστηριακούς ελέγχους σε όλα τα στάδια παραγωγής, οι οποίοι πραγματοποιούνται στα πιστοποιημένα χημικά εργαστήρια των Βιομηχανικών Εγκαταστάσεων του Ομίλου. Οι Βιομηχανικές Εγκαταστάσεις του Ομίλου διαθέτουν πιστοποίηση σύμφωνα με το πρότυπο ISO9001:2015.⁴⁰²

Επίσης, ο όμιλος εστιάζει στη βιώσιμη διαχείριση της αλυσίδας εφοδιασμού, καθώς διαθέτει περισσότερους από 14.000 ενεργούς προμηθευτές και συνεργάτες για την αγορά υλικών και εξοπλισμού ή τη λήψη υπηρεσιών, με το 11,3% των προμηθευτών του να προέρχονται από την τοπική κοινωνία.⁴⁰³ Για τον λόγο αυτό, ο όμιλος πραγματοποιεί συχνά ανοιχτό διάλογο μαζί τους, ώστε να αφουγκράζεται τις κοινωνικές ανάγκες κάθε περιοχής. Παράλληλα, παρέχει ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας μέσω της στήριξης γειτονικών με τις εγκαταστάσεις του επιχειρήσεων, με το 95,4% των αγορών εμπορικών εταιρειών να προέρχονται από τοπικούς προμηθευτές.⁴⁰⁴

³⁹⁸ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 49.

³⁹⁹ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 54.

⁴⁰⁰ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 55.

⁴⁰¹ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 83-84.

⁴⁰² HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 83.

⁴⁰³ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 56-57.

⁴⁰⁴ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 57.

Επιπλέον, οι δράσεις του δεν περιορίζονται στην τοπική κοινωνία, καθώς ο όμιλος αναδεικνύει την εταιρική του υπευθυνότητα στηρίζοντας όλους τους τομείς της κοινωνίας. Σύμφωνα με τον Απολογισμό Βιώσιμης Ανάπτυξης και Εταιρικής Υπευθυνότητας 2021, οι δράσεις του επικεντρώθηκαν στους τομείς της εκπαίδευσης κατά 43%, της κοινωνίας κατά 7%, του περιβάλλοντος κατά 16% και του πολιτισμού κατά 19%, με τις συνολικές επενδύσεις να ανέρχονται στα 5,85 εκατ. ευρώ.⁴⁰⁵

Σημαντικός παράγοντας της εταιρικής ευθύνης της HELLENiQ ENERGY καθίσταται η προσέλκυση, ανάπτυξη και διατήρηση του εργατικού δυναμικού της.⁴⁰⁶ Προκειμένου να διατηρήσει τα υψηλά ποσοστά απασχόλησης και δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, ο όμιλος εφαρμόζει ένα ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης εργατικού δυναμικού, με δυνατότητες εξέλιξης και αξιολόγησης επίδοσης.⁴⁰⁷ Αξιοσημείωτη είναι, επίσης, η δυνατότητα που προσφέρει στους εργαζομένους του, προκειμένου εκείνοι να βελτιώνουν τις γνώσεις και να αναπτύσσουν τις δεξιότητές τους μέσω εσωτερικού εκπαιδευτικού συστήματος, όταν αυτό καθίσταται αναγκαίο, ενώ παράλληλα τους προσφέρει ανταγωνιστικές αμοιβές, βάσει της επίδοσης και των επιτευγμάτων τους. Τέλος, ο όμιλος προβλέπει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προσφέρει ίσες ευκαιρίες σε όλους.⁴⁰⁸ Μάλιστα, έχουν δημιουργηθεί 9 αντιπροσωπευτικά συνδικαλιστικά σωματεία, στα οποία συμμετέχουν το 72,8% των εργαζομένων.

Κλείνοντας με τον κοινωνικό τομέα, αξίζει να σημειωθεί πως η διασφάλιση της υγείας των εργαζομένων αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτικής του ομίλου.⁴⁰⁹ Το 2021 επενδύθηκαν περίπου 13 εκατ. ευρώ για βελτιώσεις ασφάλειας για όλες τις εγκαταστάσεις του ομίλου σε Ελλάδα και εξωτερικό, ενώ στον τομέα της διαχείρισης του επαγγελματικού κινδύνου, εφαρμόζεται η «αρχή της πρόληψης», ώστε να προβλέπονται και να ελέγχονται όλοι οι πιθανοί κίνδυνοι υγείας και ασφάλειας.⁴¹⁰ Συγκεκριμένα, οι εν δυνάμει κίνδυνοι

⁴⁰⁵ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 61.

⁴⁰⁶ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 68-74.

⁴⁰⁷ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 70-71.

⁴⁰⁸ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 74-76.

⁴⁰⁹ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 76-77.

⁴¹⁰ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 75.

εντοπίζονται και ελέγχονται σύμφωνα με τα κριτήρια της ελληνικής νομοθεσίας (Ν.3850/2010),⁴¹¹ τους ευρωπαϊκούς και διεθνείς κώδικες και τις καλές πρακτικές.⁴¹²

iii. Εταιρική Διακυβέρνηση

Η HELLENiQ ENERGY δίνει έμφαση στην υιοθέτηση και πιστή εφαρμογή των αρχών της χρηστής εταιρικής διακυβέρνησης. Η προσέγγιση αυτή αποσκοπεί στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης των μετόχων και της κοινωνίας, στην ενίσχυση της εταιρικής φήμης, στην αύξηση της ικανοποίησης των ενδιαφερομένων μερών και στην αύξηση των προσδοκιών για συνεχή βελτίωση.⁴¹³ Μάλιστα, ο όμιλος τηρεί τον «Ελληνικό Κώδικα Εταιρικής Διακυβέρνησης»⁴¹⁴ και εφαρμόζει πρακτικές που διασφαλίζουν τη διαφάνεια και την υπεύθυνη λειτουργία σε όλες τις δραστηριότητές του.⁴¹⁵

Το Διοικητικό Συμβούλιο, ως το ανώτατο διοικητικό όργανο της HELLENiQ ENERGY, είναι υπεύθυνο για τη χάραξη της στρατηγικής και της πολιτικής της εταιρείας, καθώς και για την εποπτεία και τη διαχείριση των περιουσιακών της στοιχείων.⁴¹⁶ Σημαντικό είναι το γεγονός ότι αποτελείται από ένα ποικιλόμορφο μείγμα εκτελεστικών, μη εκτελεστικών και ανεξάρτητων μη εκτελεστικών μελών, τα οποία επιλέγονται βάσει πολιτικής καταλληλότητας που λαμβάνει υπόψιν το φύλο (82% άνδρες και 18% γυναίκες άνω των 50 ετών), τις γνώσεις, τις δεξιότητες, την εμπειρία και τους τομείς δραστηριότητας.⁴¹⁷ Μια ακόμη σημαντική προσθήκη στον τρόπο διακυβέρνησης του ομίλου, καθίσταται η σύσταση «Επιτροπής Βιώσιμης Ανάπτυξης», με στόχο, αφενός, τη μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα, αφετέρου δε τη συμμετοχή του Διοικητικού Συμβουλίου σε ζητήματα ηθικής επιχειρηματικότητας όσον αφορά τα κριτήρια ESG.⁴¹⁸ Στην περίπτωση αυτή, η Επιτροπή παρέχει τις κατευθύνσεις για τις επιμέρους πτυχές των ζητημάτων αυτών, όπως η υγεία και η ασφάλεια, το περιβάλλον και η κλιματική αλλαγή και η κοινωνία, αλλά και για τους κινδύνους που ελλοχεύουν σε αυτές.⁴¹⁹

⁴¹¹ Lawspot. (2010). *Νόμος 3850/2010*. Διαθέσιμο σε: <https://www.lawspot.gr/nomikes-pliiofories/nomothesia/nomos-3850-2010>

⁴¹² HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 75.

⁴¹³ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 100-101.

⁴¹⁴ Ελληνικό Συμβούλιο Εταιρικής Διακυβέρνησης. (2021). *Ελληνικός Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης*. Διαθέσιμο σε: <https://www.esed.org.gr/web/guest/code-listed>

⁴¹⁵ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 100-101.

⁴¹⁶ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 102.

⁴¹⁷ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 102.

⁴¹⁸ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 103.

⁴¹⁹ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 103.

Ακόμη, διασφαλίζοντας την βιωσιμότητα και την ανάπτυξή του, ο όμιλος διαθέτει Κώδικα Δεοντολογίας, ο οποίος συμφωνεί με τις αρχές του υγιούς ανταγωνισμού και της εταιρικής υπευθυνότητας και δεσμεύει όλους τους εργαζόμενους και τους τρίτους που συναλλάσσονται μαζί του.⁴²⁰ Εντός του 2022, μάλιστα, ο Κώδικας αναθεωρήθηκε, ώστε να συμμορφωθεί με τις τελευταίες νομοθετικές εξελίξεις σχετικά με τη βία στον χώρο εργασίας, την παρενόχληση και την προστασία των προσώπων που αναφέρουν ή αποκαλύπτουν πληροφορίες τις οποίες απέκτησαν σε εργασιακό πλαίσιο και αφορούν παράνομες πράξεις (“whistleblowing”).⁴²¹

Κλείνοντας, ο όμιλος, επίσης, συμμορφώνεται με τον Κανονισμό της ΕΕ για την Προστασία Δεδομένων (GDPR)⁴²² και, παράλληλα, υπογραμμίζει τη σημασία της Ασφάλειας Πληροφοριακών Συστημάτων για τον ψηφιακό μετασχηματισμό του, δεσμευόμενος για την εναρμόνιση και συμμόρφωσή του με την Οδηγία (ΕΕ) 2016/1148⁴²³ σχετικά με μέτρα για υψηλό κοινό επίπεδο ασφάλειας συστημάτων δικτύου και πληροφοριών και τη σχετική Εθνική Νομοθεσία (Ν. 4577/2018),⁴²⁴ επενδύοντας σε προγράμματα κατάρτισης των εργαζομένων σε θέματα σχετικά με την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο.⁴²⁵

4.2δ. Αξιολόγηση – Συστάσεις

Η μελέτη περίπτωσης της προσέγγισης της HELLENiQ ENERGY για την εταιρική περιβαλλοντική ευθύνη προσφέρει μια λεπτομερή εικόνα του εξελισσόμενου τοπίου των βιώσιμων επιχειρηματικών πρακτικών στον τομέα της ενέργειας. Η εταιρεία έχει επιδείξει αξιέπαινη δέσμευση για περιβαλλοντική διαχείριση, αντανακλώντας την αναγνώρισή της για τον κρίσιμο ρόλο που διαδραματίζει η ενεργειακή βιομηχανία στην αντιμετώπιση των παγκόσμιων περιβαλλοντικών προκλήσεων.⁴²⁶ Επιπλέον, εφαρμόζει με επιτυχία καινοτόμες στρατηγικές και πραγματοποιεί σημαντικές επενδύσεις σηματοδοτώντας μια κρίσιμη στροφή

⁴²⁰ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 384), σελ. 104.

⁴²¹ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 382), σελ. 108.

⁴²² EUR-Lex. (2016). *Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (Text with EEA relevance)*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>

⁴²³ EUR-Lex. (2016). *Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2016 concerning measures for a high common level of security of network and information systems across the Union*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/1148/oj>

⁴²⁴ Lawspot. (2018). *Νόμος 4577/2018*. Διαθέσιμο σε: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/nomos-4577-2018>

⁴²⁵ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 382), σελ. 111.

⁴²⁶ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 382), σελ. 30-54.

προς τη βιώσιμη παραγωγή ενέργειας. Αδιαμφισβήτητα, λοιπόν, θα μπορούσε να αποτελέσει πρότυπο για άλλους παράγοντες του κλάδου, αναδεικνύοντας ότι η περιβαλλοντική βιωσιμότητα και η επιχειρηματική επιτυχία δεν είναι αμοιβαία αποκλειόμενες.

Παρά ταύτα, η συνεχής καινοτομία σε βιώσιμες τεχνολογίες και πρακτικές είναι απαραίτητη για τη διατήρηση και ενίσχυση της ηγετικής θέσης της στην περιβαλλοντική υπευθυνότητα.⁴²⁷

Ακόμη, η επέκταση των συνεργασιών με κυβερνητικούς και μη κυβερνητικούς οργανισμούς μπορεί να ενισχύσει περαιτέρω τον αντίκτυπο των περιβαλλοντικών πρωτοβουλιών της, αλλά και την υποστήριξη του γυναικείου φύλου στο εργατικό δυναμικό της, το οποίο, όπως παρατηρήθηκε βρίσκεται ακόμη σε χαμηλά επίπεδα. Τέλος, η τακτική παρακολούθηση και η υποβολή εκθέσεων σχετικά με τις περιβαλλοντικές μετρήσεις θα διασφαλίσει τη διαφάνεια και θα βοηθήσει στη συνεχή βελτίωση των στρατηγικών για την τήρηση των εξελισσόμενων περιβαλλοντικών προτύπων.

---

⁴²⁷ HELLENiQ ENERGY, όπ.π. (σημ. 382), σελ. 8-9.

Συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερεύνησε εκτενώς τη δαιδαλώδη σχέση μεταξύ της εταιρικής περιβαλλοντικής ευθύνης και του σχετικού θεσμικού πλαισίου τόσο σε διεθνές και περιφερειακό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Μέσω της ανάλυσης, διαπιστώνεται πως η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής υπευθυνότητας στην εταιρική στρατηγική δεν αποτελεί απλώς μια κανονιστική αναγκαιότητα, αλλά μια έξυπνη επιχειρηματική πρακτική που μπορεί να οδηγήσει σε ένα πιο βιώσιμο, κερδοφόρο και κοινωνικά υπεύθυνο επιχειρηματικό μοντέλο. Επίσης, υπογραμμίζεται η αδιαμφισβήτητη σχέση μεταξύ περιβαλλοντικής διαχείρισης και ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁴²⁸ Η σύνδεση αυτή αναδεικνύει ότι η εταιρική περιβαλλοντική ευθύνη δεν αφορά μόνο τη διατήρηση της φύσης, αλλά και τη διασφάλιση των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των κοινοτήτων και των ατόμων που επηρεάζονται από τις επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Ακόμη, καθίσταται σαφές ότι το ρυθμιστικό πλαίσιο της ΕΕ για την εταιρική περιβαλλοντική ευθύνη και τα κριτήρια ESG είναι τόσο ισχυρό όσο και δυναμικό, αντανακλώντας την εμβάθυνση της κατανόησης της αλληλεξάρτησης μεταξύ των εταιρικών δραστηριοτήτων, της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και της κοινωνικής ευημερίας.⁴²⁹ Συγκεκριμένα, τα ευρωπαϊκά πρότυπα υποβολής εκθέσεων για τη βιωσιμότητα στο πλαίσιο της Οδηγίας CSRD⁴³⁰ επιτάσσουν έναν ενιαίο τρόπο απόδειξης της διαφάνειας και της λογοδοσίας των επιχειρήσεων, καθιστώντας τις τελευταίες πιο συστηματικές και συνεπείς. Οι εταιρείες παρακινούνται να σκέφτονται πέρα από τα βραχυπρόθεσμα κέρδη και να εξετάζουν τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις των ενεργειών τους στην κοινωνία και το περιβάλλον.⁴³¹ Από την άλλη, η σημασία της πρότασης Οδηγίας για τη δέουσα επιμέλεια⁴³² αποτελεί καινοτόμο παράδειγμα συμπερίληψης, καθώς λαμβάνεται υπόψιν, όχι μόνον ο μετριασμός των επιπτώσεων μιας

⁴²⁸ J. G. Ruggie, όπ.π. (σημ. 20), σελ. 34-35.

⁴²⁹ M. A. Camilleri. (2016). *Corporate Social Responsibility Reporting in Europe*. In: Key Initiatives in Corporate Social Responsibility. CSR, Sustainability, Ethics & Governance. Springer, Cham. Σελ. 21-43. Διαθέσιμο σε: https://doi.org/10.1007/978-3-319-21641-6_2

⁴³⁰ EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 2).

⁴³¹ Y. Yakimova. (2022). *New social and environmental reporting rules for large companies*. European Parliament Press Releases. Διαθέσιμο σε: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220620IPR33413/new-social-and-environmental-reporting-rules-for-large-companies>

⁴³² EUR-Lex, όπ.π. (σημ. 6).

επιχειρηματικής δραστηριότητας στο περιβάλλον, αλλά και η αποκατάσταση της ζημίας, πρακτική που εκλείπει από το πεδίο εφαρμογής των νομοθετικών εργαλείων, που έχουν ήδη υιοθετηθεί και τεθεί σε ισχύ, κυρίως, όπως διαπιστώθηκε, σε εθνικό επίπεδο.

Επιπλέον, μέσα από την ανάλυση, επισημαίνεται πως μια επιχείρηση που ενσωματώνει «πράσινες» πρακτικές, επιτυγχάνει μακροπρόθεσμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα,⁴³³ εξισορροπώντας τις οικονομικές ανησυχίες, την κοινωνική ισότητα και την οικολογική υπευθυνότητα. Μάλιστα, σε κοινωνικό επίπεδο, τέτοιες πρακτικές μπορεί να οδηγήσουν και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας από τη στιγμή που η λήψη τέτοιων αποφάσεων μπορεί να προκαλέσει τροποποίηση της λειτουργίας μιας επιχείρησης και αλλαγή του σχεδιασμού των προϊόντων της.

Παρόλα αυτά, κάθε μετάβαση από ένα παλαιό σύστημα σε ένα καινοτόμο δεν επηρεάζει πάντα θετικά, αλλά ενέχει και κινδύνους που θα πρέπει να προβλέπονται ανά περίπτωση. Καθώς η μετάβαση αφορά πολλά και διαφορετικά ενδιαφερόμενα μέρη (stakeholders), είναι φυσικό επακόλουθο να δημιουργηθούν έντονες προκλήσεις και διαφωνίες, καθιστώντας την εφαρμογή των νέων βιώσιμων πρακτικών πολύπλοκη. Ιδιαίτερα κατά την εφαρμογή των ενωσιακών νομοθετικών μέσων, το κόστος συμμόρφωσης προς τις νέες κανονιστικές αυτές διατάξεις αποτελεί τροχοπέδη, καθώς οι επιχειρήσεις θα κληθούν να αντιμετωπίσουν πρώτον, το κόστος συμμόρφωσης, το οποίο ενδέχεται να είναι δαπανηρό, κυρίως για τις ΜΜΕ,⁴³⁴ δεύτερον, την πίεση του χρονικού περιορισμού, καθώς καθίσταται δύσκολη η εφαρμογή των διαδικασιών εντός του απαιτούμενου χρονικού πλαισίου,⁴³⁵ και τρίτον, την πολύπλοκη εφοδιαστική αλυσίδα, καθώς οι εταιρείες συνηθίζεται να διαθέτουν πολύπλοκες παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού, γεγονός που καθιστά τον εντοπισμό και την αξιολόγηση των κινδύνων ως τεράστια πρόκληση, εντατική σε πόρους.⁴³⁶

⁴³³ T. Dathe, R. Dathe, I. Dathe & M. Helmold, όπ.π. (σημ. 7), σελ. 134-135.

⁴³⁴ D. Zetzsche, et al, όπ.π. (σημ. 294), σελ. 31.

⁴³⁵ C. Patz, όπ.π. (σημ. 240), σελ. 292

⁴³⁶ K. Dubey. (2023). *The Corporate Sustainability Due Diligence Directive Brings More Scrutiny to Supply Chains*. Διαθέσιμο σε: <https://sphaera.com/spark/the-corporate-sustainability-due-diligence-directive-brings-more-scrutiny-to-supply-chains/>

Στη συνέχεια, με σκοπό την υποστήριξη της έρευνας, ακολούθησε η μελέτη περίπτωσης της HELLENiQ ENERGY, μιας από τις κορυφαίες ενεργειακές εταιρείες της Ελλάδας, ως πρακτικό παράδειγμα για να καταδείξει τον τρόπο με τον οποίο το ενωσιακό νομοθετικό πλαίσιο εφαρμόζεται σε εθνικό επίπεδο.⁴³⁷ Μέσω αυτής αναδεικνύονται η πολυπλοκότητα και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μεγάλες εταιρείες στην ενσωμάτωση πολιτικών περιβαλλοντικής ευθύνης στις δραστηριότητές τους, ενώ παράλληλα αναδεικνύονται η πρόοδος και οι πρωτοβουλίες που αναλαμβάνει ο όμιλος στο θέμα αυτό, διατηρώντας παράλληλα το κέρδος και το ανταγωνιστικό του πλεονέκτημα. Η προσέγγιση της HELLENiQ ENERGY μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως σημείο αναφοράς για άλλες εταιρείες του τομέα της ενέργειας, καθώς αποδεικνύει πως μια επιχείρηση, παρά το ενδεχόμενο κόστος, αναλαμβάνει εξ ολοκλήρου το ρίσκο και προβαίνει σε ενεργειακό μετασχηματισμό, θέτοντας ως προτεραιότητα τη διαφοροποίησή της από άλλες εταιρείες του κλάδου που παραμένουν σε πεπαλαιωμένες πρακτικές.

Συνοψίζοντας, κοιτάζοντας στο μέλλον, οι συνεχιζόμενες εξελίξεις και οι πιθανές τροποποιήσεις στον τομέα αυτό υπογραμμίζουν την ανάγκη για συνεχή προσαρμογή και επαγρύπνηση. Καθίσταται σημαντική μια εξατομικευμένη διερεύνηση των δεικτών ESG ανάλογα με την περιοχή, την αγορά και τον κλάδο που ανήκει μια επιχείρηση, με σκοπό την ανάδειξη της επιρροής των οικονομικών επιδόσεων τόσο βραχυπρόθεσμα, όσο και μακροπρόθεσμα.⁴³⁸ Ο επιχειρηματικός κόσμος, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και τα ενδιαφερόμενα μέρη χρειάζεται να παραμείνουν ευέλικτοι και ενημερωμένοι για να περιηγηθούν αποτελεσματικά στο εξελισσόμενο τοπίο και τις προκλήσεις της εταιρικής περιβαλλοντικής ευθύνης.⁴³⁹ Σε κάθε περίπτωση, η προσέγγιση της ΕΕ χρησιμεύει ως μοντέλο – πρότυπο για την εξισορρόπηση της οικονομικής ανάπτυξης με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, προσφέροντας πολύτιμες γνώσεις στα ενδιαφερόμενα μέρη για τον αντίκτυπο των βιώσιμων πρακτικών στους τομείς της επιχειρηματικότητας.

⁴³⁷ T. Metaxas & M. Tsavdaridou, *όπ.π.* (σημ. 296), σελ. 137-138.

⁴³⁸ A. de Souza Barbosa, et al. (2023). *Integration of Environmental, Social, and Governance (ESG) criteria: their impacts on corporate sustainability performance*. Humanites & Social Sciences Communications 10, 410. Σελ. 15. Doi: <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01919-0>

⁴³⁹ Z. Rezaee, *όπ.π.* (σημ. 93), σελ. 61

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Συγγράμματα

- G. Giannakourou. (2016). *Environment and Planning. Introduction*. In book: Greek Law Digest. The Official Guide to Greek Law. 2nd edition. Athens. Nomiki Bibliothiki
- J. Elkington. (1997). *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Capstone Publishing Limited.
- J. G. Ruggie. (2013). *Just Business: Multinational Corporations and Human Rights*. Publisher E-Disciplinas
- N. de Sadeleer. (2014). *EU Environmental Law and the Internal Market*. Oxford University Press.
- R. Odobaša & K. Marošević. (2023). *Expected Contributions of the European Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) to the Sustainable Development of the European Union*. EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC). Vol.7.
- T. Dathe, R. Dathe, I. Dathe & M. Helmold. (2022). *Corporate Social Responsibility (CSR), Sustainability and Environmental Social Governance (ESG): Approaches to Ethical Management*. Publisher Springer. Διαθέσιμο σε:
<https://www.springerprofessional.de/en/corporate-social-responsibility-csr-sustainability-and-environme/20177716>
- W. R. Blackburn. (2007). *The Sustainability Handbook: The Complete Management Guide to achieving Social, Economic and Environmental Responsibility*. London. Earthscan.
- Z. Şahin & F. Çankaya. (2019). *The Importance of Sustainability and Sustainability Reporting*. In book: *New Approaches to CSR, Sustainability and Accountability, Volume I: Accounting, Finance, Sustainability, Governance & Fraud: Theory and Application*. Publisher Springer.

Άρθρα – Μονογραφίες – Επίσημες Εκθέσεις

- A. Crane, D. Matten & L.G. Spence. (2013). *Corporate Social Responsibility: In Global Context*. London: Routledge.
- A. de Souza Barbosa, et al. (2023). Integration of Environmental, Social, and Governance (ESG) criteria: their impacts on corporate sustainability performance. *Humanities & Social Sciences Communications* 10, 410. Doi: <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01919-0>
- A. Goss & G.S. Roberts. (2011). *The impact of corporate social responsibility on the cost of bank loans*. *Journal of Banking & Finance*, vol. 35, Issue 7. Διαθέσιμο σε: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378426610004498>
- A. Hoepner & F. Schneider. (2022). *EU Green Taxonomy Data – A First Vendor Survey*. *The Economists' Voice*, 19(2). SSRN. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=4233963>
- A. Lalucq. (2023). *Environmental, Social and Governance (ESG) rating activities: Commission proposal for a Regulation on their transparency and integrity. Legislative Train Schedule/European Parliament*. Διαθέσιμο σε: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-an-economy-that-works-for-people/file-esg-rating#:~:text=On%2013%20June%202023%2C%20the,and%20transparency%20of%20ESG%20ratings>
- A. Orsini & D. Compagnon. (2013). *From logics to procedures: arguing within international environmental negotiations*. *Critical Policy Studies*, 7(3). Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1080/19460171.2012.752970>
- A. Paces. (2023). *Civil Liability in the EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive Proposal: A Law & Economics Analysis*. European Corporate Governance Institute - Law Working Paper No. 691/2023. SSRN. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=4391121>
- A. Radnev & D. Dona. (2023). *New rules for ESG rating providers - Proposal Regulation of the European Parliament and of the Council on the transparency and integrity of Environmental, Social and Governance (ESG) rating activities*. CMS Law-Now™. Διαθέσιμο σε: <https://cms-lawnow.com/en/ealerts/2023/07/new-rules-for-esg-rating-providers-proposal-regulation-of-the-european-parliament-and-of-the-council-on-the-transparency-and-integrity-of->

[environ#:~:text=Broadly%2C%20the%20Proposal%20Regulation%20,established%20with%20the%20European%20Union](#)

- C. Lucarelli, et al. (2023). *The impact of EU Taxonomy on corporate investments*. Journal of Financial Management, Markets and Institutions, doi: [10.1142/S2282717X23500044](https://doi.org/10.1142/S2282717X23500044)
- C. Mosca & C. Picciau. (2020). *Making Non-Financial Information Count: Accountability and Materiality in Sustainability Reporting*. Bocconi University Legal Studies Research Paper No. 3536460. SSRN. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=3536460>
- C. Patz. (2022). *The EU's Draft Corporate Sustainability Due Diligence Directive: A First Assessment*, Business and Human Rights Journal 7, Issue 2, Doi: [10.1017/bhj.2022.19](https://doi.org/10.1017/bhj.2022.19).
- C. Van Oostrum. (2021). *Sustainability Through Transparency and Definitions: A Few Thoughts on Regulation (EU) 2019/2088 and Regulation (EU) 2020/852*. European Company Law. Volume 18, Issue 1. Kluwerlawonline. Διαθέσιμο σε: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Company+Law/18.1/EUCL2021003>
- C.H. Bugge. *The principle of integration and its dilemmas*. Publisher IUCN Academy of Environmental Law. Διαθέσιμο σε: <https://www.iucnael.org/en/documents/346-hans-christian-bugge-the-principle-of-integration-and-its-dilemmas/file>
- C.V. Gortsos & D. Kyriazis. (2023). *The Taxonomy Regulation and its Implementation*. EUSFiL Research Working Paper Series no.1.
- C.V. Gortsos. (2020). *The Taxonomy Regulation: more important than just as an element of the Capital Market Union*. EBI Working Paper Series, 2020, no. 80. SSRN. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=3750039>
- Council of the European Union. (2022). *General Approach on Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive (EU) 2019/1937, 15024/1/22/REV1*. Διαθέσιμο σε: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15024-2022-REV-1/en/pdf>
- D. Augenstein, M. Dawson & P. Thielbörger. (2018). *The UNGPs in the European Union: The Open Coordination of Business and Human Rights?*. ResearchGate. Διαθέσιμο σε: https://www.researchgate.net/publication/322991276_The_UNGPs_in_the_European_Union_The_Open_Coordination_of_Business_and_Human_Rights

- D. Busch. (2022). *The future of EU financial law*. Capital Markets Law Journal. Vol. 17, No. 1. Radboud Repository. Διαθέσιμο σε: <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/282234/282234.pdf?sequence=1>
- D. Holtbrügge & C. Dögl. (2012). *How international is corporate environmental responsibility? A literature review*. Journal of International Management, Volume 18, Issue 2. Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1016/j.intman.2012.02.001>
- D. Zetzsche, et al. (2022). *The EU Sustainable Finance Framework in Light of International Standards*. SSRN. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=3984511>
- E. Kitsou, K. Hatzigaki & Y. Kalogirou. (2023). ICLG - Corporate Governance Laws and Regulations - Greece Chapter. Διαθέσιμο σε: <https://iclg.com/practice-areas/corporate-governance-laws-and-regulations/greece>
- European Commission | CORDIS EU research results. (2014). *Programme of action (ECSC, Euratom, EEC) on the environment, 1973-1976*. Διαθέσιμο σε: <https://cordis.europa.eu/programme/id/ENV-ENVAP-1C>
- European Commission. (2022). *The EU Environmental Implementation Review 2022 Country Report – GREECE*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022SC0254>
- G. A. Moutsinas, et al. (2022). *The Alignment of Greece with the Environmental Law of the European Union: Historical Development, Current Trends and Critical Implications with Regard to the Challenge of Intragenerational and Intergenerational Justice*. Open Journal of Social Sciences, Vol.10 No.2. DOI: [10.4236/jss.2022.102033](https://doi.org/10.4236/jss.2022.102033)
- G. H. Brundtland. (1987). *Our Common Future: The World Commission on Environment and Development*. Oxford University Press.
- I. H-Y Chiu. (2020). *Building a Single Market for Sustainable Finance in the EU- Idealism, Policy and Mixed Messages*. SSRN. Διαθέσιμο σε: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3631946
- J. G. Ruggie. (2008). *Protect, respect and remedy : a framework for business and human rights : report of the Special Representative of the Secretary-General on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises*. United Nations Digital Library

- J. L. J. Hazenberg. (2016). *Transnational Corporations and Human Rights Duties: Perfect and Imperfect*. Human Rights Review, 17, 479-500. Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1007/s12142-016-0417-3>
- J. Ohlsson, S. Przybylinski. (2023). *Theorising Justice: A Primer for Social Scientists*. Bristol University Press.
- J.G. Ruggie. (2017). *The Social Construction of the UN Guiding Principles on Business & Human Rights*. Working Paper no. 67. Harvard Kennedy School
- K. Dubey. (2023). *The Corporate Sustainability Due Diligence Directive Brings More Scrutiny to Supply Chains*. Διαθέσιμο σε: <https://sphera.com/spark/the-corporate-sustainability-due-diligence-directive-brings-more-scrutiny-to-supply-chains/>
- K. Larsson. (2023). *The Corporate Sustainability Due Diligence Directive's (CS3D) Contribution to Human Rights Universality: The Implications of the CS3D on a Swedish Company*. Uppsala Universitet.
- K. Lazaridi. (2009). *Implementing the Landfill Directive in Greece: problems, perspectives and lessons to be learned*. The Geographical Journal, Vol. 175, No. 4. Doi: [10.1111/j.1475-4959.2009.00342.x](https://doi.org/10.1111/j.1475-4959.2009.00342.x)
- Latham & Watkins. (2022). *The Future of Human Rights Due Diligence: UNGPs and the Draft Treaty on Business and Human Rights*. Διαθέσιμο σε: <https://www.lw.com/admin/upload/SiteAttachments/Alert%203035.pdf>
- M. A. Camilleri. (2016). *Corporate Social Responsibility Reporting in Europe*. In: Key Initiatives in Corporate Social Responsibility. CSR, Sustainability, Ethics & Governance. Springer, Cham. Σελ. 21-43. Διαθέσιμο σε: https://doi.org/10.1007/978-3-319-21641-6_2
- M. Breuer, C. Leuz & S. Vanhaverbeke. (2020). *Reporting regulation and corporate innovation*. Working paper. SSRN. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=3449813>
- M. Bruno & V. Lagasio. (2021). *An Overview of the European Policies on ESG in the Banking Sector*. MDPI Open Access Journals
- M. Mueller, V. G. dos Santos & S. Seuring. (2009). *The Contribution of Environmental and Social Standards Towards Ensuring Legitimacy in Supply Chain Governance*. J Bus Ethics 89. Springer. Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1007/s10551-008-0013-9>

- M. Rauscher. (1992). *Economic Integration and the Environment: Effects on Members and Non-Members*. Environmental and Resource Economics 2
- M. Siri & S. Zhu. (2019). *Will the EU Commission Successfully Integrate Sustainability Risks and Factors in the Investor Protection Regime? A Research Agenda*. MDPI Open Access Journals.
- M.S. Bergman, et al. (2020). *Introduction to ESG*. Harvard Law School Forum on Corporate Governance. Διαθέσιμο σε:
<https://corpgov.law.harvard.edu/2020/08/01/introduction-to-esg/#:~:text=That%20being%20said%2C%20the%20three,waste%20management%20and%20water%20usage>
- N. Bueno & C. Bright. (2020). *Implementing Human Rights Due Diligence Through Corporate Civil Liability*. International & Comparative Law Quarterly. SSRN. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=3689241>
- N. de Sadeleer. (2013). *The Polluter-pays Principle in EU Law – Bold Case Law and Poor Harmonisation*. Pro Natura: Festschrift Til H. C. Bugge. Oslo. Universitetsforlaget. SSRN. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=2293317>
- N. Linciano, et al. (2020). *Financial Advisor-Investor Relationship. Mirroring Survey on Sustainability and Investments – 2020*. CONSOB Analyses and Statistics 2020. SSRN. Σελ. 15-25. Διαθέσιμο σε: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3752806>
- O. McIntyre. (2013). *The Principles of Integration and Interrelationships in International Law related to Sustainable Development: Sobering Lessons from EU Law*. In: *Confronting Ecological and Economic Collapse: Ecological Integrity for Law, Policy and Human Rights*. Publisher Earthscan. ResearchGate. Διαθέσιμο σε:
https://www.researchgate.net/publication/259977589_The_Principles_of_Integration_and_Interrelationships_in_International_Law_related_to_Sustainable_Development_Sobering_Lessons_from_EU_Law/citations
- OECD iLibrary. (2020). *OECD Environmental Performance Reviews: Greece 2020*. Διαθέσιμο σε: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/566a8cb2-en/index.html?itemId=/content/component/566a8cb2-en>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2013). *Annual Report on the OECD Guidelines for Multinational Enterprises 2013 Responsible Business Conduct in*

Action. Διαθέσιμο σε: <https://mneguidelines.oecd.org/MNE-Annual-Report-2013-Summary.pdf>

- P. Muchlinski. (2021). *The Impact of the UN Guiding Principles on Business Attitudes to Observing Human Rights*. Cambridge University Press.
- R. Kamiński. (2023). *The Directive (EU) 2022/2464 on Corporate Sustainability Reporting*. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
- S. Bowles. (2023). *Unpacking the EU Taxonomy's Do No Significant Harm provision*. S&P Global Sustainable. Διαθέσιμο σε: <https://www.spglobal.com/esg/insights/blog/unpacking-the-eu-taxonomy-s-do-no-significant-harm-provision>
- S. Brabant, et al. (2022). *Enforcing Due Diligence Obligations: The Draft Directive on Corporate Sustainability Due Diligence (Part 2)*. Verfassungsblog on Matters Constitutional. Διαθέσιμο σε: <https://verfassungsblog.de/enforcing-due-diligence-obligations/>
- S. Leins. (2020). *'Responsible investment': ESG and the post-crisis ethical order*. Economy and Society. Volume 49, Number 1.
- S.S. Senadheera, et al. (2022). *The development of research on environmental, social, and governance (ESG): A bibliometric analysis*. Taylor and Francis Online. Διαθέσιμο σε: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/27658511.2022.2125869?needAccess=true>
- T. Metaxas & M. Tsavdaridou. (2012). *Corporate social responsibility in Greece: A comparative analysis of the three major energy companies (Case Study)*. Management, Vol. 17, 2012, 2. ResearchGate. Διαθέσιμο σε: https://www.researchgate.net/publication/288790853_Corporate_social_responsibility_in_Greece_A_comparative_analysis_of_the_three_major_energy_companies_case_study
- T. Pantazi. (2022). *The proposed Corporate Sustainability Due Diligence Directive and its provisions on civil liability and private international law in particular*. Research Gate. Διαθέσιμο σε: https://www.researchgate.net/publication/365638137_The_proposed_Corporate_Sustainability_Due_Diligence_Directive_and_its_provisions_on_civil_liability_and_private_international_law_in_particular

- UN environment programme. (2021). *Testing the application of the EU Taxonomy to core banking products: High level recommendations*. Διαθέσιμο σε:
<https://www.unepfi.org/industries/banking/eu-taxonomy-testing-core-banking-products/>
- United Nations Digital Library. (2016). *Report on the first session of the open-ended intergovernmental working group on transnational corporations and other business enterprises with respect to human rights, with the mandate of elaborating an international legally binding instrument*. Διαθέσιμο σε: <https://digitallibrary.un.org/record/826552>
- United Nations Digital Library. (2017). *Report on the third session of the open-ended intergovernmental working group on transnational corporations and other business enterprises with respect to human rights*. Διαθέσιμο σε:
<https://digitallibrary.un.org/record/1474997>
- United Nations Digital Library. (2018). *Report on the 4th session of the Open-Ended Intergovernmental Working Group on Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Respect to Human Rights*. Διαθέσιμο σε:
<https://digitallibrary.un.org/record/1661820>
- United Nations Digital Library. (2019). *Report on the 5th session of the Open-Ended Intergovernmental Working Group on Transnational Corporations and Other Business Enterprises with Respect to Human Rights*. Διαθέσιμο σε:
<https://digitallibrary.un.org/record/3863527>
- United Nations Digital Library. (2020). *Eighth session of the Forum on Business and Human Rights : report of the Working Group on the Issue of Human Rights and Transnational Corporations and Other Business Enterprises*. Διαθέσιμο σε:
<https://digitallibrary.un.org/record/3879521>
- United Nations General Assembly. (2017). *Report on the second session of the open-ended intergovernmental working group on transnational corporations and other business enterprises with respect to human rights*. Διαθέσιμο σε:
https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/34/47
- United Nations Human Rights Council. (2023). *Updated draft legally binding instrument (clear version)*. Διαθέσιμο σε:
<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/igwg-transcorp/session9/igwg-9th-updated-draft-lbi-clean.pdf>

- United Nations: General Assembly. (2014). *Resolution adopted by the Human Rights Council 26/9 Elaboration of an international legally binding instrument on transnational corporations and other business enterprises with respect to human rights*. Διαθέσιμο σε: https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/RES/26/9
- V. Karageorgou. (2023). *The Environmental Integration Principle in EU Law: Normative Content and Functions also in Light of New Developments, such as the European Green Deal*. European Papers, Vol. 8, 2023, No 1.
- V.M. Tzatzaki. (2020). *Recent Developments in Environmental Law in Greece: A Commentary*. International Journal of Environmental Protection and Policy, Volume 8, Issue 3. Doi: [10.11648/j.ijepp.20200803.13](https://doi.org/10.11648/j.ijepp.20200803.13)
- W. Moodaley & A. Telukdarie (2023). *Greenwashing, Sustainability Reporting, and Artificial Intelligence: A Systematic Literature Review*. Sustainability. Διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.3390/su15021481>
- Y. Yakimova. (2022). *New social and environmental reporting rules for large companies*. European Parliament Press Releases. Διαθέσιμο σε: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220620IPR33413/new-social-and-environmental-reporting-rules-for-large-companies>
- Z. Rezaee. (2017). *Corporate Sustainability: Theoretical and Integrated Strategic Imperative and Pragmatic Approach*. The Journal of Business Inquiry. Vol.16. No.1. SSRN. Διαθέσιμο σε: <https://ssrn.com/abstract=3148705>

Νομοθεσία

- EUR-Lex. (2014). *Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: A policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2014:0015:FIN:EN:PDF>
- EUR-Lex. (2016). *Directive (EU) 2016/1148 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2016 concerning measures for a high common level of security of*

network and information systems across the Union. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/1148/oj>

- EUR-Lex. (2016). *Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (Text with EEA relevance)*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>
- EUR-Lex. (2018). *Communication From The Commission To The European Parliament, The European Council, The Council, The European Central Bank, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: Action Plan: Financing Sustainable Growth*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0097>
- EUR-Lex. (2019). *Directive (EU) 2019/1937 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2019 on the protection of persons who report breaches of Union law*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32019L1937>
- EUR-Lex. (2020). *Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: A new Circular Economy Action Plan For a cleaner and more competitive Europe*. Διαθέσιμο σε: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A98%3AFIN&fbclid=IwAR1LXrVoid_4tcw8uJjV64-PfDX9ei_3N8hNS8sV3HM6uqmLVNn6gJ6C6zI
- EUR-Lex. (2021). *Commission Delegated Regulation (EU) 2021/2139 of 4 June 2021 supplementing Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council by establishing the technical screening criteria for determining the conditions under which an economic activity qualifies as contributing substantially to climate change mitigation or climate change adaptation and for determining whether that economic activity causes no significant harm to any of the other environmental objectives (Text with EEA relevance)*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R2139>

- EUR-Lex. (2021). *Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: EU Taxonomy, Corporate Sustainability Reporting, Sustainability Preferences and Fiduciary Duties: Directing finance towards the European Green Deal*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0188>
- EUR-Lex. (2021). *European Parliament resolution of 10 March 2021 with recommendations to the Commission on corporate due diligence and corporate accountability (2020/2129(INL))*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021IP0073>
- Institute for Human Rights and Business. (2014). *Resolution adopted by the Human Rights Council 26/9 Elaboration of an international legally binding instrument on transnational corporations and other business enterprises with respect to human rights*. Διαθέσιμο σε: <https://www.ihrb.org/pdf/G1408252.pdf>

Ιστοσελίδες

- Alliance for Corporate Transparency. (2021). *2019 Research Report: An analysis of the sustainability reports of 1000 companies pursuant to the EUNon-Financial Reporting Directive*. Διαθέσιμο σε: https://www.allianceforcorporatetransparency.org/assets/2019_Research_Report%20Alliance_for_Corporate_Transparency.pdf
- C. Kavadellas, et al. (2020). *Law 4685/2020: A Promising Step to the Modernisation of Environmental Legislation*. SeeLegal. Διαθέσιμο σε: <https://seelegal.org/news/law-4685-2020-a-promising-step-to-the-modernisation-of-environmental-legislation/#>
- Clifford Chance. (2020). *EU finalises Sustainable Finance Taxonomy: New obligations for financial market participants and large public-interest entities*. Publisher Clifford Chance. Διαθέσιμο σε: <https://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/briefings/2020/01/eu-finalises-sustainable-finance-taxonomy.pdf>
- Constitute project. (2008). *Ελλάδα 1975 (αναθ. 2008) : Άρθρο 24*. Διαθέσιμο σε: https://www.constituteproject.org/constitution/Greece_2008#s267

- D.H. Doyle. (2021). *A Short Guide to the EU's Taxonomy Regulation*. S&P Global.
Διαθέσιμο σε: <https://www.spglobal.com/esg/insights/a-short-guide-to-the-eu-s-taxonomy-regulation>
- EBF. *European Banking Federation*. Διαθέσιμο σε: <https://www.ebf.eu/>
- EU Taxonomy Info. (2018). *Economic activities contributing substantially to Climate Change Mitigation*. Διαθέσιμο σε: <https://eu-taxonomy.info/library/climate-change-mitigation#4.1>
- European Central Bank. (2023). *Opinion of the European Central Bank on the transparency and integrity of Environmental, Social and Governance (ESG) rating activities*. Διαθέσιμο σε:
https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/legal/en_con_2023_30_en.pdf?f8f7423110ebba3092260f728defa083
- European Coalition for Corporate Justice. (2021). *Justice delayed: 10 years of UN Guiding Principles*. Διαθέσιμο σε: <https://corporatejustice.org/news/justice-delayed-10-years-of-un-guiding-principles/>
- European Coalition for Corporate Justice. (2022). *European Commission's proposal for a directive on Corporate Sustainability Due Diligence: A comprehensive analysis*. Διαθέσιμο σε: <https://corporatejustice.org/publications/analysis-of-eu-draft-directive-on-due-diligence/>
- European Commission. (2004). *Kyoto Protocol*. Διαθέσιμο σε:
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_04_43
- European Commission Press Release. (2019). *The European Green Deal sets out how to make Europe the first climate-neutral continent by 2050, boosting the economy, improving people's health and quality of life, caring for nature, and leaving no one behind*. Διαθέσιμο σε: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_19_6691
- European Commission. (2020). *Finance: EU Taxonomy for sustainable activities*. Διαθέσιμο σε: https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/eu-taxonomy-sustainable-activities_en
- European Commission. (2020). *Horizon Europe*. Διαθέσιμο σε: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en

- European Commission. (2020). *Sustainable finance: TEG final report on the EU taxonomy*. Διαθέσιμη σε: https://finance.ec.europa.eu/system/files/2020-03/200309-sustainable-finance-teg-final-report-taxonomy_en.pdf
- European Commission. (2021). *Finance: Platform on Sustainable Finance*. Διαθέσιμο σε: https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/overview-sustainable-finance/platform-sustainable-finance_en
- European Commission. (2022). *Due Diligence Explained*. Διαθέσιμο σε: https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/due-diligence-ready/due-diligence-explained_en
- European Commission. (2023). *Carbon boarder Adjustment mechanism*. Διαθέσιμο σε: https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en#guidance
- European Commission. (2023). *EU ecolabel: Guiding your sustainable choices*. Διαθέσιμο σε: https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/eu-ecolabel-home_en
- European Commission. (2023). *European sustainability reporting standards – first set*. Διαθέσιμο σε: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13765-European-sustainability-reporting-standards-first-set_en
- European Commission. (2023). Finance. *Corporate sustainability reporting*. Διαθέσιμο σε: https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en
- European Commission. (2023). *Sustainable finance package: Regulation on the transparency and integrity of Environmental, Social and Governance rating activities*. Διαθέσιμο σε: https://finance.ec.europa.eu/publications/sustainable-finance-package-2023_en#:~:text=This%20will%20also%20ensure%20the,impact%20assessment%20accompanying%20the%20proposal
- European Commission: Press Corner. (2023). *Waste: Commission decides to refer GREECE back to the Court of Justice of the European Union over landfill in Zakynthos*. Διαθέσιμο σε: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_5444
- European Council, Council of European Union. (2023). *European Green Bonds: Council adopts new regulation to promote sustainable finance*. Διαθέσιμο σε: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/10/24/european-green-bonds-council-adopts-new-regulation-to-promote-sustainable-finance/>

- European Council. (2023). *Fit for 55*. Διαθέσιμο σε: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>
- European Investment Bank. (2023). *Climate and environmental Sustainability*. Διαθέσιμο σε: <https://www.eib.org/en/about/priorities/climate-action/index.htm>
- Eurosif. (2021). *Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.eurosif.org/policies/sfdr/>
- G. Taylor. (2020). *Triple Bottom Line: measuring social and environmental KPIs*. ChainPoint. Διαθέσιμο σε: <https://blog.chainpoint.com/blog/triple-bottom-line-measuring-social-and-environmental-kpis>
- J. Ellis. (2021). *What are the three pillars of ESG?*. Corporate Governance Institute. Διαθέσιμο σε: <https://www.thecorporategovernanceinstitute.com/insights/lexicon/three-pillars-of-esg-ultimate-guide-to-esg/>
- National Action Plans on Business and Human Rights. (2017). *UN Guiding Principles on Business and Human Rights*. Διαθέσιμο σε: <https://globalnaps.org/ungp/>
- Platform of Sustainable Finance. (2021). *Transition finance report*. Διαθέσιμο σε: https://finance.ec.europa.eu/system/files/2021-03/210319-eu-platform-transition-finance-report_en.pdf
- R. Kilsby & M. Puzniak-Holford. (2023). *What is the European Corporate Sustainability Due Diligence Directive? Key considerations and actions for companies*. Deloitte. Διαθέσιμο σε: <https://www2.deloitte.com/uk/en/blog/emea-centre-for-regulatory-strategy/2023/what-is-the-european-corporate-sustainability-due-diligence-directive.html>
- Sustainalytics. (2023). *Company ESG Risk Ratings: HELLENiQ ENERGY Holdings SA*. Διαθέσιμο σε: <https://www.sustainalytics.com/esg-rating/helleniq-energy-holdings-sa/1008761997>
- Transparency International. (2023). *Greece*. Διαθέσιμο σε: <https://www.transparency.org/en/countries/greece>
- UN Environment Programme. *History*. Διαθέσιμο σε: <https://www.unepfi.org/about/about-us/history/>

- UN News. (2011). *UN Human Rights Council endorses principles to ensure businesses respect human rights*. Διαθέσιμο σε: <https://news.un.org/en/story/2011/06/378662>
- UNEP FI. (2005). *A legal framework for the integration of environmental, social and governance issues into institutional investment*. Freshfields Bruckhaus Deringer. Διαθέσιμο σε: https://www.unepfi.org/fileadmin/documents/freshfields_legal_resp_20051123.pdf
- United Nations Development Programme. (2022). *Guiding Principles on Business and Human Rights*. Διαθέσιμο σε: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-09/UNGPs%20on%20B%20BHR_English.pdf
- United Nations. (2015). *The 17 Goals*. Διαθέσιμο σε: <https://sdgs.un.org/goals>

Ελληνική

Συγγράμματα

- Π. Γαλάνης. (2023). *Ευρωπαϊκό Δίκαιο Περιβάλλοντος: Η ωρίμανση μιας αυτόνομης περιβαλλοντικής δικαιοταξίας*. Αθήνα. Νομική Βιβλιοθήκη.
- Δ.Α. Κυριαζής. (2022). *Δίκαιο Βιώσιμης Χρηματοδότησης: Εξέλιξη και Νομικό Πλαίσιο*. Αθήνα. Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ζ. Δημαδάμα. (2021). *Βιώσιμη Οικονομική Ανάπτυξη. Η ενσωμάτωση των 17 Στόχων του ΟΗΕ*. Αθήνα. Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κ. Βραγγάλας, κ.ά. (2020). *Εισήγηση των αλλαγών που επέφερε ο Ν. 4685/2020 στην αξιολόγηση και έγκριση των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων*. ΤΕΕ-ΤΚΜ/ ΜΕ Περιβάλλοντος
- Χ. Χρυσανθάκης. (2017). *Σύνταγμα*. 3^η έκδοση. Αθήνα. Νομική Βιβλιοθήκη

Άρθρα – Εκθέσεις

- HELLENiQ ENERGY. (2021). *Vision 2025: Ετήσιος απολογισμός 2021*. Διαθέσιμο σε: https://www.helleniqenergy.gr/sites/default/files/2023-03/GR_HELPE_AR_2022_PREVIEW.pdf

- HELLENiQ ENERGY. (2022). *Απολογισμός Βιώσιμης Ανάπτυξης 2022*. Διαθέσιμο σε: https://www.helleniqenergy.gr/sites/default/files/2023-06/helleniq-energy_2022-sustainability-report-gr-2.pdf
- HELLENiQ ENERGY. (2022). *Απολογισμός Βιώσιμης Ανάπτυξης και Εταιρικής Υπευθυνότητας 2021*. Διαθέσιμο σε: https://www.helleniqenergy.gr/sites/default/files/2023-03/GR_HELPE_CSR_2021_PREVIEW_29072022.pdf
- WWF Ελλάς. (2022). *Πολιτικά και θεσμικά κενά προς την κλιματική ουδετερότητα, Νοέμβριος 2022*. Διαθέσιμο σε: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/climate_policy_gap_analysis.pdf
- Ν.Π. Τσοκανάς. (2019). *Το Τεχνικό Εγχειρίδιο της Περιβαλλοντικής Διαπραγμάτευσης*. Διαθέσιμο σε: https://nomosphysis.org.gr/19308/to-texniko-egxeiridio-tis-perivallontikis-diapragmateysis/#_ftn9

Νομοθεσία

- E-nomothesia. (2017). *Νόμος 4269/2014 - ΦΕΚ 142/Α/28-6-2014 (Κωδικοποιημένος)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/skhedia-poleon/n-4269-2014.html>
- E-nomothesia. (2021). *Νόμος 4042/2012 - ΦΕΚ 24/Α/13-2-2012 (Κωδικοποιημένος)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/apobleta/n-4042-2012.html>
- E-nomothesia. (2022). *Νόμος 3937/2011 - ΦΕΚ 60/Α/31-3-2011 (Κωδικοποιημένος)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/n-3937-2011.html>
- E-nomothesia. (2022). *Νόμος 4936/2022 - ΦΕΚ 105/Α/27-5-2022 (Κωδικοποιημένος)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/nomos-4936-2022-phek-105a-27-5-2022.html>
- E-nomothesia. (2023). *Νόμος 1650/1986 - ΦΕΚ Α-160/16-10-1986 (Κωδικοποιημένος)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/n-1650-1986.html>
- E-nomothesia. (2023). *Νόμος 4014/2011 - ΦΕΚ Α-209/Α/21-9-2011 (Κωδικοποιημένος)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/periballontike-adeiodotese/n-4014-2011.html>

- E-nomothesia. (2023). *Νόμος 4685/2020 - ΦΕΚ 92/Α/7-5-2020 (Κωδικοποιημένος)*.
Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/nomos-4685-2020-phek-92a-7-5-2020.html>
- E-nomothesia. (2023). *Νόμος 4972/2022 - ΦΕΚ 181/Α/23-9-2022 (Κωδικοποιημένος)*.
Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-oikonomia/n-4972-2022.html>
- EUR-Lex. (2004). *Οδηγία 2004/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 2004, σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη όσον αφορά την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημίας*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=celex%3A32004L0035>
- EUR-Lex. (2006). *Οδηγία 2006/21/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2006, σχετικά με τη διαχείριση των αποβλήτων της εξορυκτικής βιομηχανίας και την τροποποίηση της οδηγίας 2004/35/EK - Δήλωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0021>
- EUR-Lex. (2008). *Οδηγία 2008/99/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0099>
- EUR-Lex. (2014). *ΟΔΗΓΙΑ 2014/95/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΨ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 22ας Οκτωβρίου 2014 για την τροποποίηση της οδηγίας 2013/34/ΕΕ όσον αφορά τη δημοσιοποίηση μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών και πληροφοριών για την πολυμορφία από ορισμένες μεγάλες επιχειρήσεις και ομίλους*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0095>
- EUR-Lex. (2017). *Οδηγία (ΕΕ) 2017/828 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 2017, για την τροποποίηση της οδηγίας 2007/36/EK όσον αφορά την ενθάρρυνση της μακροπρόθεσμης ενεργού συμμετοχής των μετόχων (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)*. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32017L0828>
- EUR-Lex. (2018). *Κανονισμός (ΕΕ) 2018/841 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2018, σχετικά με τη συμπερίληψη των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου και των απορροφήσεων από δραστηριότητες χρήσης γης, αλλαγής χρήσης γης*

και δασοπονίας στο πλαίσιο για το κλίμα και την ενέργεια έως το 2030, καθώς και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 525/2013 και της απόφασης (ΕΕ) αριθ.

529/2013/ΕΕ (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Διαθέσιμο σε:

<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/841/oj/ell>

- EUR-Lex. (2018). Οδηγία (ΕΕ) 2018/844 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2018, για την τροποποίηση της οδηγίας 2010/31/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων και της οδηγίας 2012/27/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/844/oj>
- EUR-Lex. (2018). Οδηγία 1999/31/ΕΚ του Συμβουλίου της 26ης Απριλίου 1999 περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A31999L0031>
- EUR-Lex. (2018). Οδηγία 2008/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων οδηγιών (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32008L0098>
- EUR-Lex. (2018). Οδηγία 2008/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 2008, για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων οδηγιών (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32008L0098>
- EUR-Lex. (2019). ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2019/2088 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 27ης Νοεμβρίου 2019 περί γνωστοποιήσεων αειφορίας στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Διαθέσιμο σε: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2019.317.01.0001.01.ELL&toc=OJ%3AL%3A2019%3A317%3ATOC
- EUR-Lex. (2019). Οδηγία (ΕΕ) 2019/692 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2019, για την τροποποίηση της οδηγίας 2009/73/ΕΚ σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0692>

- EUR-Lex. (2020). Κανονισμός (ΕΕ) 2020/852 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Ιουνίου 2020 σχετικά με τη θέσπιση πλαισίου για τη διευκόλυνση των βιώσιμων επενδύσεων και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2019/2088 (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32020R0852>
- EUR-Lex. (2021). Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1119 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Ιουνίου 2021 για τη θέσπιση πλαισίου με στόχο την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας και για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 401/2009 και (ΕΕ) 2018/1999 («ευρωπαϊκό νομοθέτημα για το κλίμα»). Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32021R1119>
- EUR-Lex. (2021). Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 2021/2139 της Επιτροπής, της 4ης Ιουνίου 2021, για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΕ) 2020/852 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου με τη θέσπιση τεχνικών κριτηρίων ελέγχου για τον προσδιορισμό των προϋποθέσεων υπό τις οποίες μια οικονομική δραστηριότητα θεωρείται ότι συμβάλλει σημαντικά στον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής ή στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και για τον προσδιορισμό του κατά πόσον αυτή η οικονομική δραστηριότητα δεν βλάπτει σημαντικά οποιονδήποτε από τους άλλους περιβαλλοντικούς στόχους (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32021R2139>
- EUR-Lex. (2021). Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 2021/2178 της Επιτροπής της 6ης Ιουλίου 2021 για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΕ) 2020/852 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου με τη διευκρίνιση του περιεχομένου και της παρουσίασης των πληροφοριών που πρέπει να δημοσιοποιούνται από τις επιχειρήσεις που εμπίπτουν στο άρθρο 19α ή στο άρθρο 29α της οδηγίας 2013/34/ΕΕ όσον αφορά τις περιβαλλοντικά βιώσιμες οικονομικές δραστηριότητες, και τον καθορισμό της μεθοδολογίας για τη συμμόρφωση με την υποχρέωση γνωστοποίησης (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32021R2178>
- EUR-Lex. (2022). Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 2022/1214 της Επιτροπής της 9ης Μαρτίου 2022 για την τροποποίηση του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού (ΕΕ) 2021/2139 όσον αφορά οικονομικές δραστηριότητες σε ορισμένους τομείς ενέργειας και του κατ'

εξουσιοδότηση κανονισμού (ΕΕ) 2021/2178 όσον αφορά ειδικές δημοσιοποιήσεις για τις εν λόγω οικονομικές δραστηριότητες (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ).

Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32022R1214>

- EUR-Lex. (2022). ΟΔΗΓΙΑ (ΕΕ) 2022/2464 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 14ης Δεκεμβρίου 2022 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 537/2014, της οδηγίας 2004/109/ΕΚ, της οδηγίας 2006/43/ΕΚ και της οδηγίας 2013/34/ΕΕ, όσον αφορά την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας από τις εταιρείες. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32022L2464>
- EUR-Lex. (2022). Πρόταση ΟΔΗΓΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την εταιρική δέουσα επιμέλεια όσον αφορά τη βιωσιμότητα και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A52022PC0071>
- EUR-Lex. (2023). Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 2023/314 της Επιτροπής της 25ης Οκτωβρίου 2022 για την τροποποίηση των ρυθμιστικών τεχνικών προτύπων που προβλέπονται στον κατ' εξουσιοδότηση κανονισμό (ΕΕ) 2016/2251 όσον αφορά την ημερομηνία εφαρμογής ορισμένων διαδικασιών διαχείρισης κινδύνου για την ανταλλαγή ασφαλειών (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Διαθέσιμο σε: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2023/314/oj
- EUR-Lex. (2023). Οδηγία 2003/87/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Οκτωβρίου 2003, σχετικά με τη θέσπιση συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής αερίων θερμοκηπίου εντός της Ένωσης και την τροποποίηση της οδηγίας 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ. Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2003/87/2023-06-05>
- EUR-Lex.(2022).Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 2022/1288 της Επιτροπής της 6ης Απριλίου 2022 για τη συμπλήρωση του κανονισμού (ΕΕ) 2019/2088 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά τα ρυθμιστικά τεχνικά πρότυπα για τον καθορισμό των λεπτομερειών του περιεχομένου και της παρουσίασης των πληροφοριών που αφορούν την αρχή της «μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης», για τον καθορισμό του περιεχομένου, των μεθοδολογιών και της παρουσίασης των πληροφοριών που αφορούν τους δείκτες βιωσιμότητας και τις δυσμενείς επιπτώσεις στη βιωσιμότητα, καθώς και του

περιεχομένου και της παρουσίασης των πληροφοριών που αφορούν την προώθηση περιβαλλοντικών ή κοινωνικών χαρακτηριστικών και στόχους αειφόρων επενδύσεων σε προσυμβατικά έγγραφα, δικτυακούς τόπους και περιοδικές εκθέσεις (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ). Διαθέσιμο σε: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32022R1288>

- European Parliament. (2023). ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου που αφορά τη διαφάνεια και την ακεραιότητα των δραστηριοτήτων περιβαλλοντικών, κοινωνικών και σχετικών με τη διακυβέρνηση αξιολογήσεων (ΠΚΔ). Διαθέσιμο σε: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/ECON-PR-753758_EL.pdf
- InfoCuria. (2014). Απόφαση του Δικαστηρίου (πέμπτο τμήμα) της 17ης Ιουλίου 2014 (*) «Παράβαση κράτους μέλους — Περιβάλλον — Διαχείριση αποβλήτων — Οδηγίες 2008/98/EK, 1999/31/EK και 92/43/ΕΟΚ — Χώρος υγειονομικής ταφής αποβλήτων στη Ζάκυνθο — Εθνικό θαλάσσιο πάρκο Ζακύνθου — Περιοχή Natura 2000 — Θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* — Παράταση της ισχύος των περιβαλλοντικών όρων — Έλλειψη σχεδίου διευθετήσεως — Λειτουργία χώρου υγειονομικής ταφής — Δυσλειτουργίες — Κορεσμός του χώρου υγειονομικής ταφής — Διήθηση στραγγισμάτων — Ανεπαρκής κάλυψη και διασπορά των αποβλήτων — Επέκταση του χώρου υγειονομικής ταφής». Διαθέσιμο σε: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=74B56D47356CF11FA5325D8C2C68B0DB?text=&docid=155119&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2682737>
- Lawspot. (2009). Άρθρο 11 - Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διαθέσιμο σε: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/slee/arthro-11-synthiki-gia-ti-leitoyrgia-tis-eyropaikis-enosis>
- Lawspot. (2010). Νόμος 3850/2010. Διαθέσιμο σε: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/nomos-3850-2010>
- Lawspot. Νόμος 4577/2018. (2018). Διαθέσιμο σε: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/nomos-4577-2018>

- E-nomothesia. (2016). *Προεδρικό Διάταγμα 148/2009 - ΦΕΚ 190/Α/29-9-2009* (Κωδικοποιημένο). Διαθέσιμο σε: <https://www.e-nomothesia.gr/kat-periballon/pd-148-2009.html>

Ιστοσελίδες

- AthexGroup. Εισαγωγή στην Εναλλακτική Αγορά. Διαθέσιμο σε: <https://www.athexgroup.gr/el/web/guest/listing-alternative-market>
- European Parliament. (2023). *Περιβαλλοντική πολιτική: γενικές αρχές και βασικό πλαίσιο*. Διαθέσιμο σε: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_2.5.1.pdf
- HELLENiQ ENERGY. (2023). *Η ιστορία μας από το 1958 έως σήμερα*. Διαθέσιμο σε: <https://www.helleniqenergy.gr/about-us/istoriki-anadromi>
- HELPE. (2020). *Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)*. Διαθέσιμο σε: <https://www.helpe.gr/the-group/what-we-do/renewable-energy-sources>
- HELPE. (2020). *Διύλιση, εφοδιασμός και πωλήσεις πετρελαιοειδών & πετροχημικών*. Διαθέσιμο σε: <https://www.helpe.gr/the-group/what-we-do/refining-supply-trading-petrochemicals>
- HELPE. (2020). *Έρευνα & παραγωγή υδρογονανθράκων*. Διαθέσιμο σε: <https://www.helpe.gr/the-group/what-we-do/research-and-production-of-hydrocarbons>
- HELPE. (2020). *Λιανική εμπορία πετρελαιοειδών*. Διαθέσιμο σε: <https://www.helpe.gr/the-group/what-we-do/retail-marketing-petroleum>
- HELPE. (2020). *Παραγωγή & εμπορία πετροχημικών / χημικών*. Διαθέσιμο σε: <https://www.helpe.gr/the-group/what-we-do/refining-supply-trading-petrochemicals/petrochemicals>
- HELPE. (2020). *Παραγωγή ενέργειας και φυσικό αέριο*. Διαθέσιμο σε: <https://www.helpe.gr/the-group/what-we-do/electricity-and-gas>
- HELPE. (2020). *Τεχνικές μελέτες*. Διαθέσιμο σε: <https://www.helpe.gr/the-group/what-we-do/refining-supply-trading-petrochemicals/engineering>
- Ελληνικό Συμβούλιο Εταιρικής Διακυβέρνησης. (2021). *Ελληνικός Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης*. Διαθέσιμο σε: <https://www.esed.org.gr/web/guest/code-listed>

- Ευρωπαϊκή Ένωση. *Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ETE)*. Διαθέσιμο σε: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-investment-bank-eib_el
- Ευρωπαϊκή Ένωση. *Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (ΕΟΠ)*. Διαθέσιμο σε: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-environment-agency-eea_en
- Ευρωπαϊκή Ένωση. *Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA)*. Διαθέσιμο σε: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-union-agency-fundamental-rights-fra_el
- Υπουργείο Ανάπτυξης. (2023). *Δημόσια Διαβούλευση – Οδηγία (ΕΕ) 2022/2464 για την υποβολή εκθέσεων εταιρικής βιωσιμότητας (CSRD)*. Διαθέσιμο σε: <https://gge.mindev.gov.gr/blog/2023/10/02/%ce%b4%ce%b7%ce%bc%cf%8c%cf%83%ce%b9%ce%b1-%ce%b4%ce%b9%ce%b1%ce%b2%ce%bf%cf%8d%ce%bb%ce%b5%cf%85%cf%83%ce%b7-%ce%bf%ce%b4%ce%b7%ce%b3%ce%af%ce%b1-%ce%b5%ce%b5-2022-2464-%ce%b3%ce%b9%ce%b1-%cf%84/>